

Jaarboekje van het Oudheidkundig Genootschap "Niftarlake" 2003

<https://hdl.handle.net/1874/9634>

JAARBOEKJE

2003

VAN HET
OUDHEIDKUNDIG
GENOOTSCHAP

‘NIFTARLAKE’

Ereleden en bestuur

Erelid Mr J.H. van den Hoek Ostende, Amsterdam
Lid van verdienste A.J.A.M. Lisman, Nieuwersluis

Bestuur Drs E. Munnig Schmidt, voorzitter
Nieuwerhoek, 3632 AD Loenen a/d Vecht (0294) 231280,
e-mail: emunnigs@tiscali.nl

Jurgen Wasser en Bridgina van Elk, secretariaat.
Rijksstraatweg 160, 3603 CT Maarssen (0346) 550872,
fax (0346) 555610, e-mail: BridginavanElk@cs.com

Godelief N.F.M. Hofman-van Miert, ledenadministratie.
Zandpad 83, 3621 NG Breukelen (0346) 261201,
e-mail: HofmandeBK@hetnet.nl

Mw Drs G. Recter, bibliotheek, Bijdorp, Oud Over 8,
3632 VD Loenen a/d Vecht (0294) 234653

Drs Eric F.L. Stubbé, penningmeester, Bergseweg 1b,
3633 AJ Vreeland, (0294) 252873, fax 253659

Leden Anthony J. A. M. Lisman
Margot M. Welle

Redactie Drs E. Munnig Schmidt
voor 2004 Nieuwerhoek, 3632 AD Loenen a/d Vecht (0294) 231280
fax (0294) 232651, e-mail: emunnigs@tiscali.nl

Contributie voor 2004: €12,50 op Postbank nr. 513805
t.n.v. Penningmeester Niftarlake te Vreeland

ISBN 90-6550-802-3

Correctie op Jaarboek 2002: Bij artikel Bereveld dient bij afb. 12 en 13 vermeld te worden dat de heer R. van Immerseel die gevonden en aangeleverd heeft en dat zijn vondst van de in noot 20 vermelde akte aanleiding tot het artikel was, waarvoor hem veel dank verschuldigd is. In artikel Oranjerieplanten op blz. 128 dient onderaan die blz. "Welgelegen" vervangen te worden door "Breeëvecht en "veruit" door "een van", achter "buitenplaats" komt "-en". De volgende twee zinnen dienen geschrapt te worden.

Ledenlijst 2003

van het Oudheidkundig Genootschap 'NIFTARLAKE'

Abcoude

Drs J. Baalbergen
R. Bianchi
I. ten Brink
Mw Dr M. Carasso-Kok
Mr G. van Donkersgoed
J. van Doorn
Prof Dr A.J. Dunning
Mw J. Elema
Mw B.S.J. Elzinga
W.J. Engel
Gemeente Abcoude
H. de Graaf
J. de Groot
Hist. Kring Baambrugge/Abcoude
J.Th. Kemme
Mw M. Kok
Mw I. Montijn
Mw A.A. van der Most-De Ridder
J.J. Pabon Jr
Mw T.W. van de Poll-Suijs
F.F. Rehbock
J. van Santen
Mw E.M. Scholte-Vis
Ir D.L.H. Slebos
W.W. Timmer
Mw A. den Toom-Naafs
Mw C. Uiterwaal-van Zijl
Mw M.A.J. Vreeken-van Brink
J.E. Wustenhoff

Almelo

C.J.M. Bak

Amersfoort

Mw Dr M.A. Dukes-Greup
Mw J.T.T. van Goudzwaard
L.R.C.van der Molen
Museum Flehite
Rijksdienst Oudheidk. Bodemonderzoek

Amstelveen

J.W.N. van Achterbergh Jr
E.H. Glasius
Mw I. Oberman-Smit

Sandbergstraat 8, 1391 EL
Meerzicht 1, 1391 AR
Kerkstraat 18, 1391 HC
Dr. Koomansstraat 21, 1391 XA
Folkert Postlaan 6, 1391 AV
Broekzijdselaan 37, 1391 ZA
Angsteloord 63, 1391 ED
Dr Koomansstraat 1 h, 1391 VZ
Ereprijs 27, 1391 TA
Angsteloord 5, 1391 EB
Gemeentehuis, 1391 EL
Meerweg 19a, 1391 HG
Gein Noord 26, 1391 GZ
Piet van Wijngaerdtlaan 58, 1391 AX
de Tourton Bruynsstraat 3, 1391 EM
Garshen 3, 1391 RP
Stationstraat 17, 1391 GL
Papenhof 9, 1391 BD
D. v. Troostwijkstraat 51, 1391 ER
Papnhof 11, 1391 BD
Torenlaan 52, 1391 AN
Heinkuitenhof 14, 1391 TS
Sandbergstraat 14, 1391 EL
Leo Dorgelmanstraat 8, 1391 EW
Achter de Kerken 40, 1391 LP
Kievitsheuvel 37, 1391 AP
Kerkplein 12, 1391 GJ
D. v. Troostwijkstraat 46, 1391 ET
Koppelland 11, 1391 EV

Horstlaan 76, 7602 AN

Torenstraat 14, 3811 DL
J. van Oldenbarneveldtlaan 17, 3818 HA
Celsiusstraat 71, 3817 XE
Breesstraat 80, 3811 BL
Postbus 1600, 3800 BP

Amsterdamseweg 270, 1182 HN
Amsteldijk N76, 'Nieuwer Amstel', 1183 TE
Amsteldijk N37, 'Oostermeer', 1184 TD

Amsterdam

*Mw D.J.K. Beynes-Heymeyer van Heemstede
 Bibliotheca Philosophia Hermetica
 Bibliotheek Universiteit
 Bibliotheek Rijksmuseum
 Mw J. Boers
 Jhr Ir R.G.M.P. Bosch van Drakestein
 Mw L. Deen-van Leeuwen
 G. van Heusden
 *Mr J.H. van den Hoek Ostende
 K. Hoen
 *Instituut P.J. Meertens
 Mw Mr E.L. de Jongh
 M.M.W. Kasteleyn
 Drs K. de Leeuw
 Y. van der Linden
 Mw A.M.J. Oostenbroek-Smilde
 Ir J.G.S.M. Philips
 W.A.C. Reesink
 Dr R. Schoorl
 Hr en Mw Siewertsz van Reesema
 Mw J.C.B. Straatman
 J.M. Tor
 drs F.M.C. van der Ven
 Mw U. Weller
 Dr C.J.J. Westermann

Arnhem

Mw E.J. Quarles van Ufford-de Zoeten
 J.E. van der Sleesen

Baambrugge

H.F. Anger
 M. Blokhuis
 Prof Dr K.E. Bos
 F. Eekels
 H. de Cock
 F. Eekels
 Mw M. van Erven Dorens-Vinke
 H. Kegel
 Mw Drs L.B. Lugt
 Dr R.O. Schlingemann
 A.W. Steenhof
 J.W. Verloop
 *J.N.W. Voorhoeve

Baarn

Mw C.E.B. van den Arend Schmidt-Oost Indië
 Drs J. van der Meulen
 Jhr A.E. Rutgers van Rozenburg

Prinsengracht 849, 1017 KB
 Bloemgracht 31-35, 1016 KC
 Singel 425, 1012 WP
 Postbus 74888, 1071 DN
 Ceintuurbaan 221², 1074 CW
 Beethovenstraat 46³, 1077 JJ
 Keizersgracht 207, 1016 DS
 NZ Voorburgwal 286, 1012 RT
 B. Wieringerstraat 22, 1013 EB
 Dirk Schäferstraat 59, 1076 BB
 Postbus 94264, 1090 GG
 P. de Hoochstraat 38^{bs}, 1071 EG
 Olympiaplein 77, 1077 CR
 Pracanalaaan 80, 1060 RC
 Blasiusstraat 74-G, 1091 CW
 Nic. Maesstraat 38^{bs}, 1071 RB
 Michelangelostraat 20^{bs}, 1077 CB
 Koninginneweg 40, 1075 CZ
 J.J. Viottastraat 5, 1071 JM
 Keizersgracht 546, 1017 EL
 Reguliersgracht 72, 1017 LV
 Egelantiersstraat 10b, 1015 PL
 Wijtenbachstraat 67^c, 1093 HW
 Keizersgracht 416, 1016 GC
 Prinsengracht 1029a, 1017 KP

Van Heemstralaan 13, 6814 KA
 Bergstraat 97, 6811 LE

Pr. Beatrixstraat 13, 1396 KD
 Rijksstraatweg 25, 1396 JD
 Rijksstraatweg 75, 1396 JE
 Rijksstraatweg 119, 1396 JJ
 Prins Johan Frisostraat 4, 1396 KB
 Rijksstraatweg 119, 1396 JJ
 Rijksstrweg 147, 'Valk en Heyning', 1396 JK
 Binnenweg 24, 1396 KM
 Rijksstraatweg 91, 'Geinwijck', 1396 JG
 Rijksstraatweg 87, 1396 JG
 Kleiweg 14, 1396 HW
 Rijksstraatweg 159, 1396 JK
 Donkervlietse Binnenweg 11, 1396 LN

Prinses Carolinalaan 2, 3743 JH
 Stationsplein 8, 3743 KL
 Koningsweg 2 – flat 70, 3743 EV

Bilthoven

A.J. Crucq
R.E. Kamp
Mw A.A. Mertens zur Borg
Mw L. Quispel-de Langen
S.H.M. Vrind

Blaricum

J.N. Bastert
Jhr D.J.A.A. van Lawick van Pabst
Mw H.E. Rote-de Raad
Drs E. Verschuyl

Bloemendaal

J.W. van der Linden
jhr H.P. Quarles van Ufford

Bosch en Duin

Mw Ir A.M.W. Verloop-van Utenhove

Breda

J.H. Peek

Breukelen

Mw M. Albers
Archief Gemeente Breukelen
Mw R. Bakker
Mw M. Balk-van Kampen
Mw Mr L.G. Baud
Mw G. Bekker-Jonker
Ir G.G. van den Berg
Bibliotheek Breukelen
Mw J.M. Bierman-Polman
J.W.M. de Boer
C.A.M. Brugman
J.W. de Bruyn Kops
P.J. Burggraaf
Mw A.C. Crietee-Hoogerbeets
JAC. van Dam
Mr J.H.M. Deiters
Mw Mr M.W. van Dijk-Witjas
Mw Mr M.L. Dingemans
Mw Mr P. van Dobbenburgh-Rossberg
W. Dobber
W.F.E. baron van der Feltz
B.T. Freijters
J. Funken
P.L. van Gent
D.W. Gerwig
R. van Gessel
Dr J.W. Gunning
Drs H.C.J. Hendriks

Bosuillaan 147, 3722 XJ
Vermeerlaan 5, 3723 EM
Sweelincklaan 69, 3723 JC
Noord Houderingelaan 32, 3722 BR
Lassuslaan 55, 3723 LH

Torenlaan 47, 1261 GC
Vliegweg 17, 1261 GK
Holleweg 11, 1261 BW
Heideweg 4, 1261 GR

Koepellaan 2, 2061 CV
Karmeltrap 2, 2061 AT

Baarnseweg 8, 3735 MG

Ginnekenweg 84, 4818 JH

Zandpad 43, 'Vecht en Hoff', 3621 NE
Postbus 116, 3620 AC
Longkruid 2, 3621 TX
Kerkstraat 7, 3621 AK
Kerkplein 16, 3621 BA
Heerenstraat 58, 3621 AR
Straatweg 78, 3621 BR
J. Dircksenstraat 20, 3621 CB
Zandpad 82, 3621 NG
Willink van Collenstraat 79, 3621 CL
Keizerskroon 18, 3621 RS
Zandpad 61, 3621 NG
Kerkbrink 26, 3621 BS
Linnaeusdreef 44a, 3621 XX
Ortswarande 55, 3621 XN
Straatweg 80, 3621 BR0
G. van Nijenrodestraat 90, 3621 GM
Zandpad 81, 3621 NG
Griftenstein 52, 3621 XL
Zandpad 27, 3621 ND
Stinzenlaan Zuid 201, 3621 TC
G.W. van Couwenhovenstraat 12, 3621 CD
Oud Aa 41, 3621 LA
Zandpad 86, 3621 NG
Dannestraat 33, 3621 AE
Linnaeusdreef 23, 3621 XT
Straatweg 204, 3621 BX
Julianastraat 25, 3621 EG

Hist.Kring Breukelen
R.J. Hofman
Drs E.W.Th. Hollemans
Mw W.H. Hollemans-Sterken
Mw L. Hunsucker
Mw G.J. van Julsingha
A. Kalkman
Mw C. Knulst
J. de Koning
Mw A.E.C. Koole-Quarles van Ufford
R.G.H.W. Korstjens
H.T. Langerak
H.K. Lenstra
A.C. Menke
Mw E. Mevissen-Kusin
R.W.C. Molenkamp
J. Molenkamp
T. Mur
Mw L. Paulson
Prof Dr.R. Plomp
Jhr Mr W.H.D. Quarles van Ufford
J.R. van Raay
Mw A.C.K. Roosjen
Mw I. Rot
W.G. Scheurer
P.I.M. van Schoonhoven
C. van Schothorst
T.N. Simonis
R.H. Smoorenburg
Prof Dr A.H. Stouthamer
G.S. Streefland
Universiteit Nijenrode
Ir G.J. Valewink
Mw J.H.Ch. Vegter-Bal
G.H.M. Vehmeijer
Mw M.G.S. Vehmeijer-Segerink
Ver. B.v.W. in Asfalt
Mr J.A. Vermeulen
Mr G. Versluys
*Mw A.J. Verweij-Volmer
Mw J.C.M. Voormolen-Van der Blom
Mw H.A. Wasterval
A.J.B. Willemars
*Mw J. van Zadelhoff-Hortulanus
Breukeleveen
Mw G.C. Geel-Krijgsman
Drs M.M. van Kesteren
Ir F. Roelofs

Stationsweg 37, 3621 JL
Zandpad 83, 3621 NG
Rietland 7, 3621 GZ
Anna Pergensstraat 15, 3621 GR
Silverstein 80, 3621 PD
Linnaeusdreef 21, 3621 XT
Nassauplein 1, 3621 EA
Vrijheidslaan 81, 3621 HL
Linnaeusdreef 13, 3621 XT
Zandpad 53, 'Boomrijk', 3621 NE
Straatweg 111, 3621 BK
Straatweg 184, 3621 BX
Broekdijk Oost 37, 3621 LM
Oud Aa 1a, 3621 LA
G. van Nijenrodestraat 50a, 3621 GL
Dannegracht 16, 'Vecht en Dam', 3621 AA
Straatweg 79, 3621 BJ
Straatweg 76a, 3621 BR
Watertoren 6, 3621 XZ
Straatweg 220, 3621 BZ
Zandpad 48, 'Gunterstein', 3621 NE
Zandpad 46, 3621 NE
Eendrachtlaan 33, 3621 DD
Kerkplein 12, 3621 BA
Zandpad 88, 3621 NH
Straatweg 192, 3621 BX
Straatweg 12, 3621 BN
Straatweg 224, 'Klein Vechtvliet', 3621 BZ
Stinzenlaan Zuid 258, 3621 TJ
Straatweg 248a, 3621 BZ
Zandpad 87, 3621 NG
Straatweg 25, 3621 BG
Straatweg 32, 3621 BN
Dannegracht 11, 3621 AA
Zandpad 80, 'Oudaen', 3621 NG
Zandpad 55, 3621 NE.
Straatweg 68, 'Vreedenoord', 3621 BR
Brouwerij 1, 3621 AD
Straatweg 61, 3621 BH
Mecklenburgstraat 6, 3621 GP
Straatweg 47, 3621 BH
Zandpad 9, 3621 NC
Brugstraat 19, 3621 AG
Zandpad 37, 'Groenevecht', 3621 ND

Heerenweg 52, 3625 AG
Heerenweg 47a, 3625 AB
Heerenweg 109, 3625 AE

P.J. Sandbergen	Heerenweg 97, 3625 AD
Bussum	
Mw Mr E. Barendsen-Polak	Koedijklaan 10, 1406 KZ
Mw W.C. van den Bergh	Vosmaerlaan 8, 1401 CA
Mw J.M.E. Blickman-Lette van Oostvoorne	Koningslaan 51a, 1406 KG
Mr F.A. Doude van Troostwijk	Waldecklaan 10, 1405 CR
Mr R.R. Hazewinkel	Nw 's-Gravelandseweg 67, 1406 NC
Mw A.E. Koch-van de Stadt	Koedijklaan 21, 1406 KX
M. Langelaar	Mecklenburg 52, 1404 BJ
Mw P.A.C.E. Ooiman-van Aubel	Groot Hertoginnelaan 29, 1405 EB
Mw drs H. Visser-Brouwers	Generaal de la Reijlaan 8, 1404 BR
Colmschate	
I.F. Bakker	Bloemendalseweg 13-F10, 7429 AL
Doorn	
Mw M.A.H. Beks	Berkenweg 2a, 3941 JB
Mw W.E.E. Bernt-Scheffer	Park Boswijk 598, 3941 AN
Ir H.J. Doude van Troostwijk	Parklaan 40, 3941 RE
Ermelo	
Drs R.Th. Schoenmaker	Anna van Burenlaan 1, 3851 RV
Ermelo	
J.T.J.M.A.M. van Eyndthoven	Kweldam 17, 4121 FE
Gouda	
Hist. Vereniging 'Die Goude'	Vlietenburg 32, 2804 WT
't Goy	
S.S. Hesselink	Tuurdijk 16, 3997 MS
's-Graveland	
Bibliotheek Natuurmonumenten	Noordereinde 60, 1243 JJ
P. Honig	Spanderswoud 5, 1243 HZ
's-Gravenhage	
Centraal Bureau Genealogie	Prins Willem Alexanderhof 22, 2502 AT
Mw L.J. Doude van Troostwijk	Therèse Schwartzestraat 30, 2597 XJ
Genootschap Belle de Zuylen (Secr.)	Van Slingelandtstraat 62, 2582 XS
Rijksbureau Kunsth.& Doc.	Postbus 90418, 2509 LK
*Mr R.J. Nicuwland	Van Aerssenstraat 31b, 2582 JE
Groenekan	
J.O.J. Copijn	Groenekanseweg 90, 3737 AH
Mw J.C.L. Gregory	Versteeglaan 34, 3737 ZA
Haarlem	
Archief Rijks Prov. N.Holland	Kleine Houtweg 18, 2012 CH
J.T. Burggraaf	Laan v. Osnabrück 32, 2034 TD
J.W. Hageman	Nieuwe Gracht 20, 2011 NG
Haarzuilens	
L.J. Huisinga	Ockhuizerweg 20, 3455 RW
Heemstede	
C.J. Doude van Troostwijk	Heemsteedse Dreef 231, 2101 KG
Mw C. Lugt	Provincielaan 5/33, 2101 SP
Hilversum	
Archief Gooi en Vechtstreek	Postbus 9900, 1201 GM

DWR/RPV (Mevr M.A.E. Laloup)
Mw J. Janmaat
Mw E.H.A. Korthals Altes-Kamerling
Ing D.M.C. Mol
C.W. van Nie
T.W. Ploeg
A.H.G. Pluis
Dr J. Rechsteiner
Dr W.J. Steyling
Mw A.J. Swanenburg de Veye-v.Wieringen

Kockengen

Prof Dr J.A. van Dongen
G.F.W. Herngreen

Koedijk

P.J. Prett

Kortenhoef

Mw T. van Essen-Tiggers
W. Spaan
Mw M.A. Sprenger

Laren

Mw A. van Helden
Mw J.C.F. Mulders-Baljon
Ing H.C. Oortman Gerlings
W.J.H.M. Resink Ottenhof
H.W. Schouwenaar
Jhr Mr G.C. Six
Mw A.A. Steffens
G.N. Verhoef

Leerdam

A. van Kralingen

Leiden

Mw A. Vroom-van der Leeden

Lochem

Mw H. van Weede-Vaandering

Loenen

Archief Gemeente Loenen
Mw J.M.R. Baas-van der Werff
P.M. Bakker
N. Bakker
H. Bakker
Bibliotheek Loenen
B.J. Blijdenstein
Mw E. de Boer-Berendsen
H.B. Bon
Mw E.E.C. Bon-Meyer
F. Bonnema
M. Bootsma
Mw E. Bootz-Nieuwenhuys

Larenseweg 30, 1221 CN
Corverslaan 20, 1217 TN
Bussumer Grintweg 38, 1217 BR
Acaciapark 134, 1213 LD
Van der Lindenlaan 27, 1217 PJ
O. Amersfoortseweg 44, 1213 AE
Pieter de Hooghlaan 26, 1213 BV
Regentesselaan 30, 1217 EG
Koninginneweg 18, 1217 KZ
Diependaalsedrift 6, 1213 CP

Wagendijk 12, 3628 EP

Godinweg 2, 3628 BA

Postbus 10, 1830 AA

Kortenhoefsedijk 83, 1241 LS

Kortenhoefsedijk 171, 1241 LZ

Oranjeweg 34, 1241 XS

Drift 1a, 1251 CA

Hein Keverweg 17, 1251 BT

Pastoor Hendrikspark 9, 1251 MB

Zevenend 13, 1251 RK

Zevenenderdrift 22, 1251 RC

Wally Moesweg 1, 1251 AT

Barbiersweg 3, 1251 PA

Mendes da Costalaan 2, 1251 NP

Wilna 9, 4141 MX

Antonie Duycklaan 2, 2334 CD

Lange Voren 2, 7241 HS

Postbus 99, 3632 ZS

Vreelandseweg 19, 3632 EP

Wallestein 66, 3632 WR

Oud Over 3, 'Vegtlust', 3632 VA

Wallestein 52, 3632 WP

Postbus 47, 3632 ZR

Oud Over 86, 'Nedervecht', 3632 VE

Vreelandseweg 20, 3632 EP

De Werf 6, 3632 AE

Dorpsstraat 10, 3632 AT

Oud Over 152, 3632 VH

Hofbergen 42, 3632 WC

Oud Over 3, 'Vegtlust', 3632 VA

D.M. Bouman
 A. Dalen Meurs
 C. Dierdorp
 Mw M.M.C. Dijkstra-Dreesmann
 J.P. Dullaert
 Drs R.A.J. Ernst
 J.T.G. Ernst
 Drs J.C. van Essen
 A. Gelderman
 Mw E. de Geus-Goossen
 H. Goemans
 Jhr L.A.O. Groeninx van Zoelen
 W. Grunfeld
 Mw M.S. Harms-van Estrik
 P.M. Hiensch
 M.J. graaf d'Hollosy
 Mw M.A.G. van Iperen
 W.B. Jagt
 H.J. de Jong
 M.C. de Jongh
 P.J. Kastelein
 Drs G.J. Koelemey
 C.J. de Kruyter
 W.F. Kuijper
 L. Kusters
 Mw Mr M. Lafarre
 Drs A. Ledehoer
 Mw F.M. Luxwolda
 C.P.G. Molenkamp
 Mr A. Mostert
 Drs E. Munnig Schmidt
 Cor Nab B.V.
 Mw W.M.J. Nooteboom-Bonarius
 Mw C. Pacenti-Batterman
 Mw Dr H.H. Pijzel-Dommisse
 A.A.J. Plateyn
 Drs W.M. van der Poel
 M.J.B. Popma
 Mw Drs G. Recter
 Drs A.H.J. Risseey
 Mr P.J. Rogaar
 Mw M.M. Ruijter
 A.C. van der Sande Lacoste
 Mw M.W.H. Sanger-Kleine
 Mw S.A. van Schaik
 Mw M.A.H.M. Schoorl-Nooteboom
 Mw A. Schras
 Drs K.A.L. Schuckink Kool-Oudendal
 Wallestein 45, 3632 WN
 Dorpsstraat 8, 3632 AT
 K. Ottolaan 30, 3632 BW
 Vreelandseweg 24, 3632 ER
 Grutterstraat 12, 3632 EJ
 Dorpsstraat 19, 3632 AP
 Moleneind 4, 3632 DA
 Kerkstraat 6, 3632 EL
 Oud Over 39, 3632 VA
 't Rond 13, 3632 BN
 Oud Over 6, 3632 VD
 Hoefijzer 2g, 3632 WB
 Dorpsstraat 98, 3632 AW
 Hoflaan 1, 3632 BT
 Westerklip 54, 3632 TG
 Mijndensedijk 20, 3632 NV
 Oud Over 10, 3632 VD
 Middenhoek 34, 3632 TB
 Vreelandseweg 25, 3632 ER
 Rijksstraatweg 90, 3632 AD
 Rijksstraatweg 96, 'Middelhof', 3632 AD
 't Rond 9, 3632 BN
 Kickestein 77, 3632 WK
 Kon. Julianaweg 22, 3622 EE
 't Rond 1, 3632 BN
 Rijksstraatweg 82, 'Klein Cronenburgh', 3632 AD
 Dorpsstraat 4, 3632 AT
 Oud Over 28, 3632 VD
 Dorpsstraat 69, 'LeeuwenDijk', 3632 AS
 Rijksstraatweg 95, 3632 AA
 Rijksstraatweg 78, 'Nieuwerhoek', 3632 AD
 Oud Over 43, 3632 VA
 Oud Over 3, 'Vegtlust', 3632 VA
 Dorpsstraat 16, 3632 AT
 Dorpsstraat 28, 3632 AT
 Postbus 150, 3632 ZV
 Rijksstraatweg 81a, 3632 AA
 Oud Over 48, 3632 VD
 Oud Over 8, 'BijDorp', 3632 VD
 Oud Over 168, 'Warande', 3632 VH
 Oud Over 59, 'Vecht en Lommer', 3632 VB
 Mijndensedijk 14, 3632 NV
 Wallestein 65, 3632 WR
 Spinnerie 13, 3632 ET
 Keizer Ottolaan 28, 3632 BW
 Dorpsstraat 21, 3632 AP
 Torenstraat 1, 3632 EK
 Rijksstraatweg 70, 3632 ZR

Mr B. Schuit
Mw Mr A.A. Schwartz
Mw Drs C.H. Smithuijsen
R.E. Spee
Mw A. Sprenger-den Uijl
Stichting Culturele Raad Loenen
Jhr Mr J.P.E. Teding van Berkhout
Mw R.A. Thiadens
Mw G. Thijs-Mantel
C.J.M. Thijssen
W.G. Tober
G.C.J. Tukker
Mw M.B.P.van der Veen-Wajer
R.J.M. Vehmeijer
Mw E. Vesseur-Murck Jansen
R.J. van Vliet
Mw R. Vor der Hake-Campfens
*Drs S.G. de Vries
Mr A. Vrij
A.R. van Well
Mw H.L.M. Wennink
Prof Dr H.C. Zanen

Loenersloot

P. de Boer
Mr J.M.F. Dingemans
Mr J.Ch. Smit
Mw E.G.M. Wieling-de Rijk vd Gracht

Loosdrecht

H. Aalberts
J.P.B. Biemans
Mw P.M. Bijl-Lazoe
Mw J. Bruna
Ph. Burggraaf
Hist.Kring Loosdrecht
Kasteelmuseum Sypestein

Maarsbergen

Mw J. Guntenaar

Maarsse

Mw W.J.R. Baardman-Dusseldorp
D. van Barneveld
Mw M. van de Beek-Bomgaars
Mr W. Beerman
J.H.W. van Bemmell
G.J. van den Berg
Bibliotheek Maarsse
Bibliotheek Maarssebroek
Mw G.J.M. Bierling-Berg
Mw A. Bink-van der Steen

Cronenburgerlaan 1, 3632 AN
Oud Over 93a, 3632 VC
Dorpsstraat 17, 3632 AP
Vreelandseweg 1, 3632 EP
Ter Beekhof 7b, 3632 BK
De Werf 7c, 3632 AE
Oud Over 1, 3632 VA
Oud Over 138, 3632 VG
Rijksstraatweg 75, 3632 AA
't Rond 7, 3632 BN
Brugstraat 10, 3632 EH
Hoefijzer 108, 3632 WD
Oud Over 55, 3632 VB
Oud Over 152a, 'Terra Nova', 3632 VB
Oud Over 3, 'Vegtlust', 3632 VA
Mijndensedijk 9, 3632 NT
Rijksstraatweg 85, 3632 AA
Dorpsstraat 40, 3632 AV
't Rond 5, 3632 BN
Hofbergen 34, 3632 WC
Hoefijzer 24, 3632 WB
Vreelandseweg 23, 3632 ER

Hollandstraat 6, 3634 AT
Rijksstraatweg 206, 'Geynzicht', 3634 AN
Rijksstraatweg 214, 3634 AN
P.N. Kruiswijkstraat 1, 3634 AX

Rembrandtlaan 1, 1231 AR
Larixlaan 20, 1231 BL
Breukeleveense Meentje 10a, 1231 LM
Nw Loosdrechtsedijk 234, 1231 LG
Veendijk 4, 1231 PB
Acacialaan 2, 1231 BT
Nw Loosdrechtsedijk 150, 1231 LC

De Driest 2, 3953 BS

Boomstede 686, 3608 BT
Schippergracht 15, 3603 BC
Zandpad 30, 'Midden Gansenhof', 3601 NA
Zandweg 33, 3601 AE
Kuyperstraat 29, 3601 VE
Zandpad 42, 'Cromwijck', 3601 NA
Harmonieplein 2, 3603 BM
Bisonspoor 1161, 3605 KV
Klokjeslaan 4, 3601 HE
Lange Gracht 13, 3601 AH

Mw R. van Bloemendaal
 J.P. Boelens
 A. Bohnenn
 Dr Ir H.A. van den Boogaard
 Prof Dr T.A. Boon
 J.J. de Bos
 Mw S.M. Bos-Jansen
 W.M. Bos
 Mw M.L.C.C. Braakman-Dolmans
 Drs S.W.G.de Clercq
 Mw A.C. Cosijn-Gouda
 A.R.A. Croiset van Uchelen
 Mw E.H. du Croo Kampmeindert-van den Berg
 Mw M. van Dam-Smallenbroek
 Mw E.H.Th.M. barones van Dedem-von Martels
 Mw T.H.H. van Duin-Furstner
 Mw M.L. Gasau-Muller
 Mw Mr M.B. Geeris-Vehmeyer
 A.J. Gelderblom
 Gemeente-Archief Maarssen
 J.H. de Graaff
 Dr Ir A. Graveland
 S. Haisma
 D.J. Hamoen
 Mr H.F. Heerkens Thijssen
 J.H.H. Heuschen
 Historische Kring Maarssen
 Mr Z.O.H.M. baron v.Hövell tot Westerflier
 Mw R.E.M. barones v.Hövell tot Westerflier
 Mw J.H.M. Kamp-Schweers
 J.J. van Kerkvoort
 D.J. Klokke
 C.H. Knaake
 D.P. Koets
 S. Komdeur
 J. Kraayenhagen
 Mw M. Kraneveld-Lokker
 Mw C.M.L. Kruisheer-Brunt
 Drs A. Kuiper-Mokkenstorm
 Mr P.M. van der Laan
 K. ter Laan
 J.C. de Lang
 G. Loomans
 J.J.C. Louet Feisser
 Dr A.P. Messer
 D. Niesing
 Mw J.M. Nijhoff
 Mw J. Onnes-van der Noordaa
 Zandweg 38, 3601 AE
 Reigerskamp 171, 3607 HJ
 Diependaalsedijk 33, 'Vechtoever', 3601 GJ
 Zandpad 22, 3601 AN
 Straatweg 17, 3603 CV
 Duivenkamp 504, 3607 BJ
 Vechtensteinlaan 37a, 3601 CM
 J. van Galenstraat 32, 3601 HW
 Langegracht 33, 3601 AJ
 Straatweg 17, 3603 CV
 Straatweg 17b, 3603 CV
 van Houtenstraat 16, 3601 XJ
 Zandpad 14, 3601 AN
 Langegracht 30, 3601 AJ
 Zandweg 45, 3601 AE
 Peerlenburgh 29, 3601 JA
 Diependaalsedijk 74, 3601 GM
 Zandpad 29, 'Gansenhoef', 3601 NA
 Binnenweg 60, 'Hazenburg', 3603 AG
 Postbus 11, 3600 AA
 Diependaalsedijk 37, 3601 GJ
 Diependaalsedijk 84, 3601 GM
 Stationsweg 5, 3603 ED
 Wilhelminaweg 9, 3603 CR
 Heerengracht 21, 3601 AM
 Klokjeslaan 16, 3601 HE
 Postbus 90, 3600 AB
 Zandweg 44, 'Huis ten Bosch', 3601 AE
 Vechtensteinlaan 111, 3601 CP
 Diependaalsedijk 52, 3601 GL
 Zogweteringlaan 17, 3601 JJ
 Vechtensteinlaan 78, 3601 CL
 Fazantenkamp 721, 3607 DS
 Straatweg 17, 3603 CV
 Straatweg 162a, 3603 CS
 Julianaweg 19, 3603 AP
 Zandweg 34, 3601 AE
 Heerengracht 19, 3601 AM
 Zandweg 1, 'Vechtstein', 3602 AC
 Veenkade 16, 3601 CH
 Heerengracht 6, 3601 AL
 Machinekade 9, 3601 AR
 Zandweg 5, 3601 AD
 Binnenweg 39, 3603 AE
 Kerkweg 9, 3603 CL
 Royaardslaan 2, 3601 HA
 Langegracht 22, 3601 AH
 Rogier van Otterloolaan 44, 3604 BH

J. Plas
J.C. Plomp
C.J. Rijsterborgh
E. Roos
M. van Rossum
Mw J.G. Roukema-van de Berg
Mw G. Ruys
Mw L. Schwartz
C. Siero
A.F. Smorenburg
E. Spetter
Mw I.M. Staal
N.F. Stolk
R. Taal
J.H. van Tongeren
H.M. Vaessen
W. ter Veld
J.F.M. Versteegh
*B.J. Visschedijk
Y. Visser
P. Vleming
J. van Vliet
Mw B. Vos
E. Vriesinga
Mw Mr L.F. Vriesinga-Uitzinger
J. van Waay
D. van der Wal
J. Wasser
Mw M.M. Welle
Mw P. Westenburg-de Groot
B.G. Wiegeraad
B.B. van der Woude
Drs H. de Zoeten
W. Zweers
Maartensdijk
Mw M. Martens
G.H. van Walbeek
Muiden
B. Honig
Mijdrecht
W. Bos
J.C.A. Dalmeyer
Naarden
Mw N. Beyers-Kalkman
J.F. Dudok van Heel
Mw B. Gordijn
Mw E. Kamp-Sonneveldt
Mw J.C.M. van der Lande

Straatweg 23, 'Leeuwenvecht', 3603 CV
Zandpad 40, 3601 NA
Parkweg 41, 3603 AB
Breedstraat 13, 3603 BA
W. Barendszlaan 1, 3603 GM
Gerbrandystraat 12, 3601 BW
Kerkweg 41, 3603 CL
Heerengracht 22, 3601 AM
Nassaustraat 71, 3601 BC
Kuyperstraat 27, 3601 VE
Herengracht 7, 3601 AL
Machinekade 11, 3601 AR
Buitenweg 223, 3602 XB
Rooyaardslaan 10, 3601 HA
Duivenkamp 851, 3607 WG
Van Lingelaan 17, 3602 PA
Veenkade 5, 3601 CH
Langegracht 44, 3601 AJ
Schippergracht 16, 3603 BC
Kuyperstraat 17, 3601 VE
Zandweg 4, 3601 AD
Diependaalsedijk 31a, 3601 GJ
Straatweg 152, 3603 CS
Diependaalsedijk 78, 3601 GM
Diependaalsedijk 78, 3601 GM
Van Lingelaan 100, 3602 PB
Zandpad 31, 3601 NA
Straatweg 160, 3603 CT
Maire Hofstedelaan 12, 3601 BR
Kerkweg 23, 3603 CL
Lelystraat 20, 3601 BV
Straatweg 33, 'Vredenhoef', 3603 CW
C. de Houtmanlaan 9, 3603 GE
Bloemstede 387, 3608 VD

Kon. Wilhelminaweg 128, 3738 MC
Maertensplein 85, 3738 GN

Herengracht 101, 1398 AE

Botdrager 8, 3641 LA
Postbus 1032, 3640 BA

Thiereneweg 36, 1411 EX
Valkeveenslaan 56a, 1411 GT
Gansoordstraat 24a, 1411 RJ
Nagtglaslaan 20, 1412 EH
Verdilaan 7, 1411 HV

Mw D. Rutgers van Rozenburg-Hartung
Mw E.A.M. Scheltema-Vriesendorp
Jhr Mr E.O. Sickinghe

Nederhorst den Berg

J.F.A. Baar
Prof Dr D.P. Blok
Drs F.H.B. Cladder
Prof Dr E.N.G. van Damme
Mw C.P.M. Jonker-Leurs
Prof Dr J. Joosse
B. Noordanus
B.F.P. van Royen
Dr Ir H. Spekreijse
A.A.A. Vendrig
R.J. Verkaik

Nieuwer ter Aa

Mw K. ten Brink
Mw Mr M. Lispet

Nieuwersluis

J.C. Braun
R.E.J. Bus
Drs W.F.J. Kels
A. Kroymans
P.T. Lakeman
A.J.A.M. Lisman
C.M. Oostveen
Mr Drs H.W.G. van Schaik
Mw L. Simons-Smit
J.H. Stefels
Mw I. Teijema
P.R.E.J.A. Woltering

Nigtevecht

H.C. Brinkman
J.W. Brouwer
P.H.M. Dankelman
Mr M.K. Gorter
B. Heeren
Mr Th. van Hilst
P.F. Kenninck
R.A. de Koning
C. Kootstra
C. Lipsius
J.W. Nieuwenhuijs
P.N. Pikaar
Mw M.E.C. Rehbock-Beyers

Ophemert

L.D.J. Walraven

Rijksweg 46, 1412 BB
Turfpoortstraat 39, 1411 EE
Oud Blaricumweg 7, 1411 JR

Kerkstraat 6, 1394 CX
Ankeveensepad 7, 1394 GW
Hinderdam 18, 1394 JB
Hinderdam 15, 1394 JB
Slotlaan 4, 'Nederhorst', 1394 BK
Hinderdam 15, 1394 JB
Hinderdam 6, 1394 JB
Slotlaan 2, 1394 BK
Voorstraat 11, 1394 CS
Dammerweg 111, 1394 GT
P. de Hooghlaan 24, 1394 GK

Laantje 2, 3626 AN
Wilhelminastraat 3, 3626 AL

Rijksstraatweg 14, 'Over Holland', 3631 AC
Zandpad 29, 'Weeresteijn', 3631 NL
Mijndensedijk 86, 3631 NR
Rijksstraatweg 18, 'Sterreschans', 3631 AC
Zandpad 18, 3631 NK
Rijksstraatweg 53, 'VreedenHoff', 3631 AB
Rijksstraatweg 35, 3631 AA
Mijndensedijk 60, 3631 NP
Mijndensedijk 62, 3631 NP
Rijksstraatweg 24, 'Rupelmonde', 3631 AC
Mijndensedijk 29, 3631 NN
Stationsweg 3, 3631 AJ

Garstenstraat 1, 1393 NS
Vreelandseweg 42, 1393 PG
Klompweg 26, 1393 PJ
Dorpsstraat 55, 1393 NG
Dorpsstraat 118, 1393 NK
Petersburg 30, 1393 PT
Klompweg 72, 1393 PM
Raadhuisstraat 16, 1393 NW
Dorpsstraat 142, 1393 NL
Dorpsstraat 18, 1393 NH
Klompweg 41, 1393 PJ
Dorpsstraat 130, 1393 NK
Dorpsstraat 152, 1393 NL

Dreef 1, 4061 BL

Oud Zuilen

H.O. Barneveld
Ir A.M. Bunjes
H.K. Klijnsma
Mr J.G. van Rossum du Chattel

Ouderkerk

E.J. Jonker
Rijsbergen-Br

Mw E. Kalkman - Klep

Schoorl

M.F.L. Mol

Soest

Mw E.M. Verlaan-Dikker

Tienhoven

W.T. de Boer
Mw B. Jansen
Mw C.D. de Jong-Mesker
Th. Schouten
G.P. Termohlen

Uithoorn

Mw E. Schreuder-de Muinck Keizer

Ulvenhout

A. Met

Utrecht

Archief Gemeente Utrecht
*Mr D.A.N. Bartels MRE
Drs J. Berghoef
Bibliotheek Provincie Utrecht
Bibliotheek Rijks Universiteit
Mw A.M. Biegelaar-Boogaerdt
Mw E. Birnie-de Vries
F.H. Bruna
G.J. Esser
Federatie Stichts Cultureel Erfgoed
Mw J.H. de Graaf
Mw C.E. Hefting-Beerendonk
Hist. Vereniging Oud-Utrecht (P. Kroes)
Mw C.A.A. Mac Lennan-Hamminga
W.C.M. de Meyer
Museum, Centraal (att. Mw M. Verduijn)
Mw Drs M.C. van Oudheusden
J.P. Prevoo
Mw E.CH. van Sandick-Doude van Troostwijk
Jhr Ir D.L. Six
Stichting De Utrechtse Molen
Ir A.J. Vlaardingerbroek
*Ir L.B. Wevers
Mw Drs C.C.S. Wilmer

Vechtzijde 1, 3611 AM
Groeneweg 1, 3611 AT
Dorpsstraat 1, 3611 AD
Dorpsstraat 52, 3611 AG

Binnenweg 2, 1191 AA

Overasebaan 22, 'Vinkenbosch', 4891 RG

Postbus 60, 1870 AB

Van Burenlaan 7a, 3761 BZ

Laan van Niftarlake 22, 3612 BS

Nieuweweg 19, 3612 NB

Laan van Niftarlake 30, 3612 BT

Looydijk 81, 3612 BE

Dwardsdijk 20, 3612 AP

Tesselschadelaan 17, 1422 HZ

Postbus 67, 4850 AB

A. Numankade 199, 3572 KW
Museumlaan 2, 3581 HK
Hengeveldstraat 116, 3572 KJ
Postbus 80300, 3508 TM
Witte Vrouwenstraat 7-11, 3512 CS
Koningslaan 98, 3583 GR
Lange Jansstraat 21, 3512 BA
Emmalaan 10, 3581 HS
Burg. Norbruislaan 23, 3555 ED
Postbus 10058, 3505 AB
Bemuurde Weerd o.z. 76 bis, 3514 AV
Emmalaan 3, 3581 HL
A. Numankade 199-201, 3572 KW
Kantonaleweg 11, 3542 DB
Weth. D.M. Plompsstraat 41, 3555 BS
Agnietenstraat 1, 3512 XA
Havikstraat 12, 3514 TP
Fien de la Marlaan 77, 3584 ZW
Wilhelminapark 12a, 3581 NC
A. Romerostraat 611, 3573 AT
Postbus 10058, 3505 AB
Oudegracht 187G, 3511 NE
Oudegracht 187G, 3511 NE
Jacob v. Ruisdaelstraat 104, 3583 CH

Mw Drs H.J.M. Winkelman
Venray
Mw B. Wijnen
Vinkeveen
Mw J.H.W. van der Linden
Prof Dr L. Mur
Mw I. van Raalte
Vogelenzang
G. Koopman
Vreeland
Jhr C. Beelaerts van Blokland
Mw G. Beelaerts van Blokland-Kalf
F. van den Berg
E.J. Bink
J. Boerstra
Mw E.E. Brandes-de Lestriex Hendrichs
Broex-Vliet BV
Mw H.W.B. van Dranen-Aleven
Mw A. Driessen-Hermsen
Mr J.E. Goldhoorn
Mw H.C. Greevelink-Swaving
R. Groenink
Mw M.H. Happee
J.H. Hattink
Historische Kring Loenen
S. Joosten
J. Kohnstamm
J. Kok
Mw R. Kooperberg
Mw I. Monasch
Mr J.A.H. Olde Loohuis
E. Roosegaarde Bisschop
Drs M. graaf Schimmelpenninck
J.J.M. Schipper
Mw A.Th. Schot-Dolman
Mw M. Smit Sibinga
drs E.F.L. Stubbé
M.H.L. Stubbé
C. Verhaar
Mw A.M.G. Vlam-Voorhoeve
J.H. Vrij
D.R. Wijnschenk
Mw H.J. Winkel
Waalre
Mw A. Krijgsman-Spoor
Wassenaar
F.P. Buis
A. Klaver
Cayennedreef 49, 3563 SC
Kiosk 70, 5802 NS
Groenlandsekade 59-25, 3645 BB
Demmerik 21, 3645 EA
Scholeksterlaan 18, 3645 KC
Vogelenzangseweg 41a, 2114 BB
Bergseweg 18, 3633 AK
Bergseweg 18, 3633 AK
Floris van Boekhorststraat 11, 3633 CN
Boslaan 21, 3633 VZ
Nigtevechtseweg 10, 3633 XS
Voorstraat 7, 3633 BA
De Vliet 18, 3633 EL
Otto van Schonauwenstraat 1, 3633 CP
Kleizuwe 105a, 3633 AG
Singel 10, 3633 CR
Voorstraat 18, 3633 BB
Nigtevechtseweg 24, 3633 XJ
de Vliet 8, 3633 EL
Lindengracht 24, 3633 AT
De Vliet 4, 3633 EL
Sluisje 12, 3633 AC
Voorstraat 16, 3633 BB
Voorstraat 9, 3633 BA
H. van Viandenstraat 6, 3633 CH
Klapstraat 13, 3633 BH
Boterweg 44, 3633 ER
Duinkerken 12, 3633 EN
Voorstraat 5, 3633 BA
Bergseweg 18a, 3633 AK
Kerkplein 4, 3633 BG
Ruitersstraat 13, 'Vreedenhoek', 3633 AV
Bergseweg 1b, 3633 AJ
Bergseweg 1a, 3633 AJ
Floris van Boekhorststraat 5, 3633 CN
Alambertskade 5, 3633 VX
Vredelantstraat 71, 3633 EB
Postbus 62, 3633 ZV
Voorstraat 17, 3633 BB
Hoge Duinlaan 18, 5582 KG
Lange Kerkdam 63, 2242 BS
Acacialaan 4, 2243 BW

C.R. von Lindern
*J.H.P. Roeland
Mw M.A. Stubbé-Butôt

Weesp

J. van Baars
Bibliotheek Weesp
Mw H.J. Bodisco Massink-Jongejans
Mw M.J.M.M. Diepenhorst-Sandberg
C. Draijer
Mw H.M. Gerschtanowitz-Pauw

J.J.M. Koks
Museum Gemeente Weesp

F.G. van Reijen

B. Timmers

Mr J.A. Schepel

Drs A.J. Zondergeld-Hamer

Wilnis

H.W. van Soest

Mw G.J. van Staveren-Jaski

Woerden

J.C.M. van Capel

Zeist

Rijksdienst voor de Monumentenzorg

l.a.v. Bibliotheek

P.L. de Vries

Zoelen

*Mr R. Barendsen

Zutphen

Mr J.A. Alleman

BELGIË

*Mw C.J. van der Seys

ENGELAND

Mw Drs M.C. barones van Thuyll van

Serooskerken-Huygen

ZWITSERLAND

A.H.R. Hoogezand

Kievietslaan 9a, 2243 GB
Postbus 599, 2240 AM
Kerkeboslaan 3, 2243 CM

Dammerweg 5, 1385 HT
Postbus 5146, 1380 GC
Dammerweg 5a, 1383 HT
Dammerweg 10, 1383 HT
Fijnvandraatlaan 5, 1381 ES
Horn 23, 1381 GZ

Horn 3, 1381 GX
Nieuwstraat 41, 1382 VV
Zeeburgstraat 37, 1382 BM
Casparuslaan 515, 1382 KR
Dammerweg 5b, 1383 HT
Heerensingel 162, 1382 VV

Dorpstraat 59, 3648 AG
Dr Mees ten Oeverlaan 17, 3648 XA

Oostdam 12, 'Rijnoord', 3441 EN

Postbus 1001, 3700 BA

Bachlaan 81, 3706 PW

Kasteel Soelen, 4011 EN

Halterstraat 20, 7201 MX

Keizer Karelstraat 36a, B-3920 Lommel

'Quarr House' Gillingham, Dorset, SP8 5PA

Burgerweg 1, CH-3800 Interlaken

*=lid voor het leven

NB. Van verschillende zijden is het Genootschap verzocht een lidmaatschap voor het leven in te stellen. De volgende regel is daarvoor uitgewerkt: voor leden jonger dan zestig jaar bedraagt de eenmalige contributie €300,- en voor ouderen €200,-. Inmiddels hebben enige leden hun lidmaatschap op deze wijze voor het leven bestendigd. Voor hun naam staat *.

Jaaroverzicht 2003

Op naar de honderd jaar. Het wel en wee van de Vechtstreek en het verwerven van inzicht in het welvaren of anderszins van de streek over de eeuwen blijft trekken en nieuwe leden melden zich gestaag.

Als eerbetoon aan het 90-jarige genootschap bood Universiteit Nijenrode op 11 januari de leden de Nieuwjaarsreceptie aan op het kasteel. Ons lid Carolien Knulst, werkzaam op Nijenrode, had een groot aandeel in het tot stand komen van dat ruimhartige en niet genoeg te waarderen aanbod. Het bestuur mocht daar weer een groot aantal leden begroeten. Van de gelegenheid dat er zo veel getuigen waren werd gebruik gemaakt om aan de heer G. Vriens, uitbater van het pannenkoekenhuis te Loenen, de Niftarlake oorkonde uit te reiken. Hij heeft een van de weinige terrassen aan de Vecht, dat bovendien zorgvuldig en aardig vorm is gegeven. Het feit ook, dat hij weerstand biedt aan de vele onroerend goed ontwikkelaars, die hem groot geld in het vooruitzicht stellen als hij zijn grond verkoopt, is onze waardering meer dan waard.

Een maand nadien, 11 februari, hield Anthony Lisman op kasteel Zuylen zijn lezing over de buitenplaats Vreedenoord te Nieuwersluis. Gezondheidsperikelen hadden hem een jaar eerder verhinderd dat te doen. Hij is gelukkig geheel genezen zoals aan zijn enthousiaste en geestige voordracht te merken was.

Eveneens op kasteel Zuylen hield Koen Ottenheim, hoogleraar architectuurgeschiedenis, op 27 maart een lezing over Tilman van Gameren (1632-1706), een uit Utrecht afkomstige architect. Van Gameren steeg tot grote hoogte in Polen waar hij paleizen, vestingwerken, buitens en kerken ontwierp wat hem een adellijke titel opleverde.

Een enorme opkomst van nieuwsgierige leden viel de excursie op 26 april naar kasteel Heemstede te Houten onder de rook van Utrecht ten deel. Velen kenden het niet zo gemakkelijk te vinden kasteel niet. Het lag in de 17de, 18de en 19de eeuw in een van de grootste en grootse parken in Nederland met een zicht van 1,5 km lang over eigen terrein. Isaac de Moucheron bracht het in beeld. De huidige eigenaar heeft het bijzondere doch niet zo lang geleden door brand verwoeste huis voorbeeldig laten restaureren en is doende het sterk verwaarloosde park om het huis weer in oude staat terug te brengen. Ons bestuurslid Anthony Lisman vond na intelligent speurwerk de voor de restauratie

uiterst waardevolle tekeningen terug, die in het begin van de 20ste eeuw door een architect zijn gemaakt. Hij hield voor de toegestroomde leden een gloedvol verhaal over de geschiedenis van het buiten gevolgd door een rondleiding over het terrein. In het souterrain van het gebouw is een voortreffelijk restaurant gekomen waar een aantal leden na afloop lunchte.

Het traditionele jaardiner en de aansluitende vergadering werden als steeds goed bezocht die 7de mei op de Koninklijke Watersport Vereniging Loosdrecht, door haar leden kortweg de "Vereniging" genoemd. Nu reeds vele jaren wordt door een lid van de Vechtplassen-Commissie – in 1936 mede op instigatie van Niftarlake opgericht als actiegroep voor het behoud van de schoonheid en eigenheid van de streek – bij die gelegenheid uitleg gegeven over hun activiteiten. Niftarlake richt zich op het vergaren van kennis over de streek en de Commissie treedt in het krijt tegen ondoordachte ontwikkelingen en tracht die in goede banen te leiden. Soms gooit het Genootschap zijn gewicht in de schaal als zaken dat vereisen.

Nog tijdens de prachtige warme zomer werd de buitenplaats Trompenburg te 's-Graveland bezocht op 6 september door een 60-tal leden. Ons lid Hans Vlaardingerbroek, die als architect de vererende opdracht heeft de restauratie van in hoofdzaak het *corps-de-logis* te begeleiden in opdracht van de Rijksgebouwendienst, stelde het huis open en nam een groep voor zijn rekening voor de rondgang. Ben Olde Meijerink, die jaren geleden een bouwhistorisch onderzoek in het gebouw deed, nam de andere groep mee. Liefhebbers smulden van het van binnen geheel onttakelde pand, omdat zo zonder meubelen en opsmuk het gebouw zelf spreekt. Bijzondere vondsten zijn de onder vele 18de- en 19de-eeuwse lagen verf tevoorschijn komende 17de-eeuwse vogels, die vrij in de geschilderde lucht vliegen en marmerimitaties op balusters en lambriseringen. Wij hopen na oplevering van de restauratie de bereikte resultaten nog eens te mogen zien.

Weer terug op kasteel Zuylen, 18 oktober, voor een lezing over met Vechthuisen gelieerde grachtenhuizen in Amsterdam luisterde men naar Hans Tulleers. Het onderwerp kwam niet helemaal uit de verf hoewel veel interessante interieurs de revue passeerden. Dit kan beter.

Een heel apart onderwerp was "Wonen op Vechtbuitens in de poëzie", dat door Wilhelmiën de Vries 11 november op het buiten Bijdorp te Loenen werd gepresenteerd. Het fenomeen Hofdicht is typisch voor het 17de- en 18de-eeuwse Nederland met zijn vele buitenplaatsen van burgers. Aan de oorsprong staat Constantijn Huygens met zijn "Vitaulum" over zijn buiten Hofwijck. Tot nu zijn er hofdichten over elf buitens aan de Vecht gevonden, waarover in dit jaarboekje een artikel van de hand van mevrouw De Vries te vinden is.

Aan de immer populaire reeks excursies naar belangwekkende huizen werd op 13 december die naar het huis van de Fundatie van Renswoude te Utrecht toegevoegd. Gebouwd in de jaren 1755-'60 als opleidingshuis voor getalenteerde weesjongens is het nog voor het allergrootste deel ongewijzigd tot ons gekomen. De grote zaal voor de regenten ademt geheel de sfeer van het rococo inclusief de serviezen uit die tijd, die in de kasten te pronk staan. Het Utrechtse huis is het enige van de drie door de Vrijvrouwe van Renswoude gestichte Fundaties, dat nog vanuit zijn eigen pand werkt. Nu worden beurzen toegekend. In zowel de winter als de herfst deden op samen 10 middagen een twaalfstal leden mee aan de leesgroep Klassieke Literatuur onder de erudiete leiding van mevrouw Heleen Visser-Brouwers. In 2003 waren de toneelstukken van Euripides aan de beurt. Telkens raakt men er van doordrongen dat de mensheid in de afgelopen 2500 jaar niet veranderd is. De evolutie heeft kennelijk veel meer tijd nodig om wezenlijke verschillen te laten ontstaan. Dit in 1988 begonnen initiatief vindt jaarlijks nieuwe geïnteresseerden – zelfs uit Leiden en Arnhem – om zich op Nieuwerhoek te laven aan de klassieken. De aangeklede thee na afloop doet daar zeker geen afbreuk aan.

Het bestuur prijst zich gelukkig in de persoon van mevrouw Munnig Schmidt een vindingrijk organisator te hebben, die het programma telkens voor elk wat wils weet te maken. Dat zij daarvoor de Ton Stork-penning kreeg uitgereikt door de Vechtplassen-Commissie is een terecht blijk van waardering.

De voorzitter

Loenen, Januari 2004

Concept Staat van baten en lasten

Baten	2002	2003
Contributies	€ 8.037	€ 7.172
Excursies en lezingen	5.814	4.970
Rente	654	597
Verkoop jaarboekjes	66	21
	<hr/>	<hr/>
Totaal	€ 14.571	€ 12.760
Lasten		
Excursies, lezingen, receptie, jaarvergadering	€ 7.061	€ 4.653
Secretariaat & ledenadministratie	1.134	875
Jaarboek	4.790	5.602
Donaties	690	892
Bibliotheek	915	929
Jaarsaldo	21	-190
	<hr/>	<hr/>
Totaal	€ 14.571	€ 12.760
Tegoeden		
Postbank, Fortis, ABN AMRO, Fortisspaar, Postbank Kap.rek., Kas	€ 15.899	€ 15.709
Overig bezit		
Bibliotheek	€ 45.400	€ 50.000
Overig	2.677	2.008

Vreeland, Februari 2004

Penningmeester
drs E.F.L. Stubbé

Mededelingen

Stichting Plaatsen aan de Vecht verkoopt ten bate van uitgave van boeken en voor andere activiteiten:

- genootschapsdassen € 18,50 thuis gestuurd voor het uitstervend ras der dasdragers en hen die er voor een nette gelegenheid een omstrikken
- het boek over P.J. Lutgers en zijn werk in de Vechtstreek met ruim 100 afbeeldingen € 45,- en het bijbehorend katern in de Engelse taal € 2,80
- het monumentenboek van Loenen € 23,-
- het boek over VreedenHoff door Anthony Lisman € 28,70
- het boek over vader en zoon Van Logteren, beeldhouwers te Amsterdam in de eerste helft 18de eeuw komt uit in najaar 2004. Mei halen wij niet. Het boek kan bij voorinschrijving tegen € 50,- besteld worden door overmaking van dat bedrag zoals hieronder aangegeven.

Het boek gaat ca 500 bladzijden tellen met evenveel afbeeldingen en wordt door uitgeverij Thoth op de markt gebracht. Onze stichting doet de voorbereiding van tekst en beeld. Van de Vecht worden de buitens Vecht en Stein, Huis ten Bosch, Otterspoor, Boom en Bosch, Hoffwerk, Ouderhoek, Nieuwerhoek en Roserust behandeld.

Toesturen kost € 5,50 per boek; afhalen op Nieuwerhoek, Rijkstraatweg 78, Loenen is mogelijk, telefoon 0294-231280. Overmaken van het bedrag gaarne op 65.74.11.698 t.n.v. St. Plaatsen a/d Vecht te Loenen.

Nieuwe leden

Het bestuur ziet graag dat meer nieuwe bewoners van de Vechtstreek lid worden van ons genootschap, dat zoals bekend gewoon een vereniging is met een historische naam. Heeft u nieuwe burens waarvan u meent dat zij de streek een warm hart toedragen, schroomt u niet hen lid te maken. Een cadeaulidmaatschap is een aardig housewarming-presentje waarvoor wij graag een recent jaarboekje ter beschikking stellen, te verkrijgen bij een van de bestuursleden.

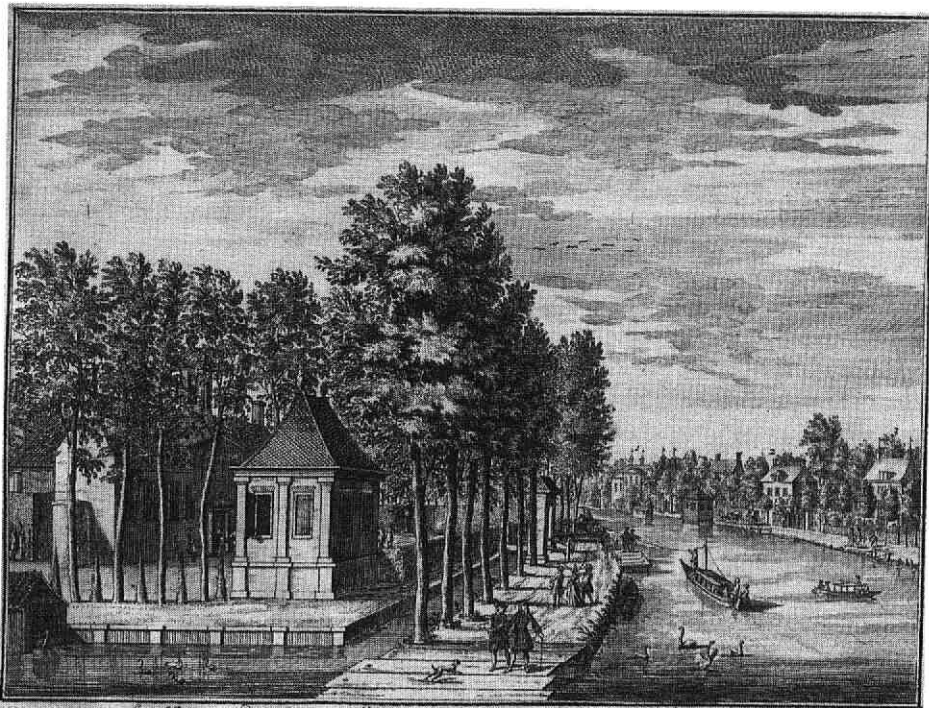
Het ideale buitenleven aan de oevers van de Vecht in de poëzie van de 18de eeuw

In de 17de en de 18de eeuw is in Nederland een groot aantal gedichten over het leven op buitenplaatsen geschreven, de zogenaamde hofdichten.¹ Deze vertellen ons over de tuinen die daar bij hoorden en over de bewoners ervan, maar tegelijk verheerlijken zij ook het buitenleven waarbij nog de echo's klinken van eeuwenoude klassieke poëzie. Aan de ene kant handelt deze poëzie dus over in hun tijd echt bestaande buitens waarvan de dichters de eigenaars kennen, aan de andere kant tillen zij dit concrete buitenleven als het ware op een hoger plan door het te verbinden met de droom van het zuivere buitenleven die iedereen herkent die de stad ontvlucht is. In dit artikel zal vooral gesproken worden over de hofdichten die over buitens aan de Vecht geschreven zijn. Overigens doelt 'hof' in hofdicht niet op een koninklijk of stadhoudelijk hof, maar betekent 'hoeve' of 'tuin'.

In het prachtwerk *De Zegepraalende Vecht* met het gedicht van Claas Bruin over de buitens langs de Vecht staat in de eerste druk van 1719 aan het begin van het boek een lijstje onder de titel *Naamwyzertje der Lustplaatsen aan de Vecht door verscheiden Dichters vereeuwigd*. Hierin worden zes hofdichten genoemd. Maar ook na 1719 heeft men doorgedicht, zodat er al met al elf hofdichten over buitens aan de Vecht bestaan. Die zijn tussen 1686 en 1797 geschreven. Het kortste gedicht beslaat zo'n honderd regels, het langste telt ruim zeshonderd regels.

Het zijn gedichten die een moderne lezer voor een aantal vragen stellen. Waarom zijn alle landheren in deze poëzie edel, vroom en wijs? Waarom regent het nooit in deze gedichten en is elk buitengoed een 'hartverrukkend oord' om met de dichter Nieuwland te spreken, terwijl het gewoon over concrete herkenbare buitenplaatsen gaat. Zelfs aan de Vecht zal toch niet alles ideaal zijn geweest. En waarom wordt het buitenleven zo bovenmatig verheerlijkt, zo slecht is het in de stad nou toch ook weer niet?

Het antwoord is gelegen in de idealisering in de poëzie die men toen vanzelfsprekend achtte en in de kracht van de literaire traditie waar men ontzag voor had. Het is van belang dat wij onze normen ten aanzien van poëzie waarbij oorspronkelijkheid en authenticiteit belangrijke waarden zijn, even opzij zetten.

GOUDESTEIN, het Huis van den H. van Aerssterven. GOUDESTEN, de Huisen van S. de Maarsseken, regerende naer 1) Harteveld, 2) Leuvenvrijet en 3) Sootendaal. 4) Harteveld, 5) Leuvenvrijet en 6) Sootendaal.

Gravure uit *De Zegepraalende Vecht* door D. Stoopendaal, 1719.

Laten we proberen om te lezen met de ogen van een 18de-eeuwer, al zal dat nooit echt lukken.

Op de idealisering wordt later teruggekomen, hier om te beginnen een voorbeeld van het tweede aspect van deze poëzie, de kracht van de traditie. In *Zydebalen* van Arnold Hooglyet uit 1740 komen de volgende regels voor:

*Gelukkig is de mensch, die buiten heerschappy,
Van waereltzorgen, en van magere armoë vrij,
Door staatzucht, zelfbelang, noch eigenmin gedreven,
Van niemand, dan van God afhankelijk, stil kan leeven;* (p. 13)

De tijdgenoten zullen deze regels onmiddellijk herkend hebben als een variant op 'Beatus ille', een beroemde epode van de Romeinse dichter Horatius uit de eerste eeuw voor Christus die ook begint met de regel 'Gelukkig is de mens' en zij zullen deze reminiscentie aan dit buitenlevengedicht heel vanzelfsprekend

hebben gevonden in 18de-eeuwse poëzie op een buitenplaats. Als wij deze verwijzing naar Horatius niet meer herkennen ontgaat ons een belangrijk aspect van het gedicht.

Om dit duidelijk te maken zal eerst het een en ander verteld worden over het hofdicht in onze letterkunde en over de voorgeschiedenis ervan.

Laten we bij het begin beginnen. Tuinen spelen al heel vroeg een rol in de literatuur, zoals de paradijs tuin in de bijbel of de tuin van Alkinoös in de *Odyssee* van Homerus. Vooral in de Romeinse literatuur is er veel over de zuiverheid van het buitenleven geschreven. Dat gebeurt meestal tegen de achtergrond van het onzuivere bestaan in de stad of aan het verdorven hof waar vleierij, naijver en bedrog volop tieren. Het bekendst zijn het leerdicht over de landbouw, de *Georgica* van Vergilius en 'Beatus ille' van Horatius dat daarnet al genoemd is.

De droom van het zuivere buitenleven is een thema dat ook in de renaissance steeds weer schrijvers heeft geïnspireerd. In de stadscultuur van West Europa is men in een periode van veel oorlogen en onrust de gelukkige landman blijven zien als een ideaalbeeld.

Het is echter tamelijk uniek in West Europa dat men in de Nederlandse letterkunde in de hofdichten het betoog over het goede buitenleven verbonden heeft met het bestaan van een bepaalde met name genoemde bewoner van een bestaand met name genoemd buitengoed.

Dat feit brengt ons eerst bij de maatschappelijke achtergrond van dit soort poëzie. Het hofdicht kon ontstaan in het kader van de toenemende welvaart in de Republiek in de 17de en de 18de eeuw. Steeds meer patriciërs ontvluchtten in de zomer de stad en verhuisden voor een aantal maanden naar een buiten op het platteland. Langs de Vliet bijvoorbeeld tussen Den Haag en Delft, langs de Amstel en in de Beemster, overal verrezen nieuwe buitenplaatsen met geometrisch aangelegde tuinen en boomgaarden.

Het seizoen buiten duurde van mei tot september of oktober. Men vulde deze lange zomer met allerlei bezigheden. Tuinieren natuurlijk, dat wil zeggen als de landheer dat leuk vond. De dichter Westerbaen vertelt dat hij op zijn landgoed Ockenburgh zelf de bomen snoeide, maar als hij geen zin had keek hij toe of zijn knechten het wel goed deden. Agneta Block kweekte op haar buitengoed Vijverhof – waarover later meer – zeldzame planten en vruchten, bijvoorbeeld één van de eerste ananassen in ons land. Een verzameling vogels kwam ook vaak voor. Generaal Kip – *nomen est omen* – hield bijvoorbeeld op zijn buitengoed Rhijnleven zwanen, meerkoeten, kol-, brand- en rotganzen, smienten en wel twintig verschillende soorten duiven.

Men wandelde natuurlijk in de tuinen of vermaakte zich met het kegelspel.

Voor de heren is de jacht een buitenvermaak bij uitstek, anderzijds had men buiten tijd om te lezen. Wat we ook niet onderschatten moeten is de tijd die men aan het sociale verkeer tussen de verschillende buitens besteedde. Ook langs de Vecht zal men veel bij elkaar op bezoek gegaan zijn, gedineerd en gelegeerd hebben.

Het feitelijke buitenleven zal zeker niet altijd zo zuiver geweest zijn als het in de betreffende poëzie wordt voorgesteld. De dichter Pieter Vlaming is de eerste die in 1710 in een hofdicht bekendt dat er op buitenplaatsen soms wel erg veel gedronken en gedobbeld wordt en van het satirische schilderij over het buitenleven van de bekende schilder Cornelis Troost is alleen al de titel 'Suypsteyn' veelzeggend genoeg.

Nu wil hier helemaal niet beweerd worden dat het er op de buitenplaatsen langs de Vecht in de 18de eeuw maar ruig aan toe is gegaan. De bijnaam 'Mennistehemel' voor dit gebied doet ook anders vermoeden. Nee, – en dan zijn wij weer terug bij de poëzie – het gaat erom dat het beeld dat in de betreffende hofdichten wordt geschetst in hoge mate bepaald is door de literaire traditie over het zuivere landleven. In deze periode verwachtte men ook geen realisme in de literatuur, maar dat de dichter de werkelijkheid zou weergeven zoals deze zou kunnen of moeten zijn. Net iets mooier dan in het echt dus. De grote dichter Constantijn Huygens heeft in zijn hofdicht *Hofwijck* deze idealisering van de werkelijkheid in de poëzie geestig weergegeven. In een gedicht dat aan *Hofwijck* voorafgaat, waarschuwt hij de lezer dat deze maar niet naar het bestaande buitengoed Hofwijck moet komen kijken. Dan zul je namelijk verontwaardigd uitroepen: Is deze bult een berg, is deze plas een vijver! De dichter fantaseert er maar op los. Ja, zegt Huygens, dichters liegen nu eenmaal, gedeeltelijk uit gewoonte, gedeeltelijk ter wille van de kunst. Want dat is nu juist de taak van de dichter in dit soort idealiserende poëzie. Vandaar dus ook dat alle landheren edel en wijs zijn en dat het nooit regent op de buitenplaats.

In 1613 verschijnt het eerste hofdicht. Philibert van Borsselen publiceert dan *Den Binckhorst ofte het Lof des geluck-salighen ende gerustmoedighen Land-leuens, Aen Ionckheer Iacob Snouckaert*. Aan deze titel kun je goed aflezen hoe hier de lof van het landleven in het algemeen gekoppeld wordt aan het bestaan van Jacob Snouckaert op zijn – nog steeds bestaande – buitentje in Voorburg. Even programmatisch is de titel van het tweede hofdicht van ds. Petrus Hondius uit 1621: *Dapes inemptae, Of de Moufe-schans, dat is, De soeticheydt des buyten-leuens, Vergheselschapt met de Boucken*. *Dapes inemptae* is een verwijzing naar de *Georgica* van Vergilius, waarin het feit dat je op het land zelf je voedsel uit moestuin, weiland en stal kunt betrekken wordt samengevat in de term *dapes inemptae*, ongekochte

spijs. De Moffenschans was een landgoed in Zeeuws-Vlaanderen en daar beleefd ds. Hondius dus de zoetheid van het buitenleven. Maar let wel, het gaat hem om het culturele buitenleven, het leven 'vergezelschap met de boeken'.

Het hofdicht wordt belangrijker wanneer in de jaren vijftig van de 17de eeuw drie toen vooraanstaande dichters hun eigen buitenleven bezingen. Constan-tijn Huygens publiceert *Hofwijck* – in het kleine buitenhuis van die naam in Voorburg is nu het Huygensmuseum gevestigd. De nu vergeten, maar toen be-kende dichter Jacob Westerbaen volgt met *Ockenburgh* en Jacob Cats laat een jaar later *Ouderdom en Buyten-leven* verschijnen. Hierin vereeuwigt hij Sorgh-vliet, het buitenhuis dat nu onder de naam het Catshuis de ambtswoning van onze minister-president is.

Sindsdien zijn er talloze dichters geweest die het leven van een met name ge-noemde landheer op een met name genoemd buitengoed hebben bezongen. In de 17e en de 18e eeuw gaat het om meer dan honderd korte en lange ge-dichten van dit type.

In een hofdicht wordt vooral de tuin en eventueel de omgeving beschreven, het huis zelf krijgt nauwelijks aandacht. Wel kan bijvoorbeeld de bibliotheek of een schilderijenverzameling benadrukken dat men het over het culturele bui-tenleven van een elite heeft. De dichter beschrijft, vaak in de vorm van een wan-deling, hoe de tuin, de boomgaard en dergelijke eruit ziet, maar verfraait, idealiseert, als gezegd, de werkelijkheid wel. Westerbaen bijvoorbeeld be-schrijft bomen als volgroeid die hij zelfs nog niet geplant heeft. De natuur wordt zelden alleen maar om zich zelf beschreven. Integendeel men ziet de na-tuur als schepping en gave van God, waaruit men veel wijze lessen kan leren. Belangrijke morele waarden van het buitenleven zijn eenvoud, gastvrijheid en vredelievendheid. Het gaat bepaald niet alleen om lichamelijke ontspanning, maar ook om de recreatie van de geest. Buiten kan men aandacht aan intellec-tuele en godsdienstige zaken besteden of in de woorden van Jacob Cats:

Hier is al meer te doen, als appels op te rapen
Hier is, beminde ziel, hier is al meer te doen,
Als buyten alle sorg te liggen in het groen.

Zo komen wij tot de elf hofdichten die aan buitens aan de Vecht gewijd zijn. Som-mige van de bezongen buitenplaatsen bestaan nog, al zijn de beschreven tuinen natuurlijk verdwenen en is het huis vaak verbouwd of helemaal vervangen. Katha-rine Lescaille bezingt Doornburg, Gualtherus Blok Vijverhof, Pieter Nieuwland Vroeglust en Jan de Marre Boom en Bosch. Over Goudestein hebben Huygens, Lucas Rotgans en Balthasar Huydecoper geschreven. Antoni Janssen bezong Ou-derhoek, Jan Baptista Wellekens Voortwyk, Pieter Verhoek Elsenburg en Andries Hoogvliet Zijdebalen.² In hun tijd was een aantal van hen bekende dichters, nu

zijn zij grotendeels uit ons collectieve geheugen verdwenen. Het zou te ver voeren om uitvoerig in te gaan op deze elf gedichten afzonderlijk. Wel zal geprobeerd worden om u een beeld ervan te geven door u als het ware een rondleiding over een buitengoed te laten ervaren die is samengesteld uit alle hier genoemde hofdichten, waarbij de dichters zelf vaak aan het woord gelaten zullen worden.

Het eerste wat deze gedichten gemeenschappelijk hebben is – heel eenvoudig – de Vecht. Deze rivier verbindt de elf gedichten als een zilveren draad. Men noemt de rivier de schone of de grijze of de kristallijnen Vechtstroom. Balthasar Huydecoper is expliciet over dit kristalheldere water:

*Beminnelijke Vecht, met uw' kristalle wateren,
Nooit drabbig noch beroerd (troebel), waar gy uw' wegen leid! (p. 5)*

De 18de-eeuwse dichters spreken in navolging van de klassieken ook graag over de Vechtgod of de Vechtnimf. Dezelfde Huydecoper wil graag herinnerd worden als de dichter van het 'Hof en Stroompaleis' van de Vecht. Lucas Rotgans zegt in enigszins erotische beeldspraak over Goudestein:

*De Vechtnimf, op haar' glazen wagen,
Op uw' bekoorlykheên belust,
Terwylze uw' boorden streelt, en kust,
Wenscht zelf uw' lof in top te draagen. (p. 254)*

Concreter en daardoor voor ons herkenbaarder is Pieter Nieuwland in het late hofdicht Vroeglust uit 1797:

*Hier vormt de Vecht, in 't ruim verschiët,
Alom verrukkende tonelen,
Terwyl door lover; blad en riet,
De zachte zuidewindjes spelen.
Hier zien we een dartelende Zwaan
Met fiere halze, in 'l water roejen,
En daar een vrachtschuit, zwaar belaën,
En ginds een speeljacht hemenspoejen; (strofe 2)*

Goed, al deze buitens liggen dus aan de Vecht. Kenners hebben verzekerd dat het water toen echt zo helder was en dat er dus geen sprake is van dichterlijke verbeelding.

Laten we nu het buitengoed zelf binnengaan, om te beginnen de bloementuin. We willen graag weten welke bloemen er toen bloeiden, maar het hoort tot de 18de-eeuwse manier van dichten om hier nogal abstract over te spreken. Lescaille zegt bijvoorbeeld:

*De Lent' schijnt eeuwig hier te groenen,
Versierende u met bloemfestoenen, (strofe 22)*

Ja goed, maar wat voor bloemen waren dat dan? Vager nog is Antoni Janssen over Ouderhoek als hij zegt: 'Gelijk de bloemhof aan de reuk verschaft haar deel'. Rotgans meldt dat er op Goudestein rozen en wel duizend bloemen bloeien, Huydecoper is een aantal jaren later gelukkig veel concreter over dezelfde bloementuin. Hij vermeldt de tulp, hyacinth, tij(de)loos, goudsbloem, narcis, keizerskroon, tuberoos, anjelier, passiebloem, jonquille, duizend-schoon, amaranth, violier, anemoon, lelie, roos, zonnebloem, akelei, auricula, damastbloem en ranonkel. Plotseling zien we de weelde van zo'n tuin voor ogen. Het zijn bij elkaar 21 bloemsoorten. Tuinliefhebbers hebben natuurlijk allang gemerkt dat deze bloemen nooit tegelijk kunnen bloeien. Dat is het voorrecht van de dichter. Die mag de seizoenen door elkaar laten lopen om de rijkdom van deze bloementuin goed duidelijk te maken.

Vanouds hoort bij de bloemen de les van de vergankelijkheid van het bestaan. Pieter Nieuwland zegt dan ook:

*Dan, ach!, hoe kort van duur, hoe rad
Zien we al dat schoon de bloem begeven!
Verwelkend', zijgt ze eerlang in 't gras,
O Juiste schets van 's mensen leven! (strofe 4)*

Het is opvallend dat verschillende dichters geen echte bloemen noemen, maar gebeeldhouwde, getekende of geborduurde. Arnold Hoogvliet trekt op Zydebalen dezelfde les over de vergankelijkheid naar aanleiding van een op marmer afgebeelde bloem. Agneta Block schenkt volgens Gualtherus Blok de bloemen juist eeuwig leven door die in waterverf te laten vereeuwigen en Wellekens zegt dat de dochters Backer op Voortwyk rozen borduren die mooier zijn dan de echte. Hier komt de thematiek van de verhouding tussen kunst en natuur aan de orde waar later nog op terug gekomen zal worden.

Maar laten we eerst doorwandelen naar de moestuin. Deze krijgt vrij weinig aandacht in onze gedichten, al zegt Pieter Nieuwland wel dat we er Gods wonderdoende hand in kunnen zien. Het aardigst is Antoni Jansen. Deze vertelt dat Christiaan van Hoek in zijn prieel op Ouderhoek zit en dan aan tafel wordt geroepen via een 'spreektrompet', zo een als nog gebruikt wordt door roeicoaches vanaf de wal. De producten van de moestuin staan klaar, bereid 'na landswijze en oud gebruik', 'met een nagerecht van aalbes en kersen/ Die mond en tong door haar verkoelingen ververschen'. We wandelen verder met Huydecoper die zegt:

*Laat ons den Boomgaard, en de takken, door de vruchten
Geboogen tot den grond, beschouwen op hun beurt.
O Peeren, zoet van smaak, die alle smart doet vluchten!
O Pruimen, die niet hard diend van de stam gescheurd! (p. 21)*

En zo bezingt hij verder nog aardbeien, meloenen, kweeën, Velzer kerssen, perziken, frambozen, abrikozen, noten en moerbeien. Hij vervolgt:

*Maar 't fruit is koud. wel aan, het glas eens vol geschonken.
De wyngaard hangt weer vol, men wachte op nieuwen wyn.*

Voor een overvloed aan uitheemse vruchten moeten we vooral op de Vijverhof en op Zydebalen zijn. Gualtherus Blok vermeldt een hele rij uitheemse vruchten zoals naast de al eerder genoemde ananas limoenen en granaatappels. 's Winters verplaatste men dit soort vruchtbomen naar de verwarmde oranjerie. Hoogvliet vertelt dat hij wandelt

*Door een dubbele ry van riekende Citroenen,
Van Cederaten, van Oranjen en Limoenen,
Uitheemsche vruchten, hier in onze lucht gekweekt, (p. 4)*

Dit soort uitheemse boompjes stond in witte of blauwgeschilderde kuipen opgesteld die met schelpen of vergulde loden festoenen waren versierd. Een inventaris uit deze tijd vermeldt dat op Zydebalen over de hele tuin verspreid 452 bakken en potten stonden met aloë's, oranje-, citroen-, laurier-, myrrhe-, pi-sang-, dadel-, koffie- en ananasgewassen. Hoogvliet leert ons naar aanleiding van deze uitheemse gewassen, dat men de wijsheid van de grote Schepper moet beseffen die voor zo'n oneindige verscheidenheid gezorgd heeft.

We hebben het wel steeds over zeer gecultiveerde natuur in deze tuinen. Ook de bomen staan keurig in rijen geordend en de hagen zijn strak geschoren. Eiken, dennen, beuken en linden zijn de meest genoemde boomsoorten. Maar in deze geordende natuur zingt wel overal 'het vrolijk pluimgediert', al zijn onze dichters daar verder helaas weinig expliciet over. Alleen de 'schelle nachtegaal' wordt een paar keer met name genoemd. Katherine Lescaille herkent zelfs in de nachtegaleen op Doornburg goden die zich als deze vogels vermomd hebben om zo de lof van het landgoed te zingen! Vromer is Jan de Marre. Van de hofheer van Boom en Bosch zegt hij:

*Hier hoort hy 't galmend koor der vooglen, die, tot lof
Des Scheppers, hun muzyk doen klinken door den Hof; (p. 203)*

Behalve vogels zijn er natuurlijk ook vissen. Een beetje een landgoed had een vijver met karpers. Antoni Jansen vertelt van Ouderhoek:

*De vyver, midden in dit wijde vak gelegen,
Zoo rijklijk gestoffeert met vetten waterzeegen,
Toont groote Karpers, grijs en graau van ouderdom,
En blanke Vooren, die hier tuimlen om en om. (p. 3)*

Ook op Zydebalen zwemmen karpers. De gasten strooien wat brood en een gulzige karper probeert een te grote brok op te eten. De les is duidelijk:

*Zoo zien wy Gulzigheid en Hebzucht, een gespan
Van monsters, vaak den geest der menschen overheeren,
Die by 't groeien van hunn' schat al meer begeeren,
En dus al schrapende, in genot en overvloet
Vergeten eer en plicht en vrede van 't gemoet. (p. 10)*

Op Elsenburg daarentegen heeft de landheer baars, karper, posch en brasem in de vijver ter wille van de gastvrijheid, een belangrijke deugd van het landleven:

*Maar Burggraefs vyver voed zyn visschen voor de vrienden.
Het rinsche vocht springt hier ten disch den roemer uit. (p. 30)*

Maar nog is het beeld van de 18de-eeuwse tuin niet compleet. We hebben het nog niet gehad over de aankleding van de natuur met beelden, tuinvazen, fonteinen, schelpengrotten en dergelijke. In het bijzonder de tuin van Zijdebalen in ongelooflijk rijk versierd geweest; je kunt wel van een beeldentuin spreken. Hoogvliet noemt ook de makers van de beeldhouwwerken zoals onder meer Van Hoet, Van Mast en Cressant. Ook de tuin van Boom en Bosch was fraai aangekleed, vertelt De Marre:

*Wat schoone waterkom! Wat Zuilen! Welke Vazen
En Beelden die den geest door hunnen zwier verbazen!
Wat Schelp- en Klipgewas, gevormd in 't diepst der zeen,
En hier door 't schrander brein gemengeld onder één, (p. 200)*

En even verderop:

*Het marmet, het arduin praalt schooner in 't boschaadjen;
Het oogverrukkend goud [vergulde beelden] pronkt in een zonnestraal
Met ryker slikkering dan in een donkre zaal; (p. 201)*

En toch, zegt hij, ook de rijke buitengoedbezitter moet beseffen dat hij die zijn 'groene hofwaranden met beeldwerk en sieraden' versiert, ook het vergankelijke ervan moet inzien.

Op veel buitenplaatsen waren tuinpriëlen te vinden. Op Ouderhoek is boven de visvijver een zomerhuis gebouwd, waarin de oude vader de eenzaamheid vindt die geschikt is voor meditatie en gebed, belangrijke waarden in het land-

leven. Verderop ligt nog een prieel waar vanuit je de Vecht kunt zien stromen. Hier kan, zegt Antoni Jansen, de landheer terecht Adams loflied op het paradijs citeren uit Vondels *Adam in ballingschap*. En even krijgen wij te horen hoe Vondel in dit gedicht uit 1695 nog voortleeft.

Zo vormt zich een beeld van een formeel aangelegde tuin met rechte paden, afgemeten bloemperken, keurig geordende rijen bomen, geschoren heggen, beelden en fontein: het is bij uitstek de gecultiveerde natuur waarin de achttiende-eeuwer zich thuis voelt. Wat wij de vrije natuur noemen vond hij oninteressant. Sterker nog, het strand of de hei boezemde hem zelfs enige angst in. Aan deze gestileerde tuin verbindt de hofdichter een aantal algemene beschouwingen over de verhouding tussen kunst en natuur, de tuin als een nieuw paradijs en het gelukkige landleven.

Het behoort tot de grondgedachte van het hofdicht dat de natuur de kunst te boven gaat: Gods schepping is immers altijd mooier dan een afbeelding ervan. Wellekens vertelt hoe een ooievaar op Voortwyk een kikker opeet en concludeert tevreden en onverwacht:

De ooievaar is 'Gezont door 's hemels gunst/ Natuur gaat boven Kunst'. Nog in 1797 kan Pieter Nieuwland naar aanleiding van de bloemen geheel in de lijn der traditie zeggen:

*Wat kunstverw' kan bij 't levend vuur,
Den heldren gloed der kleuren halen,
Waarmêe de Schepper der Natuur
Het sierlijk bloemtapeet deed pralen. (strofe 4)*

Het is een kleine stap verder om te zeggen dat kunst, in de betekenis van kunstvaardigheid, de natuur kan aanvullen. De exotische vruchten die in Holland in warmte geteeld moesten worden, zijn daar een goed voorbeeld van. Zoals Hoogvliet zegt:

*Uytheemsche vruchten, hier in onze lucht gekweekt,
Alwaar de Kunst vervult wat aan Natuur ontbreekt. (p. 4)*

Ook de mineralengrot op Zydebalen, waar de mensenhand natuurprodukten tot een fraai geheel geordend heeft, biedt een samengaan van natuur en kunst, waarbij ons begrip kunst al benaderd wordt. Maar in de zo rijk met kunstwerken gestoffeerde tuinen valt het de 18de-eeuwse dichters soms moeilijk om vol te blijven houden dat de natuur altijd boven de kunst uitgaat. Hoogvliet ziet een vaas van de beeldhouwer Cressant waarop de bijbelse figuur Abigail is afgebeeld en zegt: 'Waarin de kunstige Cressant ons blyken geeft/ Dat D'edele natuur door kunst in 't marmer leeft' (r.162). Ook Jan de Marre weet

niet zo zeker of de natuur het wel altijd wint. Weliswaar zegt ook hij, helemaal zoals het hoort, dat een tak of blad in de natuur 'op grooter kunst mag roemen./ Dan al der Vorsten pracht' (p. 207), maar al eerder heeft hij bij een fontein iets heel anders gezegd:

*Ik zie een vorstlyk oord,
Een' omtrek daar de Kunst, door kristallynen sprongen,
Door waterbogen, uit den afgrond opgedrongen,
Door gulden Tritons, daar slechts 't leven aan ontbreekt,
Het weidend oog verbaast, Natuur naar de eerkroon steekt. (p. 198)*

Kunst die concurreert met de natuur, dat is een nieuwe gedachte in een hof-dicht.

Ook al wil de nieuwe Europese grondwet daar niets over zeggen, onze cultuur is al eeuwen lang gebaseerd op christelijk en klassiek erfgoed. Voor de 18de eeuw was dit vanzelfsprekend. In veel van de hier besproken gedichten komen zowel verwijzingen naar het christelijk geloof als naar de klassieke goden voor. Deze laatste hebben dan vooral een versierende functie in deze poëzie. Huydecoper bijvoorbeeld ziet op Goudestein ook goden verkeren. Meestal vergelijken de dichters het buitengoed met het paradijs uit het bijbelverhaal, waarbij dit begrip wel de nodige verschuivingen vertoont. Lescaille noemt Doornburg onbekommerd in één adem 'Neêrlands Tempe' – het Griekse Tempe gold sinds de oudheid als het voorbeeld van een liefelijke plek – en 'Paradijs der vruchtbare Vecht'. Verderop in het gedicht zegt zij tot het buitengoed;

*Zo dat ge alom een schets verbeeld
Der eindeloze zaligheden,
Voorheen bekend in 't lusthof Eden. (strofe 15)*

Volgens Antoni Jansen is Ouderhoek 'Of een Paradijs of het gelijkt er na'. Hoe serieus moeten we deze beeldspraak nemen? Natuurlijk ligt het voor de hand om een tuin met de oorspronkelijke tuin, het paradijs, te vergelijken. Anderzijds wisten alle dichters natuurlijk dat volgens het verhaal Adam en Eva uit het paradijs verdreven zijn en dat deze plek voorgoed ontoegankelijk is gemaakt op aarde. Men is dan ook geneigd om geen diepe gedachten achter deze metaforiek van de dichters te vermoeden, maar eenzelfde soort versiering als bij de klassieke beeldspraak. Zo is het ook te begrijpen dat Hoogvliet in *Zydebalen* de paradijsvergelijking toepast op het moment dat hij bij de zijdefabriek van Van Mollem staat:

*Ó Heerlyk Paradys, dat, onder al 't gedruis
Der Zydemolens, uit dit kostlyk Arbeitshuis
Uw' grooten naam ontleent, (565-67)*

Het paradijs verbinden met fabriekslawaai gaat wel ver. Om niet te spreken van Rotgans. Deze laat op Goudestein de godin Aurora haar minnaar Cephales ontmoeten 'In dit wellustig Paradijs' (p. 208). Zo zijn we wel erg ver van het paradijsverhaal afgedwaald. Met Jan de Marre zijn we echter weer terug in de christelijke gedachtewereld. Hij wenst aan het slot van zijn gedicht de landheer Ter Smitten op Boom en Bosch het volgende toe:

*En wyl het landvermaak alleen uw'geest verheugt,
De lustgebouwen met bekorelyke drevēn,
En watersprongen, U een aardsch genoegen geven,
Het veld U meer behaagt dan hoogheid, staat en lof,
Dat U de Bouwheer van den eersten Waereldhof [het paradijs]
Het hemelsch Eden doe in eeuwigheid beschouwen! (p. 213)*

Ook het gelukkige landleven is een vast thema in de hofdichten waarbij de literaire traditie het uitgangspunt is.

Jan Baptista Wellekens bijvoorbeeld dicht geheel in de lijn van Horatius een strofe als:

*Wat schenken ampten, hooge staaten,
En groot bewint? Veel zorg en last.
Wat kan de rang en tytel baaten,
Dien steeds naar hoog en hooger last?
De waare rust en 't goed vernoegeen
Is eër te vinden by de ploegen. (Voortuyk, strofe 5)*

Huydecoper verwijst naar de klassieke mythe van de *aurea aetas*, het gouden tijdperk onder de god Saturnus:

*Hier mogen wy ons, vry van haat en jalouzye,
Vermaaken, zo 't ons lust op veelderhande wyz'.
Gelyk als de Ouden, in Saturnus heerschappe,
De blydschap mengden met den Godsdienst, rys op rys [keer op keer]. (r. 55-58)*

Hoogvliet ten slotte geeft een duidelijk voorbeeld van wat we *aemulatio*, overtreffen van een bekend voorbeeld, noemen. 'Beatus ille' is duidelijk zijn uitgangspunt, maar hij 'overtreft' zijn voorbeeld door de nieuwe waarden van rust, wetenschap en vooral godsvrucht aan zijn lof van het landleven toe te voegen. Hij begint traditioneel met het al in het begin geciteerde 'Gelukkig is de Mensch,'. Hij vervolgt met:

Maar noch gelukkiger, die in die lieve rust
Den Geest in weethust weidt, de schoone Wysheit kust,
En kussende, wordt door'adem aengeblazen,
Wiens ambergeur hem doet op wetenschappen azen;
Maar allerzaligst, die zyn rust en wetenschap
Door deugt en godtvrucht voert tot op den hoogsten trap; (p. 13)

Zo geven deze hofdichten concrete beschrijvingen van een fraai aangelegd en rijk gestoffeerd buitengoed waar de welgestelde landheer onbekommerd kan leven. Dit alles tegen de achtergrond van een klassiek en christelijk ideaal van eenvoud en eerlijkheid op het onbedorven platteland. Kortom, het zuivere leven in een geometrische tuin aan de heldere Vecht, dat hebben deze 18de-eeuwse dichters willen bezingen.

Willemien B. de Vries

Noten

1. Zie P.A.F. van Veen, *De soeticheydt des buyten-levens, vergheselschap met de boucken*. Den Haag 1960, en Willemien B. de Vries, *Wandeling en verhandeling. De ontwikkeling van het Nederlandse hofdicht in de zeventiende eeuw (1613-1710)*. Hilversum 1998.
2. In chronologische volgorde: Katharyne Lescaille, 'Gezang op Doornburg, Lusthoove van den Heere Willem van Zon, Domheer van Oud-Munster' (1686). In: Idem, *De mengelpoëzie*. Amsterdam 1737, p.243-49. Lucas Rotgans, 'Gezang op Goudestein, Aan den Hoog Edel Wel-gebooren en gestrengen Heere, den Heere Johan Huydekoper, Ridder, Heere van Maarseveen, Neerdyk etc. etc.' (1690). In: Idem, *Poëzy*. Leeuwarden 1715, p.253-264. Antoni Jansen, *Op Ouwerhoek, Hofsteede van de Heer Christiaan van Hoek. Geleegen aan de Vecht, by Nieuwersluis* Amsterdam 1695. Gualtherus Blok, *Vyver-hof van Agneta Blok*. Amsterdam 1702. J.B.Wellekens, 'Voortwyk' (1706). In: Jan Baptista Wellekens en Pieter Vlaming, *Dichtlievende uitspanningen*. Amsterdam 17352, p. 93-98. Jan.Baptista Wellekens, 'Herdenking aan Voortwyk. Lusthof van den Edelen Heere Mr. Willem Backer Cornelisz.' (1723). In: Idem, *Verscheide Gedichten*. Amsterdam 1729, p. 67-81. Balthasar Huydecooper, 'Het Maarseveensche Tempe' (1713). In: Idem, *Gedichten*. Amsterdam 1788, p. 3-24. Pieter Verhoek, 'Elzenburg, Hofstede van den Edelen heere Jakob Burggraef'. In: Idem, *Poëzy*. Amsterdam 1726, p. 28-31. Arnold Hoogvliet, *Zydebalen, Hofdicht*. Delft 1740. Jan de Marre, 'Boom en Bosch. Hofdicht den Wel Edelen Heere Willem ter Smitten toegezongen'. In: Idem, *Hof- en mengedichten*. Amsterdam 1746, p. 195-214. Pieter Nieuwland, 'Vroeglust. Hofzang'. In: Idem, *Nagelaten gedichten*. Haarlem 1797, p. 33-39.

De dubbele ophaalbrug te Vreeland

Op bezoek bij een goede kennis in Blaricum trof schrijver dezès een groot aquarel, ca 50 x80 cm, aan met een gezicht op de brug van Vreeland (Afb. 1). De aquarellist was Hendrik Johannes Knip (1819-ca 1900), die met Henri Knip signeerde en die behoorde tot een schildersfamilie die ook de bekende poëzenschilderes Henriëtte Ronner-Knip (1821-1909) onder haar leden telde.¹

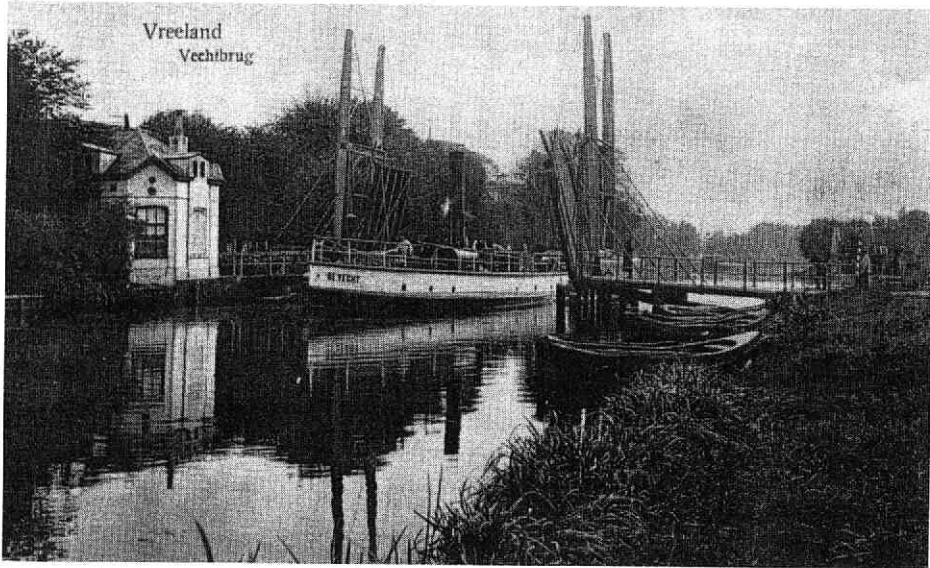
De brug is volgens het jaartal, dat in de hamei stond, in 1861 geplaatst en was van gietijzer in plaats van het voordien gebruikelijke hout.² Tegelijk met de brug is het brughuisje gebouwd dat er op het aquarel nieuw uitziet.

Op het aquarel is goed te zien dat naast het brughuisje een jongetje in een blauw pakje staat. Hij zal een jaar of acht à tien zijn. Volgens de overlevering stelt hij jhr J.A.F. Bakker (1853-1911) voor, die in 1882 burgemeester van Vreeland zou worden. Zijn wieg stond op het huis VreedenHoff te Nieuwersluis. Zijn leeftijd en die van de brug combinerend is het duidelijk dat het niet gedaateerde aquarel vlak na de bouw van de brug moet zijn gemaakt.

Dat de trekvaart toen al geduchte concurrentie van de stoomvaart had blijkt uit het stoombootje dat vanuit Loenen langs het koepelhuis van Slotzicht nadert.

Afb. 1. De dubbele brug uit 1861 te Vreeland. Aquarel 50x80 cm door Henri Knip. Part.verz.

Afb. 2. De dubbele brug te Vreeland ca 1910. Prentbriefkaart coll. A.J.A.M. Lisman

De huizen langs de Voorstraat zijn onder de bomen goed te zien evenals enige huizen aan het Dijnkerken aan de westzijde van de Vecht. Kennelijk werd De Nederlanden, dat aan de rechterzijde van het aquarel had kunnen figureren, niet passend in het beeld geacht.

Ter vergelijking wordt hierbij een briefkaart van 50 jaar later afgedrukt genomen vanuit hetzelfde gezichtspunt (Afb. 2). Het stoombootje is inmiddels een volwassen schip geworden, toepasselijk De Vecht gedoopt, dat eveneens de verbindingslanges de Vecht tussen Utrecht en Muiden onderhield. Als een Vecht-oeverbewoner mee wilde varen dan stak hij een vlag in de oever en stopte het schip keurig voor de wal om haar of hem aan boord te laten.

De brugwachters konden zich inmiddels verwarmen aan een kachel gezien de in de tussentijd op het dak verrezen schoorsteen. Voor een dubbele brug waren natuurlijk twee mensen nodig, waarschijnlijk meestal de brugwachter en zijn vrouw. De twee kettingen waarmee de brug opgetrokken werd zijn duidelijk afgebeeld. Een detail dat er duidelijk op wijst dat het aquarel gemaakt is toen de brug net nieuw was.

Noten

1. Scheen, P.A., 1969, *Nederlandse beeldende kunstenaars 1750-1950*, blz. 612
2. Vriendelijke mededeling van de heer J. Boerstra

De schilder Fredericus Jacobus van Rossum du Chattel (1856-1917)

“Ontdekker” van de Vecht

De schilder F.J. van Rossum du Chattel, die zijn olieverven en aquarellen vrijwel altijd placht te signeren met Fred. J. du Chattel, wordt vaak onder die verkorte naam vermeld. In de *Winkler Prins* kan men hem onder de R vinden maar in de *Dikke Scheen* wordt hij onder de letter C gerangschikt, terwijl hij onder de letter R voluit wordt genoemd met een verwijzing naar du Chattel.¹ Nu moet dat ‘ontdekker’ uiteraard wel in een bepaalde context worden begrepen. De Vecht stroomt al sinds onheuglijke tijden van Utrecht noordwaarts om tegenwoordig bij Muiden in het IJmeer op te gaan. De Vecht hoefde dus niet ontdekt te worden, ook niet voor de beeldende kunst. Als Fred du Chattel zowel tijdens zijn leven als daarna als ontdekker van de Vecht wordt geroemd, wordt daarmee bedoeld dat hij de Vecht en het Vechtlandschap ontdekt heeft voor het Nederlandse Impressionisme en met name voor de bekendste stroming daarvan, de Haagse School. Die school was in zijn tijd tot ver buiten de landsgrenzen, tot in Amerika toe, beroemd om zijn typisch Nederlandse landschappen van gras, water en bewolkte luchten, al dan niet gestoffeerd met de daarbij behorende koeien en eenden. Soms, maar niet al te vaak, werden ook enkele mensen in die landschappen toegelaten. Wilden deze schilders de mens uitbeelden, dan zochten zij die bij voorkeur onder vissers, hun vrouwen en kinderen, op het strand of in hun nederige huisjes. Sommigen van hen zochten de mensen echter in een minder waterige omgeving en ontdekten het armoedige Gooi met zijn keuterboertjes en hun schilderachtige stulpjes. De schilders die het meer landinwaarts zochten, vormden zo wat de Larense School zou gaan heten.

Het landschap ontstond in de westerse schilderkunst als achtergrond voor schilderijen met eerst bijbelse en later wereldse voorstellingen. Van daaruit ontwikkelde zich langzaam het landschap als zelfstandig onderwerp. In de 17de eeuw bereikte de Noord-Nederlandse landschapskunst met Ruysdael, Hobbema, Van Goyen en vele anderen haar hoogtepunt. Van enkele kleinere meesters is het bekend dat zij Vechtse landschappen geschilderd of getekend hebben. Simon de Vlieger (1600-'53) maakte naam met vooral zeegezichten. Toen hij zich echter enkele jaren voor zijn dood in Weesp vestigde, maakte hij prenten van de oevers van het Gein en de Vecht. Abraham Rutgers (1632-'99) had een textielzaak

Afb. 1. De schilder F.J. van Rossum du Chattel in zijn atelier (RKD).

in Amsterdam maar bewoonde 's zomers een buitenplaats in Maarsseveen. Daar tekende hij voor zijn plezier landschappen langs de Vecht. De redelijk onbekende landschapsschilder Anthonie Waterloo (ca 1610-'90) streek, na in Amsterdam en Leeuwarden te hebben gewoond, op de buitenplaats Peerlenburgh in Maarsseveen neer. Schilderijen van hem zijn zeer zeldzaam. Wel zijn vele etsen en tekeningen, mede van de Vechtstreek, van hem bewaard gebleven. In de tweede helft van die eeuw nam de belangstelling voor dat genre, dat op de schaal van de schilderkunstige waardering toch al niet hoog genoteerd stond, geleidelijk af, om in de 18de eeuw op een dieptepunt te geraken. Hiervoor hebben de kunsthistorici vele oorzaken ontdekt. Eén daarvan is bij voorbeeld de omstandigheid dat de inrichting van de huizen van de hogere standen onder Franse invloed grondig veranderde waardoor er minder plaats ontstond om schilderijen op te hangen. De kamers werden voortaan behangen. Gelukkig werd dat behang vaak opgeluisterd met schilderijen met idyllische landschapelijke voorstellingen zodat die behangelschilderkunst het toevluchtsoord van de landschapsschilders kon worden. Het is begrijpelijk dat van die kunst niet veel voor het nageslacht bewaard is gebleven. Een andere wijkplaats werd de topografische tekenkunst. Tekenaars reisden het land af op zoek naar stadspoor-

ten, kastelen, ruïnes, kerken en buitenplaatsen. Bekende namen op dit gebied zijn Jan de Beijer (1703-'85), Paul van Liender (1731-'97), Dirk van de Burg (1734-'86), Cornelis Pronk (1691-'59) en Dirk Verrijk (1734-'86). Deze laatste maakte echter ook naam als behangselschilder. Tot gravures verwerkt leidde dit tekenwerk tot het uitgeven van boeken zoals het bekende, in 1719 verschenen, *De Zegepraalende Vecht, vertoonende verscheidene gesichten van Lustplaatsen, Heerenhuysen en Dorpen; beginnende van Utrecht en met Muyden beschuytende*. De aandacht voor de tekenkunst zal er ook wel toe geleid hebben dat in deze eeuw in vele steden tekenscholen of -academies werden opgericht. De belangstelling voor het geschilderde landschap keert, na aanzetten aan het einde van de 18de eeuw, in de eerste helft van de 19de eeuw terug. Het is de tijd van Revolutie, Romantiek en Restauratie. De Romantiek laait in de ons omringende landen Frankrijk, Duitsland en Engeland hoog op, zowel in de literatuur als in de beeldende kunsten en de muziek. In de Hollandse kunstvijver bleef het met een enkele uitzondering (de dichter Bilderdijk) bij rimpelingen.

Van staatswege werd in die tijd voor het eerst belangstelling voor de kunst gestimuleerd. Dat begon met koning Lodewijk Napoleon (1806-1810) die een verzameling van 17de-eeuwse meesters bijeenbracht, een directeur-generaal der Schone Kunsten aanstelde en in zijn Paleis op de Dam een tentoonstelling liet inrichten van oude en eigentijdse schilders. Deze werken werden later in het Trippenhuis in Amsterdam ondergebracht. De door de Fransen geroofde belangrijke verzameling van stadhouder Willem V keerde naar Den Haag terug en vond een plaats in het Mauritshuis. Koning Willem I kocht regelmatig eigentijdse kunst aan, verleende reisbeurzen en bevorderde het kunstonderwijs, onder andere door de instelling van Rijksacademies. In deze academies werden de leerlingen gewezen op de voortreffelijkheid van de echt Hollandse landschapsschilders, die nog niet op dwaalwegen waren gebracht door het Franse Classicisme en Italianisanten. Hoewel onder invloed van Parijs het historiestuk nog als het *non plus ultra* van de schilderkunst werd gezien (en velen zich zonder veel succes daaraan waagden), ontdekte men weer het genrestuk en vooral ook het landschap. Maar daar liet de invloed van de Romantiek zich gelden. De voorkeur van de landschapsschilders ging uit naar het bosgezicht, het heuvel-landschap, de Rijnstreek, niet naar het open Hollandse landschap. Verzamelpunten werden Oosterbeek en het aanpalende Wolfheze aan de zoom van de Veluwe, waar zich niet alleen veelal onbemiddelde artiesten maar ook schatrijke kunstminnaars, als bijvoorbeeld de mecenas J. Kneppelhout, schrijver van *Studententypen*, neerlieten, en Kleef met het romantische Reichswald op de achtergrond. Onder andere Andreas Schelfhout (1787-1870), B.C. Koekoek (1803-'62) en H. van de Sande Bakhuizen (1795-1850) golden en gelden nu nog als de meesters van die periode. Oosterbeek werd zo een van de eerste kun-

stenaarsdorpen als later in de eeuw Sint-Martens-Lathem, Worpswede, Katwijk en Barbizon. In de jaren vijftig en zestig van de 19de eeuw heeft Oosterbeek een belangrijke rol gespeeld bij de ontwikkeling van schilders die later de voortrekkers van de Haagse School zouden worden, zoals Anton Mauve, Paul Gabriël en Willem Maris, die daar regelmatig verbleven.

Vanuit Frankrijk, met name vanuit een dorpje van houthakkers en boerenarbeiders nabij het donkere woud van Fontainebleau, Barbizon, begon vanaf de jaren 1830/'40 de wind uit een andere hoek te waaien. Daar stak het Realisme de kop op. Hoewel de daar werkende schilders een welhaast mystieke liefde voor de natuur voelden, wilden zij die juist zo realistisch mogelijk weergeven. Ook zij lieten zich inspireren door de Hollandse landschapsschilders uit de 17de eeuw, maar ook de Angelsaksische Constable en Turner bleven hier niet zonder invloed. Grote namen zijn hier Daubigny, Millet, Th. Rousseau en Troyon. Al vroeg werd langs allerlei slingerwegen de weg van Holland naar Barbizon gevonden. Schilders als Jozef Israëls, Jacob Maris, J.H. Weissenbruch en Theophile de Bock bezochten in hun jonge jaren deze kunstenaarskolonie. Deze schilders konden later Vincent van Gogh, die toen al gefascineerd was door het werk van Millet en Daubigny, hun persoonlijke ervaringen mededelen.

Het begrip Haagse School, dat eerst werd uitgevonden toen de schilders die men daarin wilde onderbrengen al tot volle wasdom waren gekomen, is wat vaag. Deze benaming werd door de criticus J. van Santen Korff in 1875 in een uitgebreid artikel in het tijdschrift *De Banier* geïntroduceerd. Hij schrijft: "Be-doelde school heeft haar zetel en hoofdkwartier, haar aanvoerders en den generalen staf in Den Haag, ook echter hier en daar in andere steden haar geloovigen en ijverige discipelen".² Dan volgt een hele waslijst van deze gelovigen en discipelen, waaronder ook de dan pas 19-jarige Du Chattel. Haagse School bleef nadien de naam en de gemeente Den Haag het centrum daarvan met schilders die zich daar metterwoon vestigden, elkaar kenden en/of bevriend waren, vaak samen tentoonstelden en min of meer gekenmerkt waren door hun gedempt kleurgebruik – de Haagse School werd vroeger ook wel aangeduid als de Grijsze School –, een vrije, losse werkwijze met beweeglijke toetsen. Later vatte men allen die op verwante wijze te werk gingen onder die naam samen. Die instelling en werkwijze konden later wel enige kritiek oproepen omdat "hun eeuwig grijs een zekere beperktheid van geest en slordigheid van hand moest verbergen".³ Dat die Haagse School, zoals iedere nieuwe kunststroming voordat zij geaccepteerd wordt, ook onbegrip om niet te zeggen afschuw opwekt, blijkt uit de reactie van kunstrecensent J.A.A. Alberdingk Thijm die in 1883 bij het verlaten van een tentoonstelling van deze nieuwlichters verzucht zou hebben blij te zijn "in Gods vrije heldere natuur weer eens fris te kun-

nen ademhalen, zich zelf daarbij gelukwensend bij de gedachte aan zelfmoord niet meer stil te staan".⁴

Hoewel Du Chattel Den Haag vele jaren ontrouw was, eerst voor de Vechtstreek en later voor het toenmalige Nederlands-Indië, moet hij toch tot de Haagse School in engere zin worden gerekend. Zo heeft hij het zelf gezien, zo werd hij in zijn tijd gezien en wordt hij nog gezien. Evenals de meeste schilders van de Haagse School was hij een import-Hagenaar. Zijn geboorteplaats was Leiden. Omdat hij Van Rossum meestal wegliet werd hij in zijn tijd meestal als Du Chattel aangeduid, de oorspronkelijke familienaam. Het 'Van Rossum' was er pas in 1820 bijgekomen toen een Marcus du Chattel, die in 1813 was getrouwd met een meisje Agnieta van Rossum, zijn enige, in 1820 geboren zoon Jan Hendrik bij de burgerlijke stand liet inschrijven als Van Rossum du Chattel. Bij de aangifte van de eerste zoon van Jan Hendrik viel dat Van Rossum weer weg, bij die van zijn volgende kinderen weer niet. Zo ontstonden er takken met een dubbele naam én met een enkelvoudige.

De oorspronkelijke naam maakt in ieder geval duidelijk dat de familie Du Chattel, ook wel Chastel of Chatel, uit Franstalig gebied stamt. Bij reizen door Frankrijk werden door de schrijver zo nu en dan dorpjes en gehuchten met de naam Chat(t)el opgemerkt. Er zullen er dus wel meer zijn dan die bij toeval ontdekt werden. Het is dus ook niet verwonderlijk dat die dorpsnaam als familienaam in zwang kwam. De oudste Du Chattel komt voor in Huizinga's meesterwerk *Herfsttij der Middeleeuwen*. Daar wordt een ridder Guillaume du Chatel ten tonele gevoerd als een van de aanvoerders van een Frans legertje dat in 1404 bij Dartmouth een inval in Engeland plegde.⁵

Genealogisch onderzoek wijst als vermoedelijke stamvader van de in Nederland levende families (Van Rossum) du Chattel een zekere François Duchatel aan (ook wel Duchastel of du Chastel, 1616 of '25-'79 of '94), die in Brussel naam maakte als portret- en genreschilder. Hij was een leerling van Teniers. Schilderijen van hem bevinden zich in musea in onder andere Brussel, Avignon, Londen. Sommige portretten van zijn hand werden via etsen vermenigvuldigd. Een van zijn kinderen erfde zijn gave: zijn dochter Marie werd miniatuur-portrettist. Zij trouwde met de schilder Eglon Hendrik van der Neer (1634-1703), zoon van de bekendere landschapschilder Aert van der Neer. Deze Eglon werd in 1690 in Düsseldorf hofschilder van de keurvorst van de Palts. Het Rijksmuseum in Amsterdam bezit van de hand van Marie een miniatuurportret van prinses Amalia van Nassau.⁶ Uit de 17de en 18de eeuw zijn nog andere beeldende kunstenaars met de een of andere variatie van de naam Duchatel bekend. Van enige familieverwantschap is echter niets bekend. De manlijke, protestants gedoopte nakomelingen van François kwamen via Tourcoing aan het einde van de 17de eeuw in Leiden terecht waar

het grote aantal gevluchte Hugonoten als allochtonen de nodige irritatie opwekte.

Voor zover na te gaan waren de Du Chattels in de 18de eeuw meestal handwerkslieden zoals timmerman of schrijnwerker. De meer artistieke kant van de familie komt pas weer in het begin van de 19de eeuw aan de oppervlakte. De bovengenoemde Jan Hendrik (eerste Van Rossum du Chattel), die leefde van 1820 tot '78, was goudsmid en schilder. Over hem is weinig bekend. Johan Gram, die later over zijn zoon zou schrijven, noemt hem "een dilettantschilder, die uit louter plezier en liefhebberij binnenhuizen schilderde en veel kunde bezat in het restaureren van oude doeken en panelen".⁷ Scheen vermeldt echter dat hij de Leidse en Haagse Academies bezocht en tekenmeester en genreschilder was en dat hij tentoonstelde in Amsterdam en Den Haag. Bovendien schijnt hij les te hebben gekregen en later medewerker te zijn geweest van de veel beroemdere Leidse schilder A.H. Bakker Korff (1824-'82), wiens wereld het milieu is van oude, welgestelde burgerdamepjes met hondjes, lectuur en dienstbodes, die hij uiterst minutieus en vaak briljant in kleine schilderijtjes afbeeldde. Wat onder 'medewerker' verstaan moet worden is niet duidelijk. Het Rijksbureau voor Kunsthistorische Documentatie in Den Haag beschikt over een tiental foto's van zijn werken waarvan de huidige verblijfplaats onbekend is. Een zelfportret en een portret van zijn bruid of jonge vrouw zijn nog in familiebezit. De kunsthandelaar Scheen, die verschillende schilderijen van hem verkocht heeft, deelde omstreeks 1970 mee dat (in die tijd dus) zijn schilderijen vaak meer opbrachten dan die van zijn veel, misschien te veel schilderende zoon Fred. Dat doen ze trouwens nu nog. In 2003 werd een *Interieur van een Visserswoning* door een kunsthandel aangeboden voor €19.900. Zijn winkel, ateliers en elf kinderen had hij ondergebracht in een pand aan de Haarlemmerstraat, nu nr. 156. Het is sinds die jaren stevig verbouwd; er waren in de 20ste eeuw onder andere een schoenwinkel en een filiaal van De Gruyter gevestigd. De juwelierszaak werd door de nazaten van Jan Hendrik tot in de 20ste eeuw, eerst nog aan de Haarlemmerstraat later aan de Breestraat, tegenover het Stadhuis, voortgezet.

In het huis in de Haarlemmerstraat werd in 1856 Fredericus Jacobus als zesde kind van het gezin geboren. De jonge Fred moet al vroeg niet de edelsmeedkunst, maar het schildersvak van zijn vader hebben geambieerd. Hij leerde de beginselen daarvan van zijn vader. In ieder geval is het duidelijk dat zijn ouders geen enkel bezwaar hadden tegen een loopbaan als kunstschilder. Fred bezocht tenminste de tekenschool van het Leidse genootschap *Mathesis Scientiarum Genetrix* (de wiskunde is de stammoeder der wetenschappen) en vertrok op zeventienjarige leeftijd naar Den Haag waar hij, volgens sommige bronnen, lessen volgde aan de daar gevestigde Academie voor Beeldende Kunst. Ook wordt

vermeld dat hem de eer te beurt viel om onder ‘s Konings pensionnaires’ te worden opgenomen. Dat zal wel betekenen dat hij een beurs kreeg. In ieder geval staat vast dat hij regelmatig aanwijzingen kreeg van Willem Maris die altijd bereid was aankomend talent te stimuleren.⁸

”In de omgeving van Den Haag, Loosduinen en Leidschendam [vond Du Chatel] gegevens genoeg, om zonder voorgangers als Willem Maris of andere Haagse Scholers direct te imiteren, in hun trant schilderijen of aquarellen te maken, die hemzelf bevredigden en het publiek konden bekoren. Hij werd geboeid door landschapstaferelen met water, liefst omzoomd door hoge boompartijen en lage heesters. Mocht hij een speels houten of stenen bruggetje, een paar houthakkers aan de zoom van het bos, een trekschuit of hoveniersbootje, desnoods ook een zeilboot of molen in zijn voorstelling kunnen opnemen, dan was ook deze stoffering hem welkom. Maar ook zonder die requisieten, gaf het landschapsbeeld-sec al genoeg, vooral als hij getroffen werd door het licht, dat op het oppervlak van vijver of vaart zijn reflex vond, of als hij bomen, schuitjes of wat ook in de waterdiepte weerspiegeld zag”.⁹

De schilder Ph. Zilcken (1857-1930) beschrijft in zijn ongepubliceerde herinneringen hoe in die tijd vele jongere en oudere Haagse schilders – waaronder Du Chatel – “die in die gelukkige tijd aan niets anders dachten dan aan hun werk”, in de buurt waar nu het ziekenhuis Bronovo is gevestigd, bijeenkwamen om temidden van moestuinen, gescheiden door slootjes, gezoomd door knotwilgen, geestige ‘kippenbruggetjes’, met op de achtergrond een paar molens in elkaars buurt al die typisch Hollandse, onromantische, tafereeltjes in beeld te brengen.¹⁰

De jonge Fred du Chatel toonde zijn eerste werk, een olieverfschilderij met de titel *Bij Oegstgeest*, op de in 1875 gehouden driejaarlijkse tentoonstelling in Den Haag. Dat hij daarna regelmatig aan tentoonstellingen deelnam, wordt gedocumenteerd door een tweetal brieven van Vincent Gogh. In een brief van augustus/september 1881 aan zijn broer Theo schrijft hij over een bezoek met de wat oudere kunstbroeder Théophile De Bock aan een tentoonstelling in het Panorama Mesdag en uit hij zijn bewondering voor werk van Mesdag zelf maar ook voor dat van Mauve en Weissenbruch. Ook meldt hij: “This exhibition shows clearly that there are many clever landscape painters among the younger artists. Including Duchatel and Neuhuys.” En op 13 augustus 1882 schrijft hij aan zijn schildersvriend Anthon van Rappard: “Probably you know that at present there is an exhibition of the Hollandsche Tekenmaatschappij here. There are splendid things [...] Neuhuys, Maris, Duchattel, ter Meulen and a lot of others, to say nothing of Weissenbruch”.¹¹

Op 21 september 1882 trouwde de schilder in Voorburg met Emma Wilhelmina Koolemans Beijnen. Het echtpaar vestigde zich in Den Haag en kreeg in

De Vecht bij Vreeland vanuit het zuiden. Schilderij door F.J. van Rossum du Chattel (voorheen kunsth. R. Polak).

1883 een dochter en in 1887 een zoon. In 1884 verliet het jonge gezinnetje Den Haag om zich voor drie jaar in Vreeland te vestigen. Wat Fred bewoog om naar die voor de Hollandse landschapsschilders van de 19de eeuw redelijk onbekende streek te vertrekken, is niet te achterhalen. Water, wolken en weilanden waren er genoeg in de omtrek van het toenmalige 'grootste dorp' van Europa, waar tot de jaren zeventig en tachtig nog niet – zoals in Amsterdam en Rotterdam – het rumoer van de aanbreekende moderniteit heerste. Het feit dat hij als eerste het Vechtlandschap verkoos werd en wordt hem nog steeds als grootste wapenfeit aangerekend. Nu is het wel zo dat verschillende Haagse Scholers al eerder een naburig, min of meer verwant, landschap ontdekt hadden: het gebied dat in het centrum ligt van wat nu het 'Groene Hart' heet: het landschap om Gouda, Woerden en Nieuwkoop. Omstreeks 1870 trokken Roelofs en Weisenbruch geregeld met collega's en leerlingen naar dat gebied. Aangezien de Haagse School er meestal geen prijs op stelde herkenbare situaties te schilderen, is echter vaak niet te zien op welke plek van het Hollands-Utrechtse weidegebied een landschap is gesitueerd: "De werkelijkheid die zij zochten was niet die van de exacte topografie, hun waarheid was de levensechte evocatie van de natuur".¹² Dit geldt trouwens ook zeker voor Fred du Chattel. De meeste van zijn schilderijen en aquarellen geven een typisch Hollands landschap, dat net zo goed tussen Leiden en Den Haag kan zijn ontstaan als in de Vechtstreek. Dat neemt niet weg dat vaak ook de situatie wel herkenbaar is. Sommige werkstuk-

ken kregen echter ook wel duidelijke titels mee als *Bij de Vecht*, *Gezicht op Loenen*, *Bij Harmelen*, *Het Hemeltje bij Vreeland*, *Vreeland* of *Bij Vreeland*. Op een olieverf is het dorpje Nieuwkoop duidelijk herkenbaar. Men kan hem ervan verdenken – en met hem ook vele andere Haagse Scholers – dat zij, als dat hen zo uitkwam, elementen van verschillende plekken combineerden of een vaart of plas stoffeerden met een bouwwerk dat zij ergens anders hadden gezien.

Het schilderachtige centrum van het ‘Groene Hart’ wordt gevormd door het plassengebied bij Nieuwkoop en Noorden. De ontdekking daarvan moet volgens de kunsthistoricus H.E. van Gelder toegeschreven worden aan de kennelijk succesvolle Leidse kunsthandelaar en lijstenmaker Sala. Deze had dat gebied ontdekt tijdens tochten met zijn zeiljacht over de Hollandse wateren.¹³ Sala nam vaak zijn schildersvrienden als Gabriël, Van de Sande Bakhuyzen, Stortenbeker, Weissenbruch en Roelofs mee op zijn tochten. Deze schilders wilden het plaatsje Noorden voor zich zelf en dus geheim houden opdat het zich niet tot een kunstenaarskolonie zou ontwikkelen. “Ze waren er geheimzinnig mee, als met de verblijfplaats van een minnares”, aldus een zekere M. van Mander in 1911.¹⁴ Vanuit Noorden maakten die schilders uiteraard strooptochten in de omgeving en hebben zij zich dan ook zo nu en dan naar het Vechtgebied gewaagd om daar hun artistieke slag te staan. Dus voordat Du Chattel zich voor drie jaar in Vreeland vestigde, moeten de schilderachtige kwaliteiten van die streek al min of meer bekend zijn geweest. Maar Du Chattel was de eerste en enige die zich daar dus metterwoon gevestigd heeft zonder concurrentie te ondervinden van Haagse bentgenoten. De enige mededinging kwam van zijn leeftijdgenoot Nicolaas Bastert. Maar die was dan ook in 1854 in Nieuw-Maarsveen geboren en stierf in 1939 in Loenen a/d Vecht. Basterts leermeester P.J. Lutgers (1808-'79) werkte in de 18de-eeuwse traditie door het weergeven van de topografische realiteit.

Du Chattels tijdgenoot, de criticus en schrijver over kunst Johan Gram, schreef omstreeks 1900 – toen Du Chattel al lang een geliefd en beroemd schilder was – in de toen gebruikelijke lyrische bewoordingen: “Du Chattel voelt zich in de Vechtstreek schutter en burger en heeft zich daar drie jaar lang aan de oevers metterwoon neergezet om zijn aangebedene onder alle omstandigheden te kunnen gadeslaan en haar zodanig te doorgronden, dat geene enkele harer bekoorlijkheden voor hem verborgen bleef. Jaloers is hij echter niet. Immers: Onze artiest is goedwillig genoeg, om anderen, die nu en dan hun ankertje daar komen neerleggen, zoals b.v. zijn begaafde bentgenoot Bastert dit met virtuositeit gedaan heeft, niet als stroopers te beschouwen of [...] te verjagen”.¹⁵ Du Chattel woonde en werkte dus slechts drie jaar in de Vechtstreek. Daarna werkte hij weer in en vanuit Den Haag. Desalniettemin blijft zijn naam steeds, tijdens en na zijn leven, met de Vecht verbonden. Zo stond er bijvoorbeeld in een

onbekende krant van 12 februari 1912 naar aanleiding van een tentoonstelling van zijn werk in Pictura in Dordrecht waarin eerst recent werk uit Indië niet zo gunstig werd beoordeeld: “Meer werd Du Chattel geïnspireerd door de Vechtstreek, dat Hollandsche landschap bij uitnemendheid. Een fijngevoelige aquarel zien we hier van Loenen in de herfst. De roodbedaakte huizen, met een kerkje erboven uit, omringd door roode en gele en bruine bomen. De lucht is doorwerkt, vol dampen, vol grauwe wolken. Mooi zijn de daken en het verschiet hier-tegenaan geaquarelleerd”. In een ‘In Memoriam’ in de *NRC* van 13 maart 1917 schrijft de toen bekende en gezaghebbende recensent Plasschaert (die over Du Chattel vaak niet zo te spreken was omdat hij niet het niveau haalde van de grootmeesters van de Haagse School): “Hij was, vóór Bastert, de schilder van de Vechtstreek. Hij zag die streek niet als een verschijning vol groote vlekken kleur, soms als een décor – zoals Bastert dikwijls tracht te geven. Hij zag het landschap van zijn keuze vol kleinere details en met een neiging naar intimiteit...”.

Zoals uit het bovenstaande blijkt, wordt de naam van Du Chattel vaak in verband gebracht met die van Nicolaas Bastert (1859-1939). Volgens Gram zijn de twee schilders vaak samen opgetrokken. Bastert wordt terecht in de eerste plaats de schilder van de Vecht genoemd. Hoewel hij ook de Vecht wel eens ontrouw werd door zich voor enkele jaren in Den Haag (daar nam hij 1882 het atelier van Du Chattel aan het Groenewegje over) en Amsterdam te vestigen, keerde hij steeds weer naar zijn geboortestreek terug, waar hij vanaf 1915 in Loenen woonde en werkte. Evenals Du Chattel was hij in zijn tijd een gevierd schilder, die op tentoonstellingen in binnen- en buitenland talrijke onderscheidingen verwierf.

Johan Gram moet Du Chattel persoonlijk gekend hebben want hij schrijft dat iemand die de schilder voor het eerst zou ontmoeten in hem eerder een militair, een kapitein aan het hoofd van een compagnie soldaten, zou vermoeden, dan een kunstenaar. De veelzijdige Utrechtse journalist C.A. Schilp is dat met Gram niet eens. Schilp beroept zich op een foto van de ongeveer 45-jarige schilder: “Een uniform had de man waarschijnlijk niet misstaan, de snor met lange hangende punten en het minieme baardje op de kin, zouden de kop van Napoleon III in herinnering kunnen roepen, toch blijft het artistieke stempel nummer één. De wat woelige lokken onder de grote zwierige sleufhoed, de heldere ogen met vergenoegde blik, de zilveren horlogeketting die er niet om ligt, dit alles hoort, dunkt mij, meer bij een maatschappelijk geslaagde kunstenaar uit de 19de eeuw dan bij een man van het leger”.¹⁶ Op het portret dat de schilder Willy Martens van Du Chattel schilderde, komt het militaire element zo te zien niet meer tot uitdrukking. De geportretteerde, afgebeeld met de *insignia* van zijn kunstenaarsschap, palet en kwast, maakt eerder een melancholieke dan soldateske indruk.¹⁷ De hier afgebeelde foto, moet als een soort

Aan de Vecht. Schilderij door F.J. van Rossum du Chattel (voorheen kunsth. R. Polak).

statieportret worden beschouwd: de kunstenaar in keurig pak met palet in de hand voor een al ingelijst en dus al 'af' schilderij. Dit portret is kennelijk met het oog op de p.r. vervaardigd.

Het is duidelijk dat Fred du Chattel geen moeite had om een geslaagd kunstenaar te worden. Volgens de hem niet zo goed gezinde Plasschaert bereikte hij dit resultaat, omdat hij een gewillig publiek vond met werk waarin de grote daden van de Haagse School pasklaar werden gemaakt voor een groot (daarmee duidelijk doelend op een kleinburgerlijk) publiek. Dat verhinderde echter niet dat verschillende musea, ook in het buitenland, werk van Du Chattel aankochten. Het Stedelijk Museum in Amsterdam bezat een werk van hem, dat later echter verkocht werd. Ook het Rijksmuseum in Amsterdam bezat, volgens een vergeelde briefkaart in het bezit van de schrijver, eens het schilderij *De ophaalbrug*. Het Haags Gemeentemuseum heeft echter nog wel vier landschappen van hem in depot. Evenmin lieten zich de 'hogere standen' door Plasschaert afschrikken. Dat blijkt uit de namen van hen die schilderijen ter beschikking stelden voor de ere-tentoonstelling die in Den Haag na Du Chattels overlijden werd gehouden. Daaronder waren H.M. de Koningin met twee schilderijen, waarbij een gezicht op Nigtevecht, en H.M. de Koningin-moeder met zelfs vier, vertegenwoordigd.¹⁸

De jaren '70 en '80 van de 19de eeuw waren de hoogtijdagen van de Haagse School, ongetwijfeld dankzij de schilders die ook nu nog als de grootmeesters daarvan worden beschouwd. Zij noch hun opvolgers, die wel als de tweede generatie of de nabloei worden aangeduid waartoe ook Du Chattel gerekend moet worden, hadden over gebrek aan belangstelling of inkomsten te klagen. De prijzen in guldens die zij voor hun werken maakten, zouden, ook als zij niet gecorrigeerd worden voor de sindsdien opgetreden immense geldontwaarding, menig huidige schilder, die niet tot het 'circuit' behoort, met afgunst vervullen. Voor Du Chattel legde zijn kunst dus geen windeieren, zoals o.a. kan blijken dat hij vanaf 1901 in het Haagse Statenkwartier woonde in het huis Frankenslag nr. 9. Naast hem op nr. 11 woonde toen al zijn kunstbroeder Paul Gabriël.¹⁹ Dat hij ook actief deelnam aan de sociale kanten van het Haagse kunstleven blijkt uit het feit dat hij bestuurslid is geweest van de in 1866 (met 234 leden en een verzameling van twee schilderijen) opgerichte vereniging 'Museum van Moderne Kunst', die niet tevergeefs ijverde voor de oprichting van de beoogde instelling.²⁰ Van de Amsterdamse kunstenaarsvereniging 'Arti et Amicitiae' was hij buitenlid. Ook was hij vertegenwoordigd op het 'vriendengeschenk' dat in 1914 door 48 vooral Haagse kunstenaars, op enkele na allemaal lid van de in 1871 opgerichte prestigieuze Hollandsche Teeken-Maatschappij, werd aangeboden aan de Haagse filiaalhouder H.G. Tersteeg van de internationale kunsthandel Goupil. Door deze firma werden de meeste werken van de Haagse School in binnen- en buitenland verkocht. Deze collage, die bestond uit miniatuur-kunstwerkjes en die een tijd lang als vriendengeschenk werd beschouwd voor de vijftigjarige dichter Albert Verwey, bevindt zich nu in de collectie van de Hannema-de Stuers Fundatie in Heino, die aan deze curiositeit een boekje wijdde met afbeeldingen van alle kunstwerkjes.²¹

De Haagse School stelde veelvuldig tentoon, vaak in groepsverband. Dat deden ze niet alleen in eigen land maar met veel succes ook vaak in het buitenland, tot in de Verenigde Staten en Canada toe. Aan eerbetoon ontbrak het hen ook niet. Zo verwierf Du Chattel met zijn inzendingen op de Koloniale Wereldtentoonstelling in 1883 in Amsterdam en op de Parijse Wereldtentoonstelling van 1889 zilveren medailles. In Berlijn kreeg hij in 1891 een eervolle onderscheiding. In Brussel werd hij in 1890 vereerd met een gouden medaille en het jaar daarna met de toekenning van het Kruis der Leopoldsorde en in 1891 verleende de Prinsregent van het koninkrijk Beieren hem het ridderkruis van de Heilige Michael. De bekroning van al die eerbewijzen zal ongetwijfeld zijn benoeming bij KB van 28 augustus 1899 tot Officier in de orde van Oranje-Nassau zijn geweest. De wereldwijde belangstelling die de Haagse School genoot maakte niet alleen dat men over de werken van die school op een goed moment welhaast kan spreken van een bloeiend exportartikel, vooral naar Engeland en de Verenigde Staten.

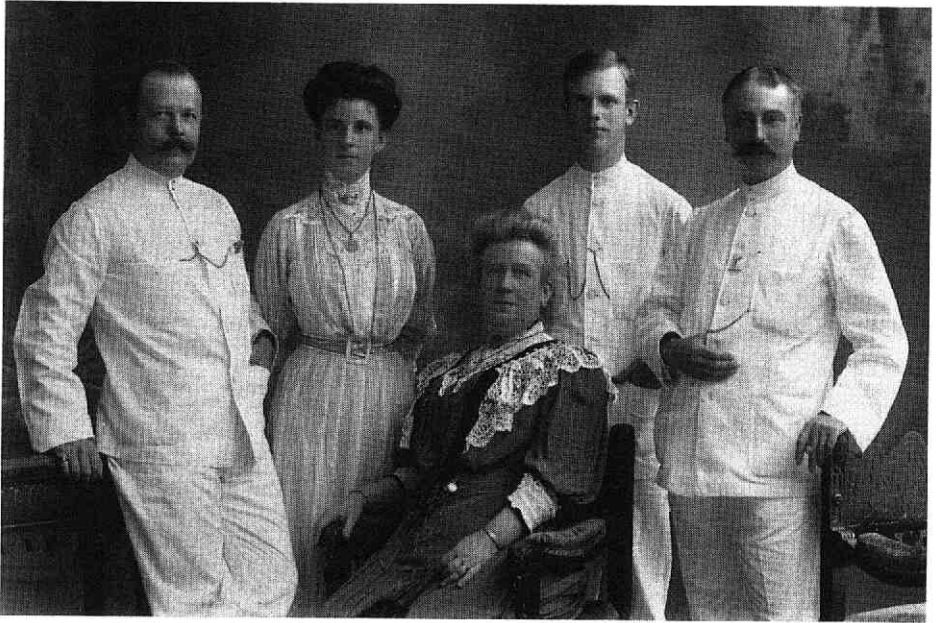

Sinds jaren keert die stroom druppelsgewijze weer terug naar het land van herkomst. Die wereldwijde belangstelling had ook tot gevolg dat een stroom van al gevestigde of nog aankomende buitenlandse kunstenaars zich naar Nederland spoedde voor een korter maar vaak ook voor een langer verblijf. Zo verbleef de prominente Duitse impressionist Max Liebermann herhaaldelijk in ons land om vooral in het Gooi te schilderen. De Amerikaanse miljonair-schilder Singer vestigde zich definitief in Laren en verbond zijn naam aan het huidige Singermuseum doordat zijn villa met zijn kunstcollectie als zodanig werd nagelaten.

De populariteit waarin Du Chattel zich kon verheugen, trok ook de aandacht van dé producent van Delfts blauw, De Porceyleyne Fles, in Delft. Jaren lang

heeft men daar gebruik gemaakt van Du Chattels landschappen als stoffering van hun producten. Omdat in die tijd het Auteursrecht nog in zijn kinder-schoenen stond, is het de vraag of de oorspronkelijke kunstenaar daarvan profijt heeft getrokken. Er moeten nog talrijke Du Chattels van plateel in ons land aanwezig zijn. De eerste werd door de schrijver ontdekt toen hij in 1950 in Ermelo tot reserve-officier werd opgeleid, in de aloude uitspanning De Zwarte Boer tussen Ermelo en Leuvenum. Het hangt er nog steeds, zoals nog zeer onlangs werd vastgesteld. Omstreeks 1975 werd de bestelde paté door een slager in Maarssen afgeleverd in een grove aardewerken schaal die 'versierd' was met een landschap 'naar du Chattel'. Ook de beroemde firma Rozenburg in Den Haag heeft Du Chattels gebruikt bij de vervaardiging van tegels. Een tegel met een door de kunstenaar Jan Leurs (1865-1938) met een naar Du Chattel geschilderd landschap werd onlangs op een veiling in Leiden verkocht. In een ongedateerd krantenknipsel wordt als 'vermaard en waardevol product' een tegeltableau uit dezelfde fabriek met een naar Du Chattel door Daniël Harsink beschilderd landschap signaleerd. Helaas hebben ook talrijke minder verantwoordelijke plateelvervaardigers zich van Du Chattel meester gemaakt. Zo'n tegel van een huiveringwekkende lelijkheid is eveneens in De Zwarte Boer te aanschouwen. Letterlijk en figuurlijk voorbeelden van *herabgesunkenes Kulturgut!* Echter ook de grote Piet Mondriaan – wiens vroege werk, evenals trouwens dat van Van Gogh onder invloed van het Haagse impressionisme stond – heeft samen met zijn vriend Dirk Voerman om in zijn levensonderhoud te voorzien in Amsterdam tegels beschilderd met landschappen naar Jacob Maris en Du Chattel. Die zullen van betere kwaliteit zijn geweest dan welke schrijver onder ogen kreeg.²² Ook werden er etsen naar het werk van Du Chattel gemaakt o.a. door Wim Steerink sr. Op een advertentie van niet meer te achterhalen datum wordt een ets *Aan de Vecht*, "Epreuve de Remarque, perkament" aangeboden voor f25,-. De firma Ventes C.F. Roos & Cie. Amsterdam bracht zelfs in verschillende formaten een serie reproducties op de markt. In overeenstemming met de standing van de uitgever/drukker kregen zij titels mee als *Sur le Vecht, Au bord du Vecht, En Automne*. Zijn populariteit kan ook blijken uit het feit dat nog steeds vervalsingen en werken met "naar Fred. J. du Chattel" in omloop zijn. Dat Du Chattel in zijn tijd tot de bekende Nederlanders, in ieder geval tot de bekende Hagenaars gerekend werd, blijkt ook uit verschillende krantenberichten (uit niet meer te achterhalen dagbladen). Zo werd op 18 juli 1899 bericht: "Naar wij met genoegen vernemen is het gevaar van de ernstige ziekte waaraan onze stadgenoot, de kunstschilder, de heer F. Duchattel lijdt, geweken. Zodra de lijder sterk genoeg is, zal hij tot herkrijging zijner krachten, naar St. Moritz reizen". Ook de volgende feiten werden vermeldenswaard gevonden: "Op de Sessionstentoonstelling te München is verkocht de aquarel 'Kanaal met

Afb. 2. Foto d.d. 1 Februari 1908 ter gelegenheid van het 25-jarig huwelijksfeest van de schilder en van het vertrek naar Nederlands-Indië. Van links naar rechts: Dr. J.W. van Geuns, zijn echtgenote G. van Geuns-van Rossum du Chattel, mevrouw E.W. van Rossum du Chattel-Koolemans Beijnen, zoon Fred J. van Rossum du Chattel en de schilder (Foto: Stichting John van Geunsfonds, Gemeentearchief Amsterdam).

windmolen" (26 december 1899). Zelfs de volgende mededeling mocht het Nederlandse publiek niet onthouden worden: "Schorer's Familienblatt bevat een reproductie naar Fred. J. Du Chattel's *Nazomer*" (20 september 1893). De productie van siervoorwerpen door De Porceleynse Fles, de firma Rozenburg en de uitgever Roos & Cie zal zeker hebben bijgedragen aan de populariteit van Du Chattel in bredere lagen van de bevolking dan die welke tot de echte kunstminnaars hebben behoord. Zou die populariteit ertoe hebben geleid dat Du Chattel, evenals eigentijdse collega's – men denke aan de schilder Apol (1850-1936) die bij voorkeur landschappen in wintertooi schilderde – zich eigenlijk maar tot één onderwerp heeft beperkt: het landschap? In het tijdschrift *Tableau*²³ staat echter de afbeelding van een heel mooi schilderij van zijn hand, *Binnenhaven van Dordrecht*, dat de Haagse Kunsthandel Richard Polak in zijn verkooptentoonstelling had opgenomen. De heer Polak, een kenner van de Haagse School, deelde mee dat dit pas het tweede stadsgezicht van Du Chattel was, dat hem onder ogen was gekomen. Scheen vermeldt echter ook het be-

staan van twee Leidse stadsgezichten. Die zullen zich wel in onbekende particuliere verzamelingen bevinden. Misschien valt het te betreuren dat hij niet meer van dergelijke stadsgezichten heeft gemaakt.

Enkele omstandigheden maakten echter dat hij in een heel ander deel van de wereld zijn bekwaamheid in het schilderen van landschappen kon beproeven: het Verre Oosten. Zijn enige zoon vertrok naar het toenmalige Nederlands Indië om daar in Deli op Sumatra zijn geluk als planter te zoeken. Twee keer verbleef vader Du Chattel enige jaren in dat overzeese gebiedsdeel. Tijdens zijn eerste verblijf, van 1908 tot '10 of '11 heeft hij ook nog een uitstapje naar de Phillippijnen gemaakt. In april 1911 was hij in ieder geval weer terug. In een krant werd melding gemaakt van een tentoonstelling in het Haagse Pulchri Studio van werken die Du Chattel tijdens zijn verblijf in Indië had gemaakt. Daarbij wordt niet nagelaten te vermelden dat die ook werd bezocht door H.M. de Koningin-moeder en door prinses Albanie [wie zou dat zijn geweest?]. Verder dan enige weinig zeggende lyrische bewoordingen komt de recensent niet. In een niet-Haagse krant (welke is niet meer te achterhalen) wordt echter op 31 maart 1911 uitgebreid op het tentoongestelde werk ingegaan: "Men schrijft ons uit Den Haag: Het zou werkelijk kunnen schijnen dat er een samenwerking was tusschen de briefschrijfster Augusta de Wit [De in Indië geboren schrijfster, nog bekend om haar Indische romans als *Godsgoochelaartjes*, voorzag als reis-correspondent in haar levensonderhoud] en den schilder F.J. van Rossum Duchattel. Terwijl de kunstenaar een paar dagen geleden, door de N.R.C. de indrukken harer reis van Tandjong Priok naar Djombangon [...] mededeelde, opent daar Pulchri een tentoonstelling, waar de schilder Duchattel met de hem ten dienste staande gaven, van dezelfde streken, dezelfde schoone punten, verhaalt. Van Bandoeng, van Leliès, beschreef mejuffrouw de Wit, de grootsche pracht. Hier toont Duchattel een drietal gezichten op het meer van Leliès, op den bergkolos Tjangkoeang. [...] Grootsch is de indruk, ons bijgebleven van de zeer groote, zeer mooie aquarellen: *Het meer van Klakkha* en *Avond te Tjaudi*." De nurkse Plasschaert was echter, op twee uitzonderingen na, gezichten op Tenggergebergte, over deze tentoonstelling weer niet erg te spreken. In 1912 was deze tentoonstelling te zien in Pictura in Dordrecht. De ontvangst daar was ook niet zo enthousiast. Enkele aquarellen worden geprezen, maar: "Over het algemeen echter kunnen deze tekeningen als aquarel niet boeien; te zeer hinderen de telkens terugkerende met dekverf opgezette lichteffectjes. De techniek is hier ondergeschikt aan de natuurstemming." De recensent refereert dan onvermijdelijk aan zijn zo veel beter geslaagde Vechtgezichten. In een kennelijk in Indië verschijnend tijdschrift werd echter in 1910 ook een vijf pagina's lang artikel ("met reproducties zijner werken") van de hand van

De Vecht bij Vreeland vanuit het zuiden. Schilderij door F.J. van Rossum du Chattel (voorheen kunsth. R. Polak).

een J.E. Jasper gewijd aan Du Chattels verblijf, problemen en worstelingen met de tropische natuur, waarover de schilder hem zelf verslag heeft gedaan.²⁴ Zijn eerste poging deed Du Chattel op het eilandje Poeloe Sambo, tegenover Singapore dat hij kennelijk bezocht vanuit de plantage van zijn zoon in Deli. Zijn eerste werken dragen onmiskenbaar de sporen van zijn tasten en zoeken naar het precieze van de hem nog vreemde natuur. Vandaar trok hij naar Java. Daar schilderde hij in Buitenzorg, in het bergland van de Preanger, in en om Soerabaja. "Hij was lang niet op dreef, voelde zich ontmoedigd. De natuur had hem nog niet genoeg geïnspireerd en – wat al even erg was – men had hier en daar te kennen gegeven, dat Indië nog niet rijp was voor zijn kunst. Het houden van tentoonstellingen? Ja, men kon wel zeggen, dat die wel bezocht zouden worden, maar het zou toch zo goed als zeker zijn, dat het publiek niets koopen zou, geen prijzen van honderden guldens willen besteden voor een aquarel ook al kon het een meesterwerk genoemd worden. Du Chattel heeft ogenblikken gehad van maar weer terug willen naar het vaderland. Indië, hem te vreemd, viel hem tegen. Een vurig bewonderaar van hem, de heer Mens Fiers Smeding, bracht hem naar het hoog gelegen Nongkodjar, een gebied vol kloven en ravijnen, weidse vergezichten, klaterende beekjes. De schilder voelde zich aangegrepen door het grootsche der omgeving, maar was niet in staat, de te volle, rijke weelde van zoo'n natuur op een stuk papier weer te geven. Van Soerabaja ging hij naar Pasoeran." Daar spraken hem eindelijk de "zondorgloeide sawahs en bij het strand de trillend-reflecterende vischvijvers [...] de vreedzame omgeving van echte, Javaansche dessa's" aan. Hij kreeg de smaak te pakken en heeft tijdens

zijn langdurig verblijf een groot aantal aquarellen gemaakt. Ondanks de pessimistische geluiden werden er in Soerabaja, Semarang, Jogjakarta, Medan en Batavia tentoonstellingen georganiseerd. Toen hij genoeg kreeg van het werken maakte het echtpaar ter verpozing een reis naar Singapore, Manilla, Hongkong en Canton. Zou dat echt ontspannend zijn geweest? De schrijver bespreekt met grote lof een groot aantal aquarellen, maar hij constateert ook: "Niet altijd is du Chattel gelukkig geweest in de keuze zijner onderwerpen, en het is, alsof hij zich soms door het grandioze van een panorama heeft laten vervoeren, om toch te veel weer te geven, dan een aquarel van dat genre verdragen kan".

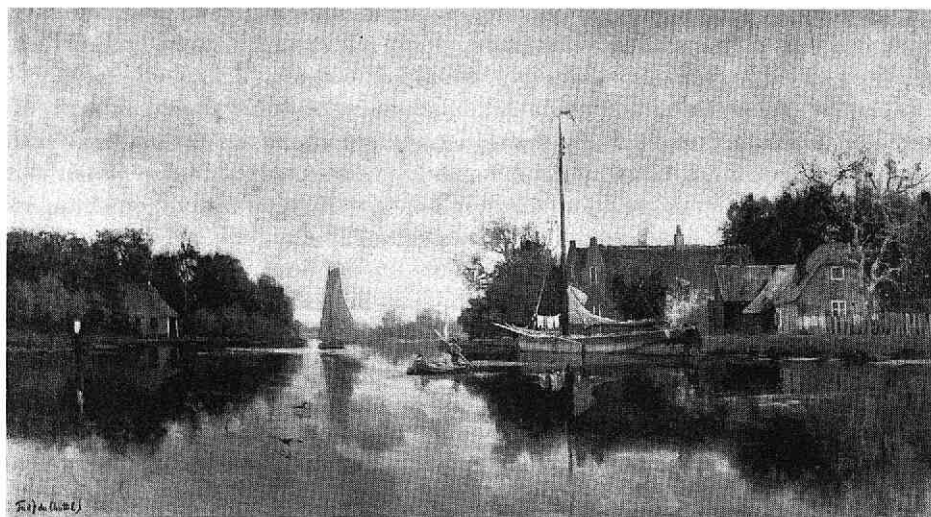
De schilder was dat wel met de schrijver eens, want de laatste tekent uit de mond van de eerste op: "t onderwerp was er niet naar, om op een stukje papier weer te geven [...] zoo'n panorama vereischt een kolossalen arbeid op een reusachtig doek." Terugverlangend naar het bloeiende Europeesche kunstleven, maar met het vaste voornemen om terug te keren, verlaat het echtpaar Indië. Terug in het vaderland worden er, zoals boven beschreven, tentoonstellingen gehouden. De wat gemengde ontvangst daarvan verhinderde de uitgever Elsevier niet onder de titel *Mooi Indië. Afbeeldingen in kleuren van 12 Aquarellen, in passe-partout door Fred. J. du Chattel* uit te geven die bij de derde druk f6,50 (vorige drukken f8,25) moesten opbrengen.

In 1913 meldden de kranten dat de kunstschilder Fred. J. du Chattel zich op 13 augustus met de s.s. Prins der Nederlanden uit Amsterdam wederom naar Nederlands-Indië had begeven. Een krant schreef dat dit gebeurde "ter voldoening aan een uitnodiging en opdracht van het personeel in Indië van de Koninklijke Nederlandsche Petroleum-Maatschappij [...] om ter gelegenheid van het vijf-en-twintig jarig bestaan van de 'Koninklijke' en ter versiering van het nieuwe Maatschappijgebouw een geschenk aan te bieden bestaande uit muurschilderingen naar Indische motieven." In een ander bericht is echter sprake van de 'Bataafsche Petroleum Mij'. Het is niet duidelijk of hij ooit aan zijn opdracht heeft voldaan. Op deze reis werd Du Chattel wederom vergezeld door zijn echtgenote. Voor beiden zou dit hun laatste reis zijn; zij zouden het vaderland nooit meer terugzien.

Het verblijf in Indië zou dit keer vier jaar duren. Ongetwijfeld zal Du Chattel in de nu niet meer zo onbekende tropische gebieden het nodige werk hebben verzet en veel hebben rondgezworven. Er zullen ook nu wel weer tentoonstellingen zijn gehouden. Enige documentatie over dit alles is echter niet bekend. Toen het echtpaar in Soerabaja vertoefde, overleed daar op 18 januari 1917 Du Chattels echtgenote. Voor hem werd toen kennelijk een langer verblijf teveel, temeer omdat ook zijn gezondheidstoestand steeds meer te wensen overliet. Hij besloot naar Nederland terug te keren. Zijn zoon zou hem daarbij begeleiden. De terug-

reis werd aanvaard per s.s. Kawi en zou via Japan gaan om via het Panamakanaal naar het vaderland te varen. In een ongedateerd krantenknipsel staat het volgende bericht van de Japanse correspondent: "Ongetwijfeld heeft het telegrafische bericht van het overlijden van den schilder Du Chattel Holland reeds bereikt. Het is wel jammer dat de vreugde over de aankomst van een Nederlandsch schip in de haven van Yokohama verduisterd werd door het droevige ongeval. De 'Kawi' kwam hier 5 Maart aan en zou 6 Maart om 3 uur 's morgens vertrekken. In den morgen waren bijna alle passagiers aan land gegaan om Yokohama en omstreken te bezichtigen. Ook Du Chattel en zijn zoon. Het was toen prachtig zonnig winterweer. Tegen den middag stak echter een hevige storm op, waardoor het voor de passagiers verbazend lastig was in de kleine roeibootten weer aan boord te komen. De heer Du Chattel schijnt bij het uitstappen van zijn bootje uitgegleden te zijn, hij viel echter niet in het water, maar de schrik schijnt hem dusdanig aangegrepen te hebben, dat hij aan boord gekomen, bijna onmiddellijk bewusteloos werd; hij stierf die avond om 9 uur. [...] Het vertrek van de 'Kawi' werd eerst door den storm uitgesteld, toen wegens het overlijden van den schilder, en in plaats van de overblijfselen van Du Chattel over boord te zetten, heeft de kapitein van de 'Kawi', Van Leeuwen, er voor gezorgd, dat deze Nederlandsche kunstschilder een plechtige begrafenis had in Yokohama." Een foto van een graf overdekt met een zee van bloemen vergezelt dit bericht.

Toen Fred du Chattel overleed, was de Haagse School – achteraf gezien – allang over zijn hoogtepunt heen. Misschien toen nog niet in de ogen van het grote publiek, maar wel bij de nieuwe generatie kunstenaars. In 1911 uitte Jan Toorop zich ter gelegenheid van de opening van de eerste grote tentoonstelling van de Moderne Kunstkring in Amsterdam als volgt: "Weg met dat mercantiel gedoe van kleine sentimentige Hollandsche binnenhuisjes, dat kippetjes- en melkemmertjes gedoe dat ons niet verheffen kan, hoe mooi het ook is van peinture".²⁵ Terwijl de Haagse School nog zijn triomfen vierde, was langzaam de wind uit andere hoeken gaan waaien. Het *fin de siècle* werd ook in ons land merkbaar. In de beeldende en toegepaste kunsten met de Art Nouveau of Jugendstil, met het symbolisme in literatuur en schilderkunst, op levensbeschouwelijk gebied met bijvoorbeeld de theosofie, met het socialisme als een nieuwe heilsleer én als militante politieke beweging. De fiets, de voetbal, de elektriciteit en de psychologie deden hun intrede en openden de mogelijkheid tot nieuwe vergezichten. Zich inspirerend op Cézanne en Van Gogh brak het modernisme door en spoelde, terwijl de ene avant-garde over de andere buitelde, steeds meer zekerheden weg. De Haagse School had afgedaan en raakte in de eerste helft van de 20ste eeuw, misschien niet in vergetelheid maar toch wel min of meer in diskrediet. Het geweld van het abstract-expressionisme van de

De Vecht bij Vreeland vanuit het noorden, links het koepelhuis van Slotzigt. Schilderij door F.J. van Rossum du Chattel (voorheen kunstn. R. Polak).

Cobra-beweging na de Tweede Wereldoorlog deed de waardering van de Haagse School ook geen goed. Toch waren er mensen die in de Hagenars bleven geloven. Men denke slechts aan de Haagse, in 2003 overleden kunsthandelaar en lexicograaf Pieter A. Scheen. In het huidige postmodernisme is het geoorloofd alles waarin men behagen scheidt, of het nu de Haagse of de Bergense School is, de Romantiek of het Biedermeier, Dada, Surrealisme of Popart mooi te vinden. Met het uitsterven of wegwijnen van de Haagse School en van het Impressionisme in het algemeen – die op de keper beschouwd toch als een voortzetting, zij het met andere uitgangspunten en andere middelen, van de Romantiek beschouwd kan worden – kwam er een einde aan een schildertraditie, die met de Renaissance was begonnen en dus enkele eeuwen had standgehouden. Of moet men zeggen dat dit Impressionisme door het laten varen van scherpe contouren en het schilderen met losse pols de weg heeft vrijgemaakt voor de exuberantie van het telkens weer opnieuw beginnen?

Uiteraard deelde Du Chattel in de neergang van de waardering voor de Haagse School. Maar de molens van de kunstgeschiedenis malen langzaam door. Hoe groter de afstand tot de Haagse Scholers werd hoe scherper het oog. De grote meesters die hun eigen weg gevonden hadden en gegaan waren, werden gescheiden van wat men onaardig de meelopers of de nabloeiers kan noemen of eerlijker de kleine meesters. Terecht werd Du Chattel bij de laatste categorie in-

gedeeld. Hij was in ieder geval een zeer begaafd aquarellist, die daarmee ook al tijdens zijn leven meer succes had dan met zijn olieverven. Zo schreef G.H. Marius nog in 1920: "Vooral in waterverf bezat hij een vaardigheid, welke hem [...] in staat zou hebben gesteld met hetzelfde gemak een Vechtgezicht op een bruinen koffiezak als op een vel Whatman [Engels houtvrij papier] te maken".²⁶ Hij zocht niet het innerlijke avontuur maar was kennelijk tevreden met wat in zijn macht lag. In Indië kwam hij meer door toeval terecht dan uit eigen drang of keuze. Hij heeft daar wel geworsteld maar hij was al te oud om echt toegang tot het tropische landschap te krijgen, zoals dat Rudolf Bonnet en de Duitser Walter Spies op Bali wel gelukte. Tijdens zijn leven behaalde hij succes en werd hij geëerd. Het laatste eerbetoon dat hem ten deel viel was de tentoonstelling die in Den Haag te zijner nagedachtenis werd georganiseerd. De gemeente Den Haag eerde de schilders die haar als brandpunt van typisch Hollandse kunst op de kaart hadden gezet door de straten in het nieuwe Benoordenhoutkwartier naar hen te vernoemen. Ook Du Chattel kreeg daar zijn straat, al was het de kortste.

Daarvóór waren er natuurlijk enige In Memoriams verschenen. Die vielen echter wel wat zuinig uit. De directeur van het Mauritshuis, Dr. W. Martin, schreef: "Populair is zijn kunst in hooge mate: zij geeft typische gedeelten van ons land – plekjes die men zou kiezen om te fotograferen – en ze geeft die op gemakkelijke wijze. Welke jongen, die zich zelf leert tekenen, kopiëerde niet al spoedig du Chattel, Mesdag enz.?" Na zijn latere werk te hebben bekritiseerd besluit hij: "Door dit alles is men wel wat al te veel gaan vergeten dat deze schilder ook een tijd heeft gekend, waarin zijn werk beter, véél beter was en dat hij toen heeft kunnen medewerken tot het helpen hooghouden – vooral in het buitenland – van den naam onzer kunst". Plasschaert schreef in een krant van 13 maart 1917: "Hij was naast den schilder van de Vechtstreek en van het landschap om Den Haag in de latere jaren een schilder van het Indisch landschap." Daarin vindt de schrijver opnieuw een zucht naar intimiteit, een ander landschap dan het Haagse, zeer sterk gezien op zijn Hollands, door een niet groot volgeling van de Haagse School. Ook in het buitenland kwam men tot een soortgelijk oordeel. Een citaat van onbekende herkomst: "Seine leicht gemalten und nicht ohne Geschmack komponierte Bilder zeigen groszes talent, dem Publikum zuliebe malte oder aquarellierte er vor allem gefällige Bilder." Een ander citaat: "Seine leicht gemalten und nicht ohne Geschmack komponierten Landschaften zeugen von Talent. Durch die Schnelligkeit seines Schaffens hat er sich verführen lassen dem Publikum zuliebe nach dem Gefälligen zu streben." Het lijkt erop dat men hier bij elkaar heeft afgekeken. Uit het bovenstaande blijkt dat Du Chattel ook in zijn tijd, anders dan door het grote publiek, door de kenners werd gezien als een *petit maître*.

re, die zich er vaak te gemakkelijk van afmaakte. Werd hij door het succes dat hij had daartoe verleid? In recente publicaties wordt hij dan ook slechts terloops genoemd, zoals bijvoorbeeld: “Jan Hillebrand Wijsmuller en F.J. van Rossum du Chattel zijn schilders die veel minder een eigen weg hebben gevonden maar die niettemin op integere wijze vorm hebben gegeven aan hun bewondering voor het landschap tussen de Vecht en de Nieuwkoopse Plassen”.²⁷ Scheen noemt hem ‘een belangrijk schilder’. De toenmalige kunstrecensent van de *NRC*, Hans Redeker, ontdekt Du Chattel op een zomertentoonstelling van de kunsthandel Scheen en vindt: “dat ook F.J. van Rossum du Chattel met zijn aquarellen een groot man blijkt te zijn.”²⁸ In 1998 schreef Carola Denninger – Schreuder dat Du Chattel met “zijn dromerige rivier- en plasgezichten ten onrechte wat in vergetelheid is geraakt”. De oorzaak daarvan zoekt zij – niet helemaal terecht – aan zijn langdurig verblijf in Nederlands-Indië.²⁹

Dat er al vele jaren grote belangstelling bestaat voor zijn werk blijkt daaruit dat men zijn naam regelmatig bij aankondigingen van veilingen aantreft maar ook op die van verkooptentoonstellingen van kunsthandels waarbij dikwijls een afbeelding van een van zijn werken wordt gegeven. Bij een veiling van Christie’s in 1990 moest een aantal aquarellen tussen de f5.000 en f7.000 opbrengen. Onlangs moest bij een kunsthandel voor een redelijk slechte aquarel €5000 betaald worden. Voor een mooie olieverf vroeg men daar €15.000, terwijl recentelijk op een veiling *A haybarge on a river moored by a windmill, a town beyond* wegging voor €31.629. Het is misschien toepasselijk om in onze door de economie gedicteerde en soms gedereguleerde maatschappij met deze geldbedragen te eindigen. Maar misschien is het nog beter om de vraag te stellen of het niet eens tijd zou zijn om ergens in de Vechtstreek een tentoonstelling te organiseren van werk van deze Vechtse schilder wiens werk in de Vechtstreek en aanpalende gebieden slechts incidenteel op groepstentoonstellingen te zien was; zo bij voorbeeld in 1910 in het huis de Karekiet van mevrouw Mesdag-Calcar, in 1996 in het Stedelijk Museum Woerden, en in 2002 in het Stedelijk Museum IJsselstein en in hetzelfde jaar in het oude kerkje van Kortenhoeve.

Oud Zuylen

J.G. van Rossum du Chattel

Noten

Mijn dank gaat in de eerste plaats uit naar mijn verre achterneef Drs. C.F.M. Morra te Voorburg, die onvermoeibaar was in het verzamelen en ter beschikking stellen van gegevens over de schilder en de familie Van Rossum du Chattel. Ook van de heer A.L.M. van Vliet te Alphen a/d Rijn ontving ik waardevolle inlichtingen.

1. Pieter A. Scheen, *Lexicon Nederlandse Beeldende Kunstenaars, 1750-1950*, Kunsthandel Pieter A. Scheen, Den Haag, 1969.
2. Geciteerd in Ronald de Leeuw, John Sillevius, Charles Dumas (red.), *Haagse School/Hollandse mees-*

- ters van de 19de eeuw, Haags Gemeentemuseum, Den Haag, 1983.
3. Dr. G. Brom, in het hoofdstuk De Haagse School in *Kunstgeschiedenis der Nederlanden*, Utrecht, z.j.
  4. Citaat ontleend aan het artikel in *NRC Handelsblad* van 10 december 2003 van Bram de Kerk over Jacob Maris.
  5. J. Huizinga, *Herfstij der Middeleeuwen*, 2e druk, Haarlem, H.D. Tjeenk Willink & Zoon, 1921.
  6. *Allgemeines Lexikon der Bildenden Künstler*, 1907/1949, deel 4, Leipzig, 1912.
  7. Johan Gram, 'Fredericus van Rossum du Chattel', in: *Het Schildersboek*, Elsevier, Amsterdam, z.j. (circa 1900), p. 156-178. Van dezelfde schrijver verscheen in *Elseviers Geïllustreerd Maandschrift*, september 1892 ook een artikel over deze schilder.
  8. C.A. Schilp, 'Fredericus Jacobus van Rossum du Chattel', in: *Kunst en Antiek Revue*, maart 1981.
  9. Ibidem.
  10. Ph. Zilcken (1857-1930), geciteerd in Ronald de Leeuw, John Sillevius, Charles Dumas (red.), *Haagse School/Hollandse meesters van de 19de eeuw*, Haags Gemeentemuseum, Den Haag, 1983.
  11. Vincent van Gogh, *Van Gogh's letters*, unabridged & annotated, <http://webexhibits.org/vangogh/letter/11/R11/hum>.
  12. Gerrit Willems, Koos van Zomeren, Herman Vuijsje, *Gras en Wolken, een beeld van het groene hart*, Waanders Uitgevers, Zwolle/Stadsmuseum Woerden, 1996.
  13. Ibidem.
  14. Ibidem.
  15. Johan Gram, 'Fredericus van Rossum du Chattel', p. 156-178.
  16. Ibidem
  17. C.A. Schilp, 'Fredericus Jacobus van Rossum du Chattel'.
  18. *Catalogus bij de Eere-tentoonstelling van Schilderijen en Aquarellen van wijlen den heer Fred. J. du Chattel, Januari 1918*. (Zonder aanduiding van de plaats waar deze tentoonstelling werd gehouden).
  19. Fotokopie van een knipsel uit een niet meer te achterhalen publicatie over het Haagse Statenviertel.
  20. H. Laurentius in de catalogus "Wij zijn 100 jaar museumvrienden", Haags Gemeentemuseum, 1966.
  21. Hindelies Balk, *"Een vriendengeschenk"*, Hannema-de Stuers Fundatie, Heino-Wijhe, 1997.
  22. H. Hënkels, *Piet Mondriaan in Winterswijk*, Haags Gemeentemuseum, 1979.
  23. *Tableau* 16/6, zomer 1994.
  24. J.E. Jaspers, 'De Schilder F.J. du Chattel in Indië', in: *Op de Hoogte* nr. 7, 1910.
  25. J. Toorop, geciteerd in Rosella Huber-Spanier, *Auguste Herbin uit Het Kubistisch Avontuur, Werk van Herbin, Metzinger en Tobeen in Nederlandse collecties*, Waanders Uitgevers Zwolle, 2003.
  26. G. Marius, *De Hollandsche Schilderkunst in de Negentiende Eeuw*, Marinus Nijhoff, Den Haag, 1920.
  27. Zie noot 12.
  28. *NRC* 30 augustus 1974.
  29. Carola Denninger-Schreuder, *Een onvergankelijke kijk op Kortenhoef. Een schildersdorp in beeld*, Uitgeverij Thoth, Bussum, 1998.

Algemene literatuur over de Haagse School:

- Ronald de Leeuw, John Sillevius en Charles Dumas (red.), *De Haagse School. Hollandse meesters van de 19de eeuw*. Catalogus bij een tentoonstelling in het Grand Palais, Parijs, de Royal Academy of Arts, Londen en het Haags Gemeentemuseum, 1983.
- John Sillevius e.a. (red.), *De Haagse School. De collectie van het Haags Gemeentemuseum*, Den Haag, 1988.

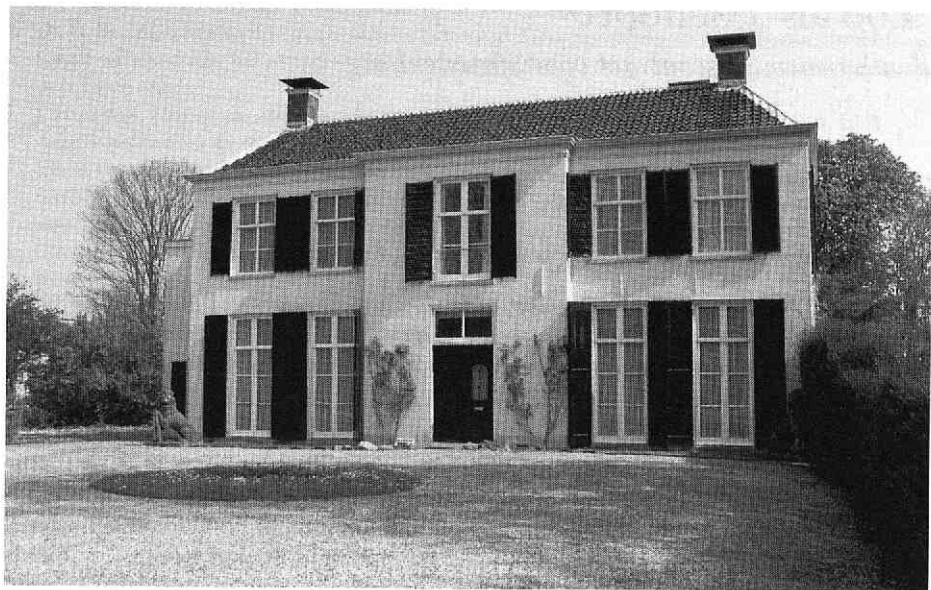
“Zoo als ’t behoort”

Een aannemingscontract voor Spruytenburg

De buitenplaats Leeuwenburg – ten noorden van Maarssen, naast Geesbergen – heeft twee eeuwen lang Spruytenburg geheten.¹ In de 18e eeuw was de plaats in handen van Portugees-Joodse families, waaronder het beroemde geslacht Lopes Suasso. Toen Pedro (alias Moses Israël van Abraham) Lopes Suasso in 1742 overleed, erfde zijn zoon Joseph Suasso de Lima (1721-1795) Spruytenburg. Het jaar daarvoor was Joseph getrouwd met Ribca Mendes da Silva, die in 1740 Herteveld had geërfd van haar vader. Twee buitenplaatsen was natuurlijk wat veel van het goede. Het jonge paar hield Herteveld aan, maar Spruytenburg werd verhuurd. Vier jaar later, in 1746, verkocht Suasso het huis aan een familielid,² Sara Franco Mendes.³

We komen haar familie ook tegen op de buurhuizen Neerbeek en Geesbergen en op het verder van de Vecht gelegen buitentje Blijendaal. De pater familias, Isaac Franco Mendes, was eigenaar van Geesbergen. Bij zijn dood liet hij zijn vrouw en kinderen in grote welstand achter. In 1742 woonde zijn weduwe in de St. Anthonie Breestraat in Amsterdam met vier van haar kinderen: Sara, Gracia, Jacob en David. Het inkomen van dit gezin werd toen op maar liefst 23.000 gulden geschat. In het *Kohier van de Personeele Quotisatie* werd genoteerd dat dochter Sara rentenier was, twee dienstboden had en dat haar inkomen 4000 gulden bedroeg.⁴ Zij bracht een groot deel van het jaar door aan de Vecht. In de lijst van huisgezinnen van 1748 staat voor Spruytenburg vermeld: “Juffr. Sara Franco Mendes woond t’Amsterdam, is 4 à 5 maanden buijten heeft een juffrouw en een meijd.”⁵

Ook in Maarssveen bleven de kinderen Franco Mendes dicht bij elkaar. Jacob en David gebruikten Neerbeek als buitenverblijf, terwijl Spruytenburg die rol vervulde voor Sara. Meteen na de aankoop maakte Sara plannen voor een verbouwing van het huis. Daarbij nam zij het tamelijk ongebruikelijke⁶ besluit om het aannemingscontract vast te leggen in een notariële akte. Notaris De Jong en de Maarssense aannemer Veenman werden op Spruytenburg ontboden voor het passeren van een akte waarin stond wat de opdrachtgeefster een week

Leeuwenburg aan deingangzijde. Het huis is niet, als zovele, met de voorgevel op de Vecht georiënteerd.

eerder had afgesproken met de aannemer. Aan die akte danken we een gedetailleerde beschrijving van wat er die zomer (tussen eind juni en begin augustus) moest gebeuren op de plaats.⁷

Blijkbaar wilde Sara vooral de voorgevel van het huis opknappen. Zij ging daarbij grondig te werk: de aannemingsom bedroeg *f*400. (Ter vergelijking: Herteveld werd twee jaar later door de Suasso's voor *f*5.900 verkocht.) Er moest een nieuwe voordeur komen met een bovenlicht en daarboven (op de verdieping) een dubbel raam. De voordeur van Herteveld moest de aannemer als voorbeeld dienen. Sara bestelde ook twee dakkapellen (met luiken) en vier zeer hoge (10¹/₂ voet) schuiframen.

Waarschijnlijk waren dat vier ramen op de begane grond, aan weerszijden van de deur. De tekeningen die Antoni Waterloo omstreeks 1677 van het huis maakte, en een iets vroeger schilderij van Jan van der Heijden laten aan weerskanten van het middenrisaliet niet twee, maar drie ramen zien. Ik vermoed dat die oude gevelindeling bij deze verbouwing verdween.⁸

Wie het contract leest, kan raden waarover Sara zich zorgen maakte. Opvallend

zijn de veiligheidsvoorzieningen: elk van de ramen moest worden voorzien van een ijzeren “boom” en twee sloten; de voordeur kreeg twee grendels en zowel een dag- als een nachtslot. De bouwmaterialen vormden een tweede punt van zorg. Een flink deel van het contract was gewijd aan bepalingen over de te gebruiken houtsoorten (grenen⁹ of eiken), de dikte van het hout en het soort glas dat in de ramen moest worden gezet (“best frans glas”). De akte geeft ons daarmee een aardig tijdsbeeld. De transcriptie van de akte volgt.

Transcriptie

Op huijden den 27^e junij 1746 compareerde voor mij Johannes de Jong – openbaar Notaris, bij den Ed: Hove van utregt ge eed ende geadmitteert tot maarsen resideerende, ende de naargenoemde getuijgen, Juffrouw Sara Franco Mendes¹⁰ woonende tot Amsterdam althans zig bevindende op nieuw maarsseveen, ter eenre, en Mons.¹ Cornelis Veenman Timmerman,¹¹ wonende te Maarsseve ter andere sijde, EnVerklaarde sij juff^w Eerste Comparante uijt de hand aanbesteed te hebben aan den tweeden Comparant dieby deesen bekende aangenomen te hebben, te maken op haar E[dele] Hoffsteede Spruijtenburg op nieuw maarsseveen,

art. 1

Eerstelijc zal hij aancemer maken Een deurkosijn binnens Werks SesVoet en hoog 12^{1/2} voet mede binnens werks, van greene ribben van 5 a 7 duijm en 2 duijms pilasters van 12 duijm breed, met Zyn blockeels¹² en pilasters en lijstwerck, zoo als de teijkening¹³ aanwijst daar inte maken 2 deuren van 2 duijms eijken hout, de peneelen van een duijm met Zijn lijstwerck als op Hartevelt¹⁴ Staat, in dit deurkosijn boven de deur te maken een Engels raam met een Wajer van 2 duijms eijken hout en daar inte maken een Cijfer na de Juffrouws Sin,¹⁵ de deur hangen metdubbele knieren;¹⁶ onder enboven met eenSchuijff, en met eendag en nagt Slot te Sluijten,

art. 2

Het kosijn boven de deur hoog 7 voet off zoo hoog als hetvallen kan en breed ses voet binnens werks met sijn klauwen en lijstwerck, zoo als 't behoort; daar inte maken 2 Engelse raamen die Schuijven van 1^{1/2} duijms eijken hout, met 2 duijms greene beleg Stucken van binnen met Vouw luijken, de ramen van 1^{1/2} duijms eijken hout, de peneelen van ³/₄ d. dito gebost¹⁷ zoo als inde teijkening teSienis, aan bogtknieren te hangen en met een eysere boom te Sluijten,

art. 3

Te maken vier Schuijff kosijns 6 voet breed en 10^{1/2} voet hoog buitens werks de kosijns van greene ribben van 5 a 7 duijm, de ramen 1^{1/2} duijms eijken hout met 2 duijms greene beleg Stucken met Peneele Vouw luijken, de peneelen van ³/₄ duijms gebost als in de tekeningteSienis, hangen aan bogtknieren, en met een eysere boom te Sluijten,

art. 4

als mede te maken, 2 dak kosijns van 4^{1/2} voet buitens werks vierkant de kosijns vanribben van 5 a 7 duijm, met een Engels raam daar in, Van 1^{1/2} duijms eyken hout, daar inte hangen met bogthengsels met duijmen ente Sluijten boven met een knipje en onder een haakje, Voor die dakvensters te maken 2 luijken van eijken hout met Zyn Sluytingen nabehooren. [enige woorden doorgehaald]

art. 5

alle de oude kosijns die er uijt moeten, uijtbreeken, en de nieuwe daar weder intesetten, en aante stoppen, met de oude steen, en desteen die te kortkomen in de middeldammen nieuwe te gebruiken, de naaste soort dien erby te krijgen sijn, het aangestopte Werck van buijten teVoegen, enVan binnen raapen¹⁸ en plijsteren, zoo alst behoort, het dak by de dakvensters weder digt te maken, tusen het deurkosijn te leggen eenblauwesteene¹⁹ drumpel, onder de stijle 2 dito neuten en onder de pilasters 2 dito basementen,²⁰

art. 6

Sal den aannemer tot dit Voorvz. Werk moeten leeveren alle de materialen, van hout, steen, kalk, sand,²¹ Hengsels, knieren in ider Schuijfraam 2 slootjes, 2 kopere knoppen, touwen, Schijven, loot, eyser bomen, best frans glas, 3 maal te Schilderen, met alle de arbeidsloonen, aangenomen Voor een somme vanVierhondert guldens, die aan den aannemer Sullen werden betaalt als het Werck inhet geheel Ses weeken na den 20^{en} junij deses jaars 1746 zal gedaan zijn, en zoo het als dan niet mogte gedaan Zyjn, Sal hij een ducaat minder ontfangen, Tot naarkominge van 't geene Voorvz staat verbinden de Comp[aran]ten harepersoonen en goederen, aldus gedaan en gepasseert op de hofsteede Spruijtenburg ter presentie van Cornelis Nukoop²², en Pieter Joosten, als getuijgen van gelooff²³ hiertoe versogt,

[getekend]

Sara franco Mendez

Cornelis Veenman

Cornelis Nukoop

een kruisje ("dit merk is gestelt bij Pieter Joosten")

Joh: de Jong

Not. Publ.

Sara heeft nog acht jaar van haar opgeknapte buitenplaats mogen genieten: zij overleed in 1754. Spruytenburg bleef nog lang in de familie Franco Mendes. Daarover meer in een volgend artikel.

Jan Willem Gunning

"Leeuwenburg", Maarssen, januari 2004

Noten

Ik ben de heer C. Verwoerd te Loenen zeer erkentelijk voor zijn commentaar op een eerdere versie van dit artikel.

1. De eerste vermelding van de naam Spruytenburg dateert van 1657 toen Joan Huydecoper het huis verkocht aan David Cardoso. De naam bleef in gebruik tot in het midden van de 19^e eeuw hoewel er al in 1789 sprake was van de "buitenplaats Leeuwenburg". Zie D. Dekker, 'De Vechtocht tussen Geesbergen en Cromwijk', *Historische Kring Maarssen*, 1982, pp. 13-16.
2. Zij was een volle nicht van Josephs moeder, Rachel de Lima.
3. Archief Utrecht, notarieel archief 34-1, 1201, not. Johannes de Jong te Maarssen, 15 mei 1746.
4. Mr. W.F.H. Oldewelt, *Kohier van de Personeele Quotisatie te Amsterdam over het jaar 1742*, Amsterdam: Genootschap Amstelodamum, 1945: wijk 13, verpondingsnummer 3876.

5. Drs. D. Dekker, *Toestanden en gebeurtenissen uit de geschiedenis van Maarssen*, Alphen aan den Rijn: Repro-Holland BV, 1984, p. 59.
6. Ik heb tot nu toe in de archieven van Maarsseense notarissen vier andere gevallen gevonden.
7. Archief Utrecht, notarieel archief 34-1, 1201, not. Johannes de Jong te Maarssen, 27 juni 1746.
8. Zie over Waterloo en Van der Heijden: Ben P.J. Broos, "Antoni Waterloo f(ecit)" in Maarsseveen', *Jaarboekje van het Oudheidkundig Genootschap Nijfartlake*, 1984, pp. 18-48. De veronderstelling dat Sara de gevelindeling liet veranderen, baseer ik op de bepaling in artikel 5 over de stenen die moesten worden gebruikt voor de middeldammen (het metselwerk tussen de kozijnen). Als er twee vensters in de plaats van drie kwamen, dan moest inderdaad een deel van het oude middelste raam worden dichtgemetseld.
9. Het gebruik van grenenhout voor kozijnen hoeft geen verbazing te wekken: grenen werd destijds "gewaterd" (dat wil zeggen dat de stam pas gezaagd werd na een lange periode – bijvoorbeeld een jaar – in water te hebben gelegen). Gewaterd grenen is goed bestand tegen weersinvloeden. Ik ben de heer E. Verwoerd te Loenen erkentelijk voor deze informatie.
10. Dit is de gebruikelijke spelling van haar achternaam, maar zelf schreef zij zich "Mendez".
11. "Timmerman" was een normale aanduiding voor een aannemer. Dat Veenman door de notaris "Monsieur" wordt genoemd, geeft aan dat hij een man van enig aanzien was.
12. Van Dale geeft voor blokkeel: "een balkje ter verbinding van een kreupele stijl met de bouwmuur".
13. Die tekening ontbreekt helaas in het notarieel archief.
14. Sara Franco Mendes kende Herteveld (destijds: Harteveld) natuurlijk goed: het huis werd bewoond door familieleden.
15. Kennelijk werd bedoeld: een monogram volgens een door de opdrachtgeefster te leveren ontwerp.
16. Scharnieren.
17. Een gebost paneel heeft een schuin afgewerkte rand, de bossing.
18. Een ruwe bewerking van het metselwerk met cementspecie.
19. Hardsteen.
20. In de marge staat naast deze passage: "de Steene drumpel, 2 neuten en de basementen houd de Juffw aanhaar en zal daar 20 gl voor korten." Blijkbaar bedacht Sara bij het voorlezen van de akte dat zij zelf nog wat blauwsteen had liggen die kon worden gebruikt.
21. Op deze plaats zijn de woorden "en blaauwe steen" doorgehaald.
22. We mogen aannemen dat hij het metselwerk op Spruytenburg heeft uitgevoerd, want uit een andere akte blijkt dat hij meester metselaar was (Archief Utrecht, notarieel 34-1, 1193, 107). Nu-koop wordt vaak als schepen vermeld.
23. Betrouwbare getuigen.

Meer Baambrugse buitenplaatsen

*Nadat in het jaarboekje van 2002 de beschrijving van de verdwenen buitenplaatsen, die in de 17de en 18de eeuw de Angstel bij Baambrugge hebben gesierd, werd onderbroken om plaats te geven aan Hendrik Staets en zijn bezittingen bij Abcoude, vervolgen wij nu onze reis langs de Angstel. Na de naamloze betrekkelijk kleine boerderij die de zuidelijke begrenzing van **Poelesteyn** vormde en die vele jaren het bezit is geweest van het boerengeslacht Buys, zien wij op de kaart van Gerrit Drogenham uit 1700 (Afb. 1) een aaneengesloten rij lustplaatsen, waarvoor wij nu ruimte maken.*

Patiëntie, Bassenhoff, Meebaal en Paddenburg alsmede het latere, tegenover Bassenhoff gelegen, Landgenoegen

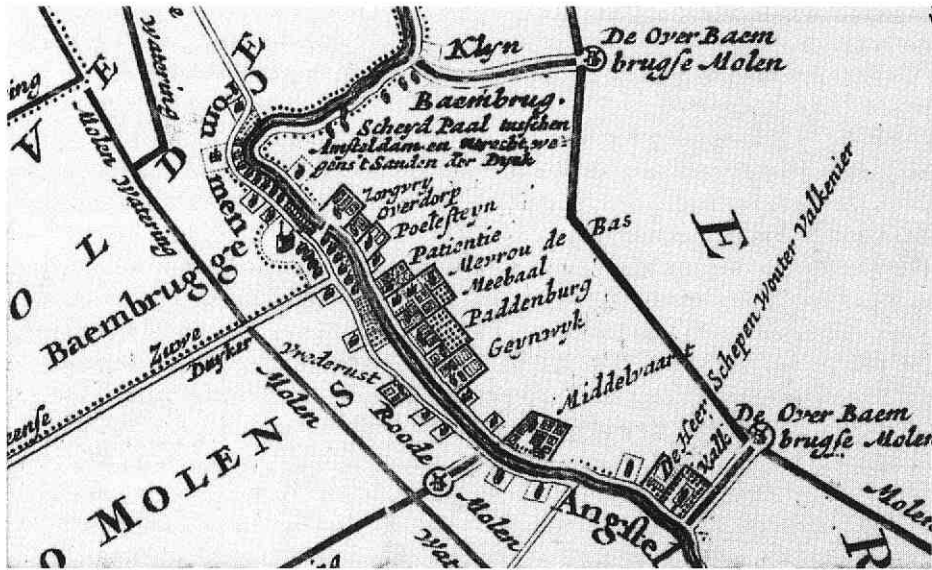
Twee van de hier genoemde plaatsen, **Patiëntie** en **Paddenburg**, waren verrijkt met een jaartalsteen in de gevel, respectievelijk 1670 en 1664. Op basis van de architectuurkenmerken mogen wij op goede gronden aannemen dat deze stenen inderdaad de bouwjaren aangeven.

De oorlogshandelingen van de Franse troepen in het rampjaar 1672 hebben ons echter beroofd van de archieven van het gerecht Abcoude-Baambrugge uit die jaren, zodat onze vermoedens omtrent de totstandkoming van de tussengelegen lustplaatsen berusten op toevallige vondsten en de meest voor de hand liggende veronderstellingen. In de schemer der eeuwen is evenwel een op goede gronden gebaseerde veronderstelling niet misplaatst.

Bassenhoff en **Paddenburg** waren groter dan de beide andere, terwijl alleen laatstgenoemde een eigen boerderij had. **Patiëntie** en **Meebaal** waren belangrijk kleiner en beschikten evenals **Bassenhoff** voor het onderhoud van de daarachter gelegen weilanden niet over stallingruimte voor het vee.

Paddenburg was de grootste, 36 morgen, en de katholieke bouwheer, Cornelis Barchman Wuytiers (1628-'81), zo blijkt uit het Repertorium op de lenen van Gaasbeek, verwierf in 1661 het leenrecht in delen van deze 36 morgen, welk leenrecht teruggaat tot in het midden van de 15de eeuw. Wanneer hij de overige delen in eigendom heeft verkregen onttrekt zich aan onze waarneming. Wel was zijn schoonvader, Hendrik Willemszn Dommer (geb.1597), sinds 1648

Afb. 1. Uitsnede van de kaart van Gerrit Droghenham (ca 1700).

leenman van het noordelijk gelegen leen.¹ Deze beide lenen waren respectievelijk 8 en 10 morgen groot, welke beide in Paddenburg zijn opgenomen.

Bassenhoff was 30 morgen groot. De veronderstelling heeft bij mij post gevat, dat de bouwheer, Lodewijk de Bas, de grotere boerderij **Meebaal** had verworven met uitzondering van de daarbij behorende opstallen en enige grond. Het grootste deel van de verworven weilanden zijn door hem benut voor de aanleg van zijn eigen buitenplaats, waartoe ook een tuinmanswoning behoorde. Een kleiner deel heeft hij vermoedelijk verkocht voor de bouw van de naastgelegen buitenplaats **Patiëntie**. Dientengevolge beschikten beide niet over een eigen boerenwoning met stallingsruimte voor vee.

Meebaal, waarvan nog slechts 5 morgen was overgebleven, wordt in 1637 reeds genoemd als *hoffsteede*, zonder vermelding van grootte en bestanddelen.² De architectuur, zoals die zich in het boekwerk *Hollands Arcadia* – 1729 – aan ons voordoet, lijkt in de zestiger jaren van de 17de eeuw gerealiseerd te zijn. De eigenaresse van **Meebaal** was in die jaren de eerste echtgenote van Willem Blaeuw, Maria van Sanen.³ Willem Blaeuw was, evenals de beide bij **Paddenburg** genoemde heren, een telg uit een katholiek geslacht, dat geen verwantschap had met het bekende geslacht van kaartenmakers. De achter **Meebaal** tussen de Wetering en de Indijk gelegen weilanden behoorden in 1700, en vermoedelijk al vanaf de bouw van **Bassenhoff**, ook aan Lodewijk de Bas.⁴

Tussen **Paddenburg** en **Meebaal** lag in die jaren nog een kavel, in 1682 door de weduwe van Cornelis Barchman Wuytiers gekocht van Aelbert Corns. Jongerinc en geïncorporeerd in **Paddenburg**, zodat de vier buitens aan elkaar aansloten.⁵

Patiëntie, 13 morgen groot, zou zowel van de gronden van Lodewijk de Bas kunnen zijn afgezonderd als van die van de boerderij van de boerenfamilie Buys, dat deze boerderij diverse geslachten in bezit had. Ik acht het laatste minder voor de hand liggend.

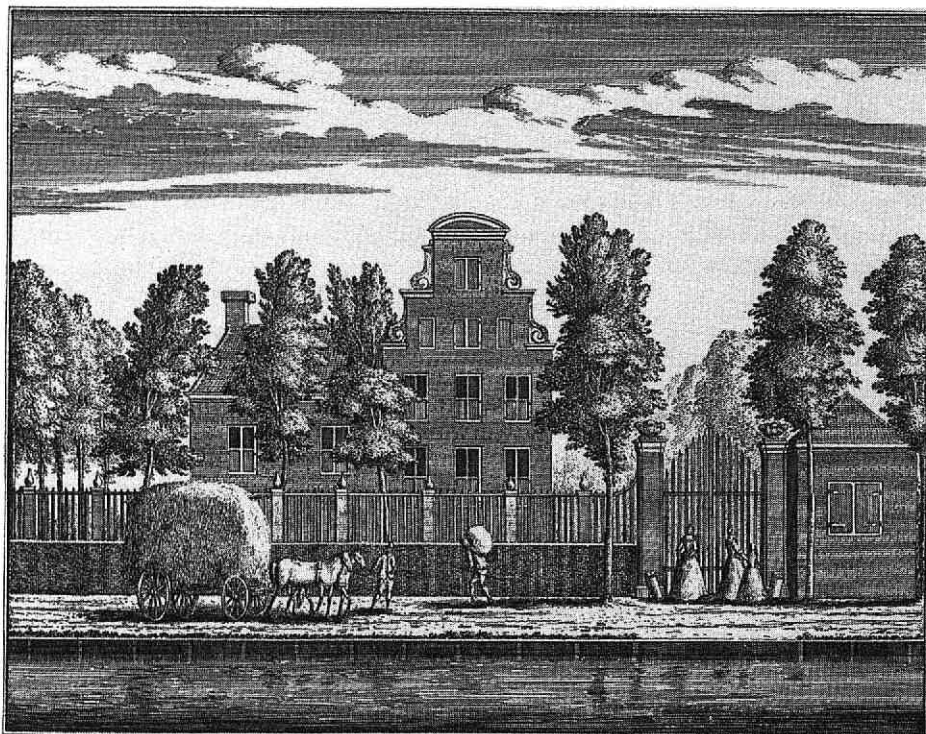
De bereidheid om zoveel weiland zonder opstallen te verwerven moet, wij zagen het reeds bij Gerrit van Caspel, eigenaar van **Zorgvrij**, gezocht worden bij het ossenweiden. De bouwheer van **Patiëntie** was Pieter Apostool⁶, vermoedelijk een broer van Andries Apostool, die in 1675 de eigendom van de gronden van **Postwijk** verwierf en er de vermoedelijke bouwheer van was. Andries wordt vermeld als leerkoper en wordt ook genoemd bij de Amsterdamse leerlooierijen. Pieter Apostool, in 1680 betrekkelijk jong overleden, zal de stiel van het ossenweiden op zijn zoon Pieter hebben overgedragen. Pieter Pietersz. wordt vermeld bij de vermaarde ossenweiders.⁷ Daartoe behoorde ook de bouwheer van **Bassenhoff**, hetgeen de veronderstelling dat de gronden van **Patiëntie** destijds van **Bassenhoff** werden afgescheiden nog wat aannemelijker maakt, terwijl ook Lodewijk de Bas destijds als ossenweider⁸ geen behoefte had aan veestalling.

Op de kaart van Gerrit Drogenham zien wij aan de overzijde van de Angstel, tussen de weg en de rivier, 3 kleine stukjes grond getekend, juist tegenover de hier genoemde buitenplaatsen. Deze waren in die jaren reeds eigendom van de genoemde buitenplaatsbezitters en werden als moestuin of plantsoen benut. Bovendien lagen aan de westzijde van de weg, later Binnenweg genoemd, enkele boerderijen, waarvan er één, 9 morgen groot, in 1700 ook reeds eigendom was van Lodewijk de Bas, aan de zuidzijde belend door 9 morgen, die aan de eigenaar van **Paddenburg** toebehoorden.⁹ De belangstelling van de buitenplaatsbezitters voor deze weilanden is verklaarbaar uit de wens door middel van zeggenschap over deze gronden een vrij uitzicht te behouden. Op de eerstgenoemde kavel werd pas in het laatste kwart van de 18de eeuw de buitenplaats **Landgenoegen** gesticht.

De bouwheren van de buitenplaatsen nader bezien

Bassenhoff (Afb. 2)

De bouwheer van dit buiten was, zoals vermeld, Lodewijk de Bas (1634-1700), Heer van Horstermeer, Ossenburgh en Heinoort. Diens grootvader, Jan de Bas, vestigde zich, komende uit Kampen, te Amsterdam als bierbrouwer in de brou-

Bassenhof, appartenant a M^r. LOUIS DE BAS. | Bassenhof, toebehoorende den HEER LODEWYK DE BAS.

Afb. 2. Bassenhoff uit *Hollands Arcadia* (1729).

werij “Het Lam” op de Singel over de Voetboogdoelen. Later werd dat de belangrijkste doopsgezinde kerk in Amsterdam.

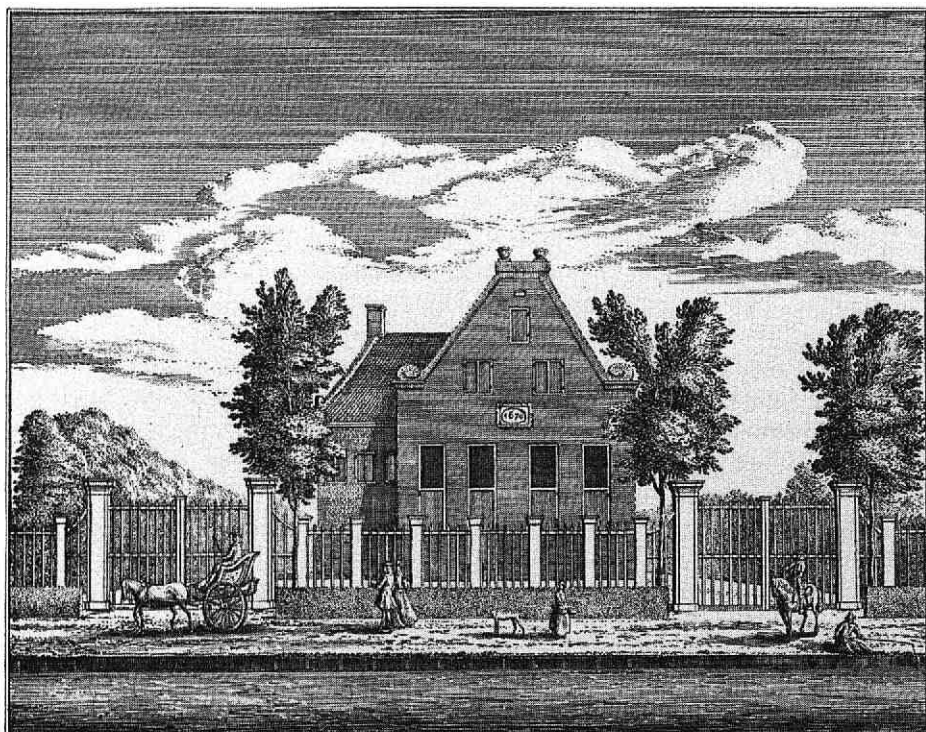
Jan de Bas trouwde met Susanna Reynaerts, uit welk huwelijk nog in Kampen hun zoon Lodewijk (1601-'54) was geboren.¹⁰ Na het overlijden van vader Jan in het tweede decennium van de 17de eeuw, zette zijn weduwe de brouwerszaak voort, doch deze floreerde niet. Zij heeft daarop de affaire bij wijze van huwelijksgift aan haar zoon Lodewijk overgedaan, die een en ander weer tot bloei wist te brengen. Deze wordt in de jaren 1637-'50 bij herhaling door J.G. van Dillen in zijn boek *Bedrijfsleven en Gildewezen van Amsterdam* deel III, vermeld als vooraanstaand brouwer.¹¹ Diens zoon, eveneens Lodewijk geheten, was – zoals hiervóór gemeld – de bouwheer van **Bassenhoff**. Hij ontwikkelde zich tot een voornaam ossenweider, die ook aan het eind van de 17de eeuw (1694, 1700) in het college van **Goede Mannen** van de ossenweiders werd opgenomen.¹²

Deze Lodewijk de Bas is drie maal getrouwd geweest, waarbij wij van zijn eerste twee huwelijken niet van kinderen lezen. Zijn derde huwelijk, met Sara de Marez (1649-1704), een zusters-dochter van zijn eerste vrouw, werd na verkregen dispensatie van de Utrechtse kerkelijke overheid, gesloten in 1682-83. Wanneer de geldigheid van dit huwelijk later nog wordt betwist wordt het bij resolutie van de Staten van Holland wettig verklaard.¹³ Het bezorgt hem enkele kinderen in een tijd dat hij reeds als rentenier-poorter van Amsterdam wordt vermeld en meestentijds op **Bassenhoff** verbleef; zijn dochter Sara werd bij voorbeeld op 28 Juni 1685 te Baambrugge gedoopt.¹⁴

Hun stamhouder, opnieuw Lodewijk genoemd (1691-1756), werd eerst in 1691 in Amsterdam geboren; deze verloor op negenjarige leeftijd zijn vader en werd in 1704 een volle wees. Hij trouwde in 1712, op 20-jarige leeftijd, met de vrijwel evenoude Cornelia Eliana Reael (1690-1724), die de beide invloedrijke Amsterdamse geslachten Reael en Huydecoper in zich verenigd zag.¹⁵ Daarmede heeft hij zijn positie tussen de regenten van Amsterdam al op jonge leeftijd belangrijk verstevigd. Bovendien beschrijft de Amsterdamse kroniekschrijver Bicker Raye hem als *een seer vrindeijk en obligant* [dienstvaardig] *man*, een hoedanigheid die zijn carrière in Amsterdam mede zal hebben bevorderd.¹⁶ Hij werd onder andere schepen van Amsterdam en gedeputeerde bij de Rekenkamer van Holland. Voorts was hij regent van het Aalmoezeniershuis in Amsterdam en opziener van de stadsgraafwerken, ontvanger van de Purmer Dijkage te Amsterdam en Heemraad van de Nieuwer Amstel.

Aanvankelijk woonde hij op Heerengracht 535, bij de Wolvenstraat, daarna op het Singel over de Munt en tenslotte, na enige tijd op **Bassenhoff** en in de stad Utrecht te hebben gewoond, op de Prinsengracht bij de Spiegelgracht. Hij werd gekenschetst als een zeer vermogend man, hield vier dienstboden en had een koets met vier paarden. Zijn inkomen werd geschat op zeven à achtduizend gulden per jaar (factor 100!). Er wordt vermeld dat hij **Bassenhoff**, waarvan de weilanden niet langer voor het vetweiden van ossen werden benut, in een wezenlijk lusthof herschiep en er 's zomers vaak vertoefde.¹⁷ Ook in zijn in 1736 met Christina van de Rijp, weduwe van de heer Blaauipot, gesloten tweede huwelijk, die een buitenpolaats bij Bloemendaal in het huwelijk meebracht, bleef **Bassenhoff** favoriet.

Met het ossenweiden heeft hij zich, voor zover wij konden nagaan, niet bemoeid; zijn vader was te vroeg overleden om zijn belangstelling hiervoor aan hem over te dragen. Ook de invloed van zijn buurman op **Patiëntie**, Pieter Pietersz. Apostool die zich, tijdens de jonge jaren van Lodewijk, tot een vooraanstaand ossenweider ontwikkelde, heeft niet tot het ossenweiderschap geleid.

De Paciency, appartenant a M^r. PIERRE APOSTOL. | *De Paciency, toebehoorende den HEER PIETER APOSTOL.*

Afb. 3. Patiëntie uit *Hollands Arcadia*.

De in het eerste decennium van de 18de eeuw optredende eerste grote epidemie van veeziekten heeft mogelijk deze gang van zaken mede bewerkstelligd. Wel wordt Lodewijk in 1721 genoemd bij de poldermeesters van de polder Baambrugge-Oostzijds.¹⁸

Patiëntie (Afb. 3)

De bouwheer van deze buitenplaats was Pieter Apostool, een telg uit een geslacht van doopsgezinden, afkomstig uit de Zuidelijke Nederlanden, waar de naam Apostel werd gebruikt. Het geslacht voert terug op François Apostel, gehuwd met Margaretha Salme uit Meenen.¹⁹ Hun zoon Jacob Apostel was gehuwd met Maayken Dupois, welk echtpaar in 1581 naar Haarlem vluchtte. In onze contreien was deze naam voor de om godsdienstige redenen naar de Zeven Provinciën gevluchte personen niet adequaat en via Apostol werd het Apostool.

Het geslacht heeft een belangrijke rol gespeeld in de doopsgezinde gemeente²⁰, meest in Amsterdam, waar onder meer Samuel Apostool, geboren 1638 als zoon van Andries de oudste, in 1662 tot 'leeraar' werd verkozen. In de galenistische twisten werd hij kort daarna de leider in de behoudende fractie, die naar hem de Apostoolschen werden genoemd. [Apostolisch = van de Paus, zullen zij zich zeker niet genoemd hebben!] De twisten leidden in 1664 tot een scheuring in de doopsgezinde Gemeente, die evenwel een eeuw later weer tot een samensmelting kwam. Samuel heeft na de scheuring tot aan zijn dood het leraarschap bediend, en trad bovendien op als geneesheer. Bij zijn overlijden in 1699 verscheen een schriftuur: "De Heerlyckhey van een gestorven Gunstgenoot des Heeren".

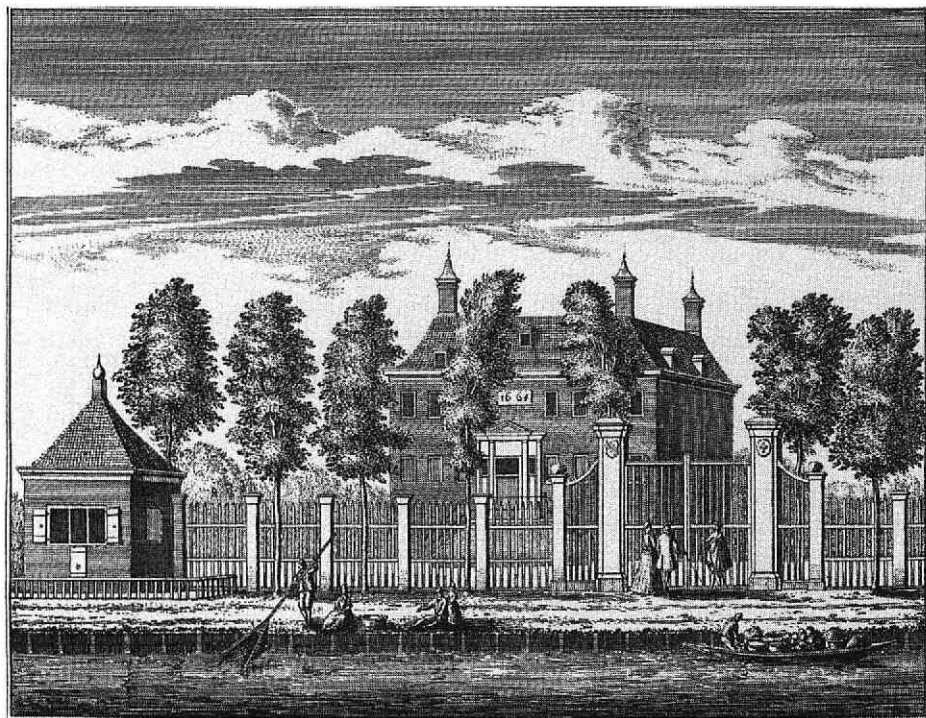
De buitenplaats **Postwijk** was van 1675 tot 1721 eigendom van Andries Apostool sr. en jr.²¹, hoogstwaarschijnlijk waren Andries sr. en Samuel broers, beide zonen van Andries de oudste. Andries Jr, genoemd naar zijn grootvader, Andries de oudste, weerde zich evenals zijn oom Samuel in de verdediging van de doopsgezinde overtuiging. Van zijn hand verscheen in 1763 *De Mennoniten of Doopsgezinden verdedigd*, een strijdschrift tegen de hervormde predikant Georgius van Zandijk.²² Een andere broer van Samuel was Pieter Apostool in Amsterdam, die in 1670 tot diaken en in 1672 tot 'leeraar' in de doopsgezinde Gemeente werd verkozen. Deze is in 1680 overleden en was de bouwheer van **Patiëntie**. De weduwe van Pieter, Niesje Willinck, heeft zich na het overlijden van haar echtgenoot met haar drie kinderen, Frans, Pieter en Gouda, op **Patiëntie** gevestigd.²³ De meisjesnaam Gouda komt uit de familie Willinck. Op **Patiëntie** groeide Pieter Pieterszn op tot ossenweider, wellicht naar het voorbeeld van zijn buurman, Lodewijk de Bas. Hij was later één der **Goede Mannen** van het college van ossenweiders.²⁴ Ook werd hij in 1705, '14 en '24 tot diaken verkozen, nadat hij zich als koopman in Amsterdam in de Warmoesstraat had gevestigd. In latere jaren moet hij in Baambrugge weer zijn domicilie hebben gevonden omdat hij zowel in 1725 en in 1734 tot schepen werd benoemd.

De onderlinge verhoudingen in dit deel van Baambrugge worden ook enigermate geïllustreerd door het feit dat toen Pieter van Caspel, broer van de op **Zorgvrij** residerende ossenweider Gerrit van Caspel, in 1735 overleed, de weduwe bij testament Pieter Apostool tezamen met haar zwager Gerrit aanwees als voogd over haar drie nog jonge kinderen.²⁵ Lang is hij dat niet geweest aangezien er een vermelding in een notarieele akte uit 1738 werd aangetroffen dat hij was overleden.

Paddenburg (Afb. 4)

Deze buitenplaats, die, wat omvang en allure betreft, met kop en schouders boven zijn burens uitsteekt, werd, zoals vermeld, gebouwd in opdracht van Corne-

Paddenburg, appartenant a M^r. REYKS.

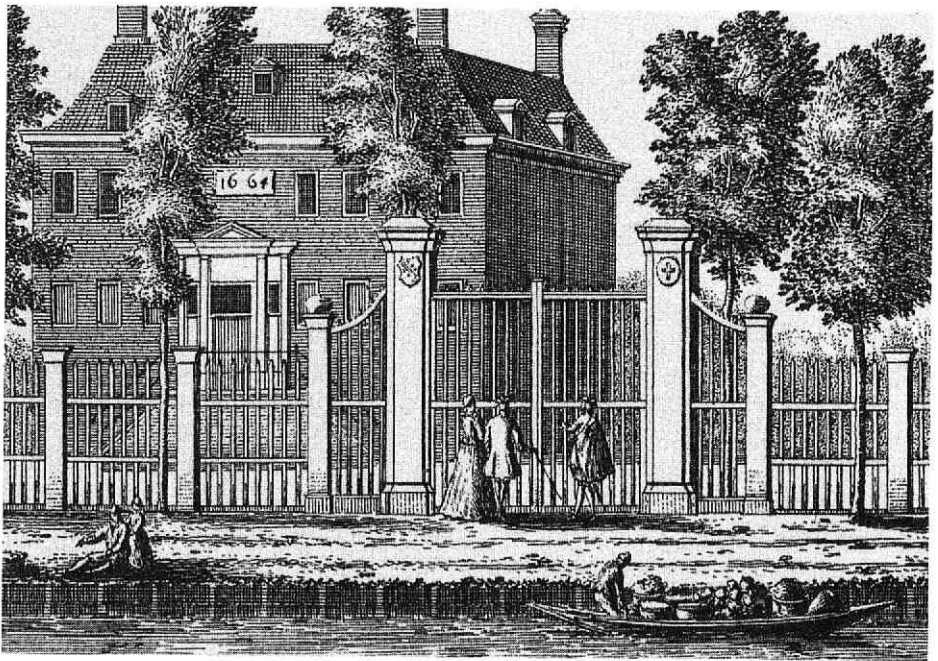
|| *Paddenburg, toebehoorende den HEER REYKS.*

Afb. 4. Paddenburg uit *Hollands Arcadia*.

lis Simonszn Barchman Wuytiers, (1628-'81), in 1649 getrouwd met Elisabeth Dommer Hendriksdr (1628-'96).²⁶ Cornelis stamt uit een oud Amsterdams geslacht, dat zich voorlang bezig hield met houthandel en scheepsbouw.

Een van zijn voorvaderen was Cornelis Dirkszn Wuytiers (1551-'97), die al spoedig, nadat Amsterdam de Spaanse zijde in 1578 verlaten had, in de Regeering van Amsterdam kwam. Hij voerde op zijn schepenzegel hetzelfde wapen als Cornelis Simonszn Barchman Wuytiers heeft benut om er de linker pilaar, die het toegangshek van **Paddenburg** flankeert, mee te verrijken.²⁷ Ter rechterzijde van het toegangshek is het wapen van zijn echtgenote, Elisabeth Dommer, op de pilaar aangebracht, in de heraldisch juiste ovale vorm. (Afb. 5)

Zij was een dochter van de leenman Hendrik Dommer, die in 1648 het leen verwerf, gelegen noordelijk van het leen van Cornelis. Elisabeth Dommer was van 1666 tot aan haar overlijden in 1696 regentes van het Aalmoezeniershuis te Amsterdam.

Afb. 5. De toegangspoort van Paddenburg met de wapens van Barchman Wuytiers en Dommer.

De beide genoemde lenen zijn samengevoegd in de 36 morgen, die **Paddenburg** groot was.

Een andere samenvoeging, door de kinderen van Dirk Govertsz Wuytiers en Aechte Cornelis Barckmansdr, uitgevoerd, leidde tot het gebruik van de naam Barchman Wuytiers.

We moeten aannemen dat de genoemde Cornelis Dirkszn Wuytiers zich tot de gereformeerde kerk had bekeerd, gezien hij nà de alteratie van 1578 in de Vroedschap van Amsterdam werd opgenomen, maar belangrijke delen van dit geslacht zijn in de rooms-katholieke geloofsgemeenschap teruggekeerd. Illustratief in dit opzicht is een aantekening in het jaarboekje van 1905 van het Genootschap Amstelodamum: *Dirk Govertsz Wuytiers hadden de schutters reeds in 1626 de gehoorzaamheid opgezegd, wijl zij hem van papistische gevoelens verdachten, en de families Wuytiers en Poppen, hoe goed gereformeerd hun voorouders zich in de 16de eeuw ook hadden getoond, werden, evenals de met hun vermaagschapte families Barckman en Wale, uit de Regeering gehouden. Zij vormden sedert in Amsterdam een kern van vermogende Roomsche families.*²⁸

Uit het midden van de 17de eeuw dateert een aantekening dat in Amsterdam *in het algemeen niet meer [de] haat en afkeer heerst zoals weleer tussen de katholieken en de ketters. Men leeft in vrede en wederkerig spreekt men over onze godsdienst zonder minachting ende bitterheid.*²⁹ Dat de bouwheer van **Paddenburg**, Cornelis Simonszn Barchman Wuytiers, een overtuigd rooms katholiek was, weten wij ook uit het journaal van pastoor Bootz uit de tweede helft van de 19de eeuw daterend. Zo kocht Cornelis in het jaar 1672, na de dood van pastoor Visscher uit diens boedel, in Abcoude *het huis in de Kerkstraat, juist tegenover de achterpoort van de tuin van de tegenwoordige [19de eeuw] pastorie, ten behoeve van de katholieke kerk* teneinde het als pastorie voor de kerk te kunnen behouden.³⁰ Deze pastorie is in het bezit gebleven van de tweede zoon van Cornelis Simonszn Barchman Wuytiers, naar zijn grootvader Simon genoemd (1660-1727), totdat diens erven dit beëindigden.³¹ Deze Simon heeft vrijwel zijn gehele leven op **Paddenburg** gewoond en heeft daar ook huisvesting geboden aan een kapelaan, die aldaar in de dienst voorging. Dat Simon Barchman Wuytiers daar zeer aan hechtte blijkt uit een notariële akte uit 1725³² toen *de cappellaen Jacobus Tersteegen voorneemens was omme van hem af te gaen en op een andere plaets, die hem comfortabeler voorquam en aangeboden wierd, den dienst te gaan verrigten.* Simon heeft toen *...syn welsprekentheyt aangewent omme hem tot blijven te beweegen en ook belooft tot een recompens ter somma van duysent guldens in cas de cappellaen van voorneemen veranderde.* Simon was toen 64 jaar oud en de overeengekomen som is twee jaar later door de erfgenamen aan de kapelaan uitbetaald.³³

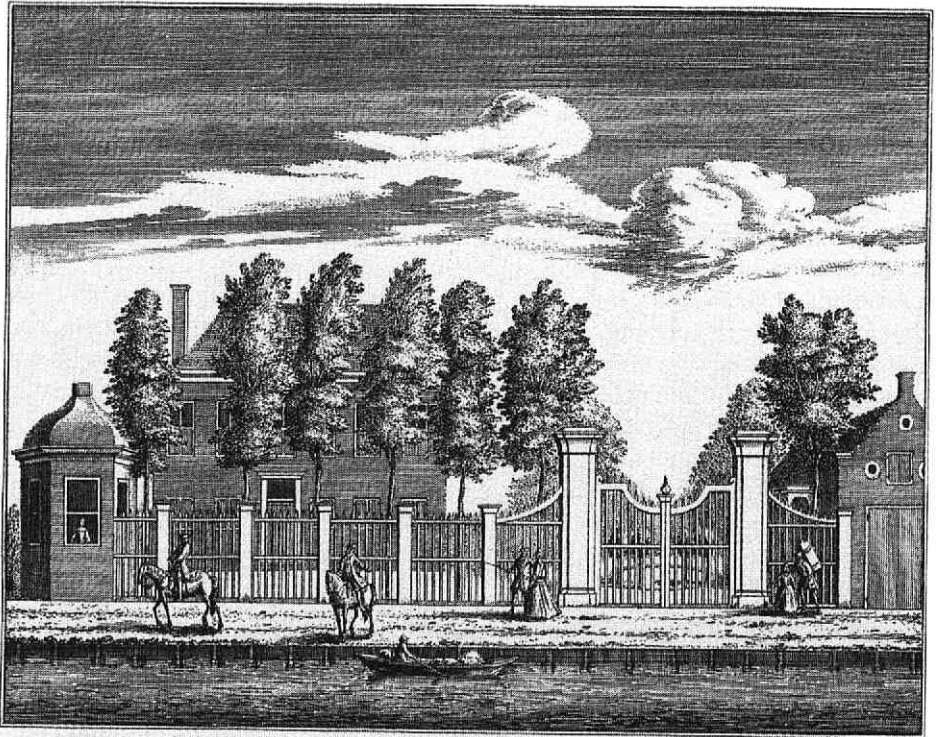
Simon is ongehuwd gebleven en heeft zich tot pater familias ontwikkeld en treedt in 1701 op als voogd over de kinderen van zijn zuster Margareta, die getrouwd was geweest met mr Jan Carel Rijcksz. en was administrateur inzake de grootmoederlijke goederen van zijn nicht Elisabeth Rijcksz. Bovendien werd hij in 1702 benoemd tot voogd over de kinderen van zijn broer Hendrik Barchman Wuytiers. In 1718 is nog slechts één zuster van hem in leven en zijn broers, Joan Barchman de Wale Wuytiers, Hendrik Barchman Wuytiers en Jan Baptist Barchman Wuytiers, alsmede zijn zusters Margareta Barchman Wuytiers en Geertruyt Jacoba Barchman Wuytiers zijn dan alle reeds overleden, sommigen met achterlating van één of meer kinderen.

In 1724 vernieuwde hij opnieuw zijn testament omdat nog slechts drie staken over waren, namelijk nakomelingen van zijn jongste broer, Jan Baptist en van zijn zusters Margareta en Cornelia.³⁴

Talloos zijn de bezoeken die de Abcoude notaris Tredee aan **Paddenburg** heeft gebracht voor het notarieel vastleggen van nadere regelingen.

Het meest heeft Simon zich bekommerd om de vraag wie de buitenplaats uit de boedel zou mogen overnemen, waartegenover storting van een belangrijk be-

Mee-bael, apartenant a M^r. BARTHELEMI BAZUYN.

Mee-bael, toebehoorende den HERR BARTHOLOMEUS BAZUYN.

Afb. 6. Meebaal uit *Hollands Arcadia*.

drag in de boedel moest staan. Aanvankelijk werd zijn enige nog levende zuster Cornelia (1657-1718), weduwe van Cornelis Bleesen, aangewezen³⁵ en na haar overlijden, haar eenige dochter, vrouwe Joanna Elisabeth Bleesen, huisvrouw van Godefridus Franciscus Cromhout, telg uit een invloedrijk Amsterdams geslacht. Moeder en dochter Bleesen zijn beide regentes van het r.k. Maagdenhuis geweest.³⁶

Toen duidelijk werd dat dochter Bleesen geen kinderen zou nalaten wees Simon in 1724 zijn neef Herman Rijksz aan, zoon van zijn vooroverleden zuster Marguerita Isabella (1650-1694), die getrouwd was geweest met mr Jean Carel Rijksz (1642-ca 1702), advocaat bij het Hof van Holland te Amsterdam.³⁷ Herman Rijksz zou tegen betaling van f10.000,- aan de boedel, **Paddenburg** over mogen nemen, inclusief de tegenover gelegen 9 morgen grote boerderij alsmede het 'espergietuintje', beide aan de westzijde van de Angstel.

Meebaal (Afb. 6)

Deze kleine buitenplaats werd door het overlijden in 1680 van haar moeder, Maria van Sanen, eigendom van de in 1679 geboren Catharina Maria Blaeu.³⁸

Haar vader, Willem Pieterszn Blaeu, is in 1685 hertrouwd met Geertruyt Jacoba, dochter van de eigenaar van **Paddenburg**, Cornelis Barchman Wuytiers.³⁹

Willem Blaeu, later geschreven Blaeuw was koopman te Amsterdam. Hij was een zoon van de katholieke erwtenkoper Pieter Blaeu, wiens echtgenote Geertruyd ('Geertie') stamde uit het welbekende geslacht van scheepsbouwers: Rijcksz. Haar vader, Jan Rijcksen, is in '*De scheepsbouwmeester en zijn vrouw*' door Rembrandt geportretteerd.⁴⁰ (Afb. 7)

Het geslacht Rijcksz voert terug op Rijck Jansz, geboren te Beverwaerde, die zich in het begin van de 15de eeuw in Amsterdam vestigde en waarvan de zoon, Willem Rijcksz in 1468 schepen werd van Amsterdam, en diens zoon Jacob Willemsz Rijcksz in 1492 burgemeester van deze stad.⁴¹

Willem Pieterszn Blaeu trouwde in 1668 op 20-jarige leeftijd met het even oude schatrijke katholieke meisje, Maria van Sanen (1648-'80), dat toen reeds een volle wees was. Uit dit huwelijk werd slechts de dochter Catharina Maria Blaeu (1679-1723) volwassen; de overige kinderen waren in 1680 alle reeds overleden.⁴²

Maria van Sanen liet een zeer groot aantal onroerende goederen na aan haar toen al enig kind, Catharina, waaromtrent de latere notaris Lucas Denijs als administreerend voogd van moederszijde in 1696 verantwoording geeft over zijn beheer.⁴³ In deze akte lezen wij bij voorbeeld dat hij de verschuldigde belasting van 20 huizen in Amsterdam in één keer betaalt!

Deze huizen worden alle afzonderlijk vermeld, met – indien mogelijk – de *quyt-scheldinge*, dat wil zeggen de datum dat het object eigendom van de familie werd.

Meebaal komt ook in deze lijst voor met een kwijtschelding d.d. 29-08-1637, waarbij het als '*hoffsteede*' wordt aangeduid, helaas zonder vermelding van grootte en belendingen. Het zou kunnen zijn dat het een flinke boerderij is geweest, waarvan het grootste deel aan Lodewijk de Bas is verkocht voor de bouw van **Bassenhoff**. De vijf morgen van **Meebaal** kunnen, naar het mij wil voorkomen, moeilijk als afzonderlijke boerderij hebben gefunctioneerd. Willem Blaeuw moet een en ander na zijn huwelijk in 1668 met Maria van Sanen tot het kleine buitenplaatsje hebben verbouwd en hij heeft er de naam van zijn grootmoeder van vaderszijde, Tryntie Symons Meebael, aan verbonden.

Bij het overlijden van Maria van Sanen vererfde ook **Meebaal** aan Catharina⁴⁴, vandaar dat voor de betaling van het huisgeld aan het gerecht Abcoude-Baambrugge haar vader en voogd in de desbetreffende lijst van 1682 wordt vermeld. In de verantwoording van de administreerend voogd van Catharina, Lucas

Afb. 7. De Scheepsbouwmeester en zijn vrouw, schilderij van Rembrandt.

Denijs, komen, behalve de Amsterdamse bezittingen, ook een aantal onroerende goederen voor in de Beemster, in de Banne van Sloten en – de meeste uit het buitengebied – in het gerecht Abcoude-Proosdij, al dan niet met bebouwing. Daarvan zij hier slechts vermeld: *Seeckere gront ende oude huysingen, met bergh, schuyr ende boomgaard, staande en gelegen in het Uytreghtse gerecht tot Abcoude, genaamt de Holendrecht*, met verwerving in 1659. **Meebaal** is het enige onroerend goed in het gerecht Abcoude-Baambrugge.⁴⁵

Een puissant rijk meisje van 15 jaar geschaakt

Catharina Maria Blaeuw, in 1690 volle wees geworden, wordt beschreven als een meisje met een nogal avontuurlijke instelling omdat zij zich al op 15-jarige leeftijd, in 1694, liet schaken.

In het *Jaarboekje van het Genootschap Amstelodamum* van 1967 publiceerde mejuffrouw I.H. van Eeghen, destijds als archivaris verbonden aan het Gemeente Archief van Amsterdam, een artikel over dit spraakmakende meisje, later nog gecorrigeerd in een maandblad uit 1970. Haar laatste artikel over de schaking, waaruit hier het een en ander wordt geciteerd, draagt de titel: 'Een schaking in 1694 "om van het school leggen bevrijd te zijn"'.⁴⁶ Deze titel ontleende mejuffrouw

Van Eeghen aan de akte van notaris Joannes Commelin, waarin Catharina haar lezing van het gebeurde vastlegt en dit als de reden tot de schaking aangeeft. Het zou kunnen zijn dat zij in deze akte de gebeurtenissen in een voor haar zo gunstig mogelijk daglicht probeerde te stellen. Zij vertelde dat de oudste zuster van de beoogde bruidegom, Cornelis Dutry, vier à vijf weken vóór haar vertrek uit de school, met haar diensmaagd Engel in de school was komen logeren, Catharina met diverse galanterieën had aangehaald en haar tegen haar school en voogden had opgestookt alsmede gesolliciteerd had voor haar broer Cornelis Dutry. Tweemaal had zij daarop Cornelis in de tuin van de Maire ontmoet. De zuster van de beoogde bruidegom was doorgegaan met haar pogingen om haar te overreden de school te verlaten. Toen Catharina eindelijk had toegezegd werd alles snel geregeld. Om acht à negen uur 's avonds was Catharina met de genoemde dienstmaagd uit de voordeur, waar de sleutel in stak, naar buiten gegaan en had Cornelis Dutry op de afgesproken plaats gevonden. Hij had haar een mantel over het hoofd geworpen, buiten de poort van Haarlem geleid en met een koets naar Amsterdam gebracht. Feit is dat zij daags na de ontvoering, op 24 april 1694, haar vijf voogden voor commissarissen van huwelijkse zaken gedaagd heeft teneinde de redenen aan te geven waarom zij niet wilden consenteren in het huwelijk, dat zij zou aangaan met Cornelis Dutry.

Het heeft er alle schijn van dat de familie Dutry groot belang hechtte aan het huwelijk van Cornelis met het schatrijke meisje. Cornelis, die in Gent woonde, was *versocht uit Gent terug te komen omdat er een considerabele partij te doen was, die zijn suster bevoorens had bearbeyt.*

Toen de rechtzaak op 8 Mei voorkwam was Catharina met haar neef, dr Vinck, in een slee en een van haar voogden, Florentius Dommer, wandelend naast de slee, van de Reguliersgracht naar het stadhuis gereden. Cornelis Dutry had hen achtervolgd en lastig gevallen en op de trappen van het stadhuis zelfs de degen getrokken, wat Florentius Dommer met eenzelfde daad beantwoord had. De schout bleek deze daad ernstiger te achten dan de schaking en enige weken later liet hij de beoogde bruidegom zelfs arresteren omdat hij de degen had getrokken tegen een door het Amsterdamse gerecht aangestelde voogd.

De verdere verwickelingen voeren te ver om hier weer te geven; feit is dat de voogden van Catharina wel aan Cornelis Dutry hebben gevraagd op te geven, hetgeen hij ten behoeve van Catharina had uitgegeven, maar dat het huwelijk niet doorging. Catharina vond een jaar later een teugelvaste echtgenoot in Regnerus Schaep, later Reinier genoemd, medisch doctoer te Amsterdam.⁴⁷

De architectuur van **Meebaal** in beschouwing nemend veronderstel ik dat Willem Blaeuw nog in de jaren dat hij met Maria van Sanen getrouwd was, de opstallen van hetgeen eertijds een hofstede was, in de kleine buitenplaats, die het

in 1680 was, heeft veranderd. Willem overleed in 1690, doch het buiten bleef tot het moederlijk erfdeel van zijn dochter Catharina behoren.⁴⁸ Willem was hertrouwd met Geertruyt Jacoba Barchman Wuytiers, dochter van zijn buurman Cornelis, welk huwelijk kinderloos bleef. De weduwe is na het overlijden van haar echtgenoot nog een aantal jaren op **Meebaal** blijven wonen, waarvoor zij *f* 125,- per halfjaar huur aan haar stiefdochtertje betaalde, inclusief het *es- pergietyyntje* aan de overzijde van de Angstel.⁴⁹ Later heeft zij nog enkele jaren domicilie gevonden bij haar broer Simon Barchman Wuytiers op **Paddenburg**. Lucas Denys, inmiddels notaris te Amsterdam, kon, gezien Catharina door haar huwelijk met Regnerus Schaap in 1695 een goede pleitbezorger had gevonden, in 1696 de akte van *quitanlie en approbatie* opmaken, waarin uitvoerig afrekening werd gegeven inzake zijn beheer van hetgeen haar vanwege haar moeder opgekomen en aanbestorven was.⁵⁰ Uit deze akte is hierboven reeds geciteerd.

Het huwelijk van Catharina met Reinier Schaep kende slechts een gehandicapte zoon, door de familie 'het onnoozele schaepie' genoemd.⁵¹

Wij komen Catharina Blaeu en het 'onnozele schaepie' later nog tegen bij de behandeling van de buitenplaats **Holendrecht** maar **Meebaal** is niet lang in haar bezit gebleven. Zij verkocht het buitenplaatsje in 1700 aan dominee Cornelis van der Sluys en dat is het begin van diverse eigendomswisselingen.⁵² De weleerwaarde heer Van der Sluys verkocht **Meebaal** reeds een halfjaar later aan een zekere Gerrit Cloribus, doch anderhalf jaar daarna registreren Schout en Schepenen een taxatie van het buiten in verband met het overlijden van de heer Cloribus.⁵³

Zo vonden nog enkele eigendomswisselingen plaats, totdat de buitenplaats in 1722 op naam gesteld staat van Bartholomeus Bazuyn, koopman tot Amsterdam⁵⁴, wonend in de Warmoesstraat, die ook in *Hollands Arcadia* (1729) als eigenaar wordt vermeld. Deze had een jaarinkomen van *f* 5.000,-, derhalve niet onbemiddeld.

De buitenplaatsen in de 18de eeuw

Na aldus kennis gemaakt te hebben met de 17de-eeuwse initiatiefnemers voor de bouw van de vier thans in beschouwing genomen buitenplaatsen en met de geslachten waartoe zij behoorden alsmede met de eigenaren die omstreeks 1730 in *Hollands Arcadia* staan vermeld, vervolgen wij thans onze tocht door de 18de eeuw, een periode waarin de buitenplaatsen – algemeen gesproken – meestentijds in stand bleven, veelal gekoesterd door het geslacht, dat daarvan in het begin van die eeuw eigenaar was of was geworden.

In het tweede en derde kwart van de 18de eeuw veranderde er bij de vier beproken buitenplaatsen niet zo veel; slechts de beide kleinere verwisselden van eigenaar. Daarbij mogen wij uit de gang van zaken afleiden, dat beide gekocht werden met het oogmerk van gebruik door eigen familie.

Meebaal verwisselde het eerst van eigenaar: Bartholomeus Bazuyn deed het in 1736 over aan Aert Dirksz Schouten.⁵⁵ Dit zou een telg uit een oud Abcouz geslacht kunnen zijn geweest; immers reeds in de 17de eeuw wordt Gijsbert Pietersz Schouten vermeld als waersman te Abcoude⁵⁶, maar de vele vermeldingen van leden van dit geslacht bij grondtransacties in Abcoude, onder andere in de Dorpsstraat (= Hoogstraat) en rond de korenmolen, die dicht daarbij aan de Angstel heeft gestaan, geven geen enkele relatie tot Aert Dirksz, die overigens koopman te Amsterdam wordt genoemd. Wel wordt diens vader, ook al poorter, in de afrekening van Lucas Denys uit 1695 genoemd als huurder, vermoedelijk van een Amsterdams huis.⁵⁷

Hoe het zij, Aert Dirksz Schouten heeft **Meebaal** tot zijn dood – 1768 – in bezit gehad, en gezien kinderen ontbreken vererft de buitenplaats aan een zuster van Aert alsmede de kinderen van zijn broer Cornelis Dirksz, waarbij zijn weduwe een en ander in vruchtgebruik krijgt.⁵⁸ Daaraan komt eerst een einde bij haar overlijden, waarna de afwikkeling nog duurt van 1778 tot 1780.⁵⁹

Intussen is **Patiëntie** eveneens in andere handen overgegaan: In een handelstransactie uit 1738 inzake 1100 Engelse Ponden lezen wij dat vier kooplieden daarin gezamenlijk hadden geparticipeerd, waaronder Pieter Apostool Pietersz, inmiddels overleden, en Pieter van der Streng.⁶⁰ Laatstgenoemde, wonende te Amsterdam, tweede echtgenoot van Gouda Apostool bemiddelde voor een dochter van Pieter Apostool Pietersz, Maria Apostool, bij de verkoop in 1744 van **Patiëntie** aan mejuffrouw Rikotier, weduwe van Hendrik Witzen.⁶¹ Reeds in 1750 verkocht de weduwe Witzen de buitenplaats aan Jan van Berkum, die er tot zijn dood in 1765 gebruik van maakte.⁶² Wanneer diens weduwe in 1768/'69 de buitenplaats gaat verkopen, is dat de eerste transactie waarbij één van de vier buitenplaatsen in handen komt van grondhandelaren, c.q. renteniers, die dergelijke aankopen verrichtten om hun verworven gelden te beleggen.⁶³ De buitenplaats werd gesplitst in de opstallen met 2 morgen grond enerzijds en de landerijen, welke tot de Indijk doorliepen, tezamen groot 11 morgen anderzijds. Ter ontsluiting van de landerijen werd op de bij de opstallen behorende grond aan de zijde van de boerderij van de familie Buys een laan aangelegd, waarvan de ondergrond bij de opstallen zou blijven behoren.⁶⁴ Eigenaar van deze opstallen werd Gerrit Bante, terwijl de 11 morgen weiland werden gekocht door de toenmalige eigenaar van **Postwijk**, Jan Carel van der Upwich. Deze laatste heeft in 1769 ook geprobeerd eigenaar te worden van de

boerderij **Popta**, doch naasting door de Ambachtsvrouw van het Gerecht ten behoeve van een ander heeft dit verhinderd.⁶⁵ Hij verkocht in 1772 **Postwijk**, zodat uit deze handelingen af te leiden is, dat hij belegging voor zijn gelden zocht.⁶⁶

De andere koper, Gerrit Bante uit Amsterdam, is ook als grondhandelaar of belegger te karakteriseren; hij verhuurde het huis.⁶⁷ Ook kocht hij in 1771 samen met een ander 3¹/₂ morgen grond, waarop een houtbosje, tussen de buitenplaats **Slootwijk** en de landerijen van **Kasteel Loenersloot**. Nadat de andere eigenaar in 1791 zijn deel had overgedaan aan Gerrit Bante verkocht deze de grond weer. **Patiëntie** met de daarbij behorende 2 morgen grond heeft hij minder lang in bezit gehad; reeds in 1774 verkocht hij deze aan Jean Benjamin du Peyrou (1727-'86)⁶⁸, die inmiddels in 1771 **Bassenhoff** had gekocht en ook in 1772 de 11 morgen weiland van Jan Carel van der Upwich had overgenomen.

Dat zou in 1780 ook het geval zijn met **Meebaal**.⁶⁹ Het is echter aangewezen om nu eerst het familiedrama op **Bassenhoff** te memoreren dat de inleiding heeft gevormd tot het uit handen van het geslacht De Bas geraken van deze buitenplaats.

Familiedrama op Bassenhoff

De laatste Lodewijk die met zijn gezin van dit buiten gebruik heeft gemaakt, er zelfs enige tijd heeft gewoond, en er dankzij forse investeringen een waar lusthof van heeft gemaakt, was Lodewijk de Bas (1691-1756).⁷⁰ Een half jaar vóór diens overlijden, nl in januari 1756 verkocht zijn oudste zoon, eveneens Lodewijk geheten, die in de omgeving van de Horstermeer grote bezittingen had en voor de verkoop van **Bassenhoff** procuratie had ontvangen van zijn vader, dit lusthof voor de kapitale som van f30.000,- aan diens jongere broer Jan de Bas (1718-'70).⁷¹ In Leiden had deze zijn Meestersgraad behaald.

Laatstgenoemde had in de familie al voor de nodige opschudding gezorgd. Opgegroeid in een gereformeerd (= hervormd) gezin, had hij het oog laten vallen op een katholiek meisje van zeer bemiddelde huize: Maria Jacoba de Surmont van Vlooswijk. De moeder van de bruid, Margaretha Cromhout, Vrouwe van Vlooswijk, weduwe van de heer Gillis Surmont, werd door de Amsterdamse kroniekschrijver Bicker Raye bij haar overlijden in 1755 omschreven als *sijnde in haar leeven sonder weerga brutaal en kwaataardig geweest*.⁷²

Omtrent het voornemen van Jan de Bas om met haar dochter Maria Jacoba in het huwelijk te treden heeft deze vrouw zich niet onbetuigd gelaten. Bicker Raye schrijft daarover op 5 juni 1748: *... is de jongste heer Joan de Bas met de oudste juffrou van Vlooswijk deurgeloope en staan eerdaegs te trouwen, dog het is seer tegen de sin van de juffrou haar moeder, te meer also sij Rooms en de heer De Bas Gereformeert is*. De Commissarissen van Huwelijkse Zaken moesten er zich mee bemoeien,

maar zij constateerden na verhoor, dat de moeder geen wettige redenen kon aanvoeren, zodat slechts een korte aantekening in *het huwelijkskrakeelregister* volstond en het huwelijk werd toegestaan. Op 29 juli 1748 werd het paar in de Nieuwe kerk door de jonge dominee Elsevier ingezegend.⁷³

Erger was, zo schrijft de reeds eerder geciteerde mejuffrouw Van Eeghen, dat hiermede twee zwakke karakters werden vereend en de verdere geschiedenis leert ons hoe deze twee karakters tot een uiterst droevige combinatie werden. Zij stonden niet onbemiddeld in het leven: mevrouw Margaretha de Surmont van Vlooswijk liet een vermogen van ruim f830.000,- na aan haar beide dochters, zodat mevrouw De Bas na aftrek van legaten f343.096,- werd toebedeeld, zij het dat daarvan f100.000,- *fidei commis* was gemaakt ten behoeve van haar kinderen. De moeder kende blijkbaar haar dochter!

Over de vader van Jan de Bas schreef Bicker Raye op 16 juni 1756 bij diens overlijden met meer respect en waardering dan over mevrouw De Surmont van Vlooswijk: ... *is de EdlAgtb. Heer Lodewijk de Bas, heere van Horstermeer, oudtprésident scheepen, en uyt dese stadt gecommiteert in de generalitijts reekenkaamer van Hollandt en Westfriesland, aan een langdurige en queynende siekte van 't waater in de borst overleede, sijnde een seer vrindelijck en obligant man geweest, die van veele mensen om sijn goede hoedanigheede seer betreurt wort.*

Men zou denken dat het echtpaar De Bas-De Surmont van Vlooswijk zich met de kapitalen, uit de erfenissen zeer wel had kunnen redden, zulks nog afgezien van de flinke sommen die mevrouw De Bas uit andere erfenissen ten deel vielen, maar in het huwelijk ging het de jaren daarna faliekant mis, zoals blijkt uit een notariële akte van 22 april 1766. Tegenover de notaris verklaarden de 26-jarige Antje Smith en de 34-jarige Henricus ten Hagrijs *dat sij op 30 Maart 1766, paaszonndag, middagmaal hadden gehouden ten huize van Jan de Bas en een vreselyke scene hadden meegemaakt, waarbij mevrouw De Bas haar echtgenoot uitschold voor schurk, schelm, bedrieger, kaale jakhals etc., dat sij trachtte weg te loopen, maar was teruggehaald en toen haar man was aangevallen onder bedreiging hem eerst te zullen vergeven en dan zich zelf, waarop ze weer het huis was uitgelopen.*

Jan de Bas moest nu wel handelen en hij schreef een request aan de Schepenen met verzoek zijn vrouw in het Beterhuis te mogen doen opnemen, ... *die vergevende alle eer en schaamte haar sodanig met zekere Hendrik Schultz, bij deselve Mr Jan de Bas en Maria Jacoba de Surmont van Vlooswijk als koetsier gewoond hebbende, ten tijde van desselfs inwoning heeft gefamiliariseert, dat zij haar niet heeft ontsien aen deselve te passeren de schriftelijke trouwbeloften ten desen annex, en nadat Mr Jan de Bas de gemelde Hendrik Schultz uyt zijn dienst hadde ontslagen, met deselve te houden eerstelijck ten huuse van anderen binnen dese stadt een onordentelijcke conversatie [vleselijcke conversatie], vervolgens met denselven te treden in ene briefwisseling na zijn vertrek uyt dese stadt, uytwijzens de originele brieven ten dezen annex, en welkers inhoud haar onorden-*

telijk gedrag, met deselve op de allerimprudentste wijze in deselve uytgedrukt, zodanig manifesteert, dat de eerbied voor dezen rechter niet soude toelaten deselve uytdrukkingen of enige van dien in dese te insereren.

Het request gaat verder met de vermelding dat, door de goedheid van Jan de Bas, zijn vrouw van alles meester was, grote sommen geld aan gemelde Schultz had uitgegeven en dat de echtgenoot, die zijn vrouw *op het allertederste heeft bemind, alles bedekt had willen houden, maar nu ze begon met bedreigingen tegen zijn leven – de notariële verklaring werd als bewijs daarvan overgelegd – en ook buiten medeweten van haar man alleen voor opschik in korte tijd f10.000,- [!] had uitgegeven, hij de hulp van Schepenen inriep.*

De Schepenen gaven hun fiat aan de opname in het Beterhuis en bepaalden – na verhoor van Mevrouw De Bas, de termijn van opname op vier jaar.

Bicker Raye vertelt hoe de overbrenging geschiedde: *... is mevrouw Suermont van Vlooswijk, huysvrouw van de heer Mr Jan de Bas, tweede secretaris van de weeskamer en commissaris van 't comptoir der nagtwerkers, uyt haar huys met een mooy praatje door de onderschout Burgers gelokt, die verkleet was, in een koets gaset en naar het verbeeterhuys getransporteert om haar kwaat gedrag so van ongehoorde verkwisting, dronk en mishandeling etc. etc. aan haar man begaan.*

Jan de Bas, net als zijn vader een goedig man, kon het echter niet over zijn hart verkrijgen om zijn echtgenote vier jaar in het beterhuis te laten zitten. Reeds na vier maanden verzocht hij het gerecht toestemming om de notaris een akte van conventie te mogen laten opmaken, waarin de Schepenen bewilligden. Zijn vrouw *had niet afgelaten van op allerley wijze haar berouw en leedwesen over haar vorige gedrag ten sterkste te betuygen.* Hij wilde tot een verzoening komen. Er werd een schikking getroffen, waarbij alle schulden van zijn vrouw werden afbetaald maar nieuwe schulden zou zij zelf moeten betalen. De kinderen, dochter Sara en zoon Theodorus, zouden door hun vader worden opgevoed, *conform hun geboorte.*

Voor mevrouw zou een woning worden gezocht, hetgeen tenslotte **Buitenrust** aan het Gein werd. Zonder toestemming van Jan de Bas zou ze niet op **Bassenhoff** mogen komen.

Volgens belofte vroeg hij voor haar ontslag uit het confinement. De confirmatie van de Hoge Raad kwam op 3 oktober 1766 en niet lang daarna blijkt zij op **Bassenhoff** weer de scepter te zwaaien.

Met Jan de Bas was het inmiddels droevig gesteld en in 1769 geeft hij alles uit handen. Niet alleen geeft hij als hoofdingeland van de Oostzijder polder volmacht aan mr Jan Willem Valckenier om in alle vergaderingen voor hem op te treden⁷⁴, maar hij geeft ook procuratie aan zijn huisvrouw in alle financiële handelingen, tot zelfs het innen van zijn tractementen in Amsterdam!⁷⁵

Na zijn overlijden op 31 oktober 1770 schreef Bicker Raye *... is de WelEdlGestr. Heer Mr Jan de Bas, tweede secretaris op de weeskamer en commissaris van de nagtwerkers,*

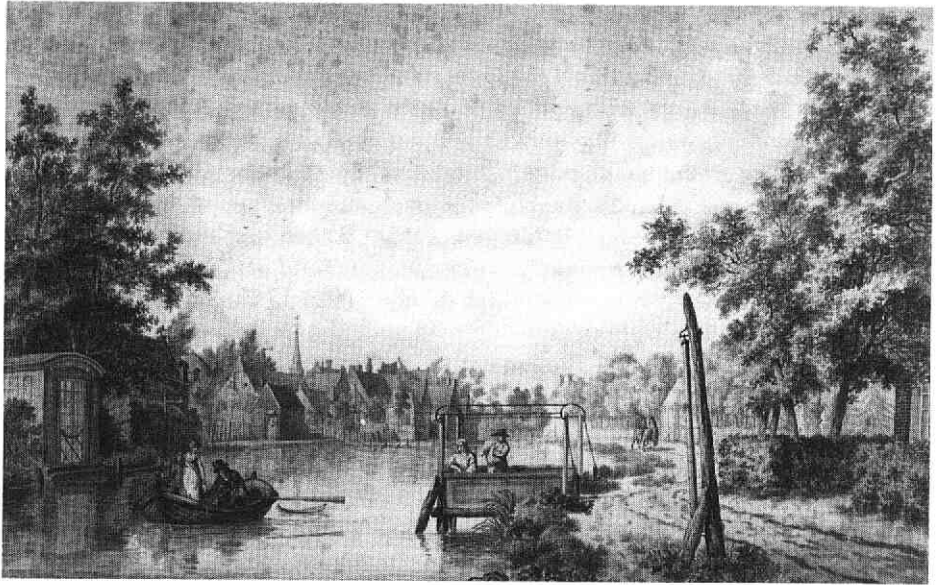
*in de ouderdom van 52 op desselfs buytenplaats tot Baambrug, genaamt **Bassenhoff**, seer ellendig overleeden, hebbende sig uyt dispensatie, omdat hij so slegt met sijn finantie stondt, en dagelijks van sijn crediteuren om gelt lastig gevallen wier, van tijd tot tijd doodgesoopen, 's morgens in fijne liceur en 's middags en 's nags in de roode wijn, waardoor hij sig so lang smoor dronken hieuw, tot hij so ongelukkig is gestorven en te Abkou maar stil in de kerk is bijgeset. Hij was getrouwt met de outste juffrou van Vlooswijk, waarbij hij een soon en een dogter nalaat en welke vrouw in alle deele nog slegter, als haar man was, is.*

Het valt niet te verwonderen dat de weduwe De Bas zo snel mogelijk zowel de buitenplaats als de tegenover gelegen boerderij, die al in 1700 eigendom was van de toenmalige erven van Lodewijk de Bas (1634-1700), in veiling bracht, maar de gezamenlijke opbrengst woog niet op tegen de *scheepkennisse of plegte* (hypotheek) van f12.000,— die Jan de Bas en zijn echtgenote met **Bassenhoff** als onderpand in 1767 hadden afgesloten.⁷⁶

De familiegeschiedenis, gemarkeerd door schulden en geldgebrek, zette zich buiten Amsterdam en Baambrugge voort. De reeds gememoreerde archivaris van het Gemeente Archief in Amsterdam, Mejuffrouw Van Eeghen, ontving destijds enkele door de weduwe De Bas-De Surmont van Vlooswijk na haar vertrek uit Baambrugge geschreven brieven, waarin zij meldde hemd noch verdere verschoning meer te bezitten. Deze mededeling prikkelde de nieuwsgierigheid van Mejuffrouw van Eeghen tot het nagaan van deze familie gebeurtenissen, waaraan in het bovenstaande het een en ander is ontleend, aangevuld met hetgeen daaraan nog uit Abcouse bronnen kon worden toegevoegd.

De economische neergang aan het einde van de 18de eeuw brengt een ander type buitenplaatsbezitter

Bassenhoff werd bij de veiling van 2 Maart 1771 gekocht door Lambert van Schaayk doch genaast ten behoeve van Jean Benjamin du Peyrou, telg uit een geslacht dat in de 17de eeuw zowel in Neuchatel (Zwitserland) als in Bergerac (Perigord, Frankrijk) gevestigd was, beide rijk met nageslacht gezegend, hetgeen vroegere geschiedvorsers niet geheel hebben kunnen ontwarren.⁷⁷ Wat hiervan zij, Jean du Peyrou (1647-1718), die in Bergerac was geboren en getrouwd, vestigde zich in Amsterdam. Zijn nog in Bergerac geboren zoon Pierre heeft zich vanuit Amsterdam op een plantage in Suriname gevestigd. Hij was getrouwd met de nog uit Bergerac afkomstige Anna Planteau, uit welk huwelijk in Paramaribo onder meer de zonen Jean en Jacques werden geboren. Zoon Jean (1700-'67), trouwde met de uit Paramaribo afkomstige Maria Coudere, uit welk huwelijk onder meer Jean Benjamin (1727-'86) in Suriname werd geboren. Met een deel van het fortuin, dat zijn voorgeslacht op de plantages had ver-

Afb. 8. Landgenoegeen presenteert zich aan de Angstel (ca 1785).

worven, heeft Jean Benjamin zich weer in Amsterdam gevestigd. Hij werd daar commissaris-generaal van de havens en de kaden, alsmede ook oppercommissaris van de Walen in Amsterdam⁷⁸, terwijl hij in 1785 nog steeds de plantage Guadeloupe in Suriname tot zijn bezit mocht rekenen.

Wij zagen hierboven reeds dat Jean Benjamin du Peyrou zich in 1774 eigenaar mocht noemen van **Bassenhoff en** de beide onderdelen van **Patiëntie**. Aan dit geheel voegde hij in 1779/1780 nog **Meebaal toe**, dat hij kocht uit de boedel van de weduwe van Aert Dirk Schouten en incorporeerde in **Bassenhoff**, inmiddels **Rusthoff** genoemd.⁷⁹

Aan de overzijde van de Angstel, tegenover de thans besproken buitenplaatsen, heeft de tijd evenmin stilgestaan. Bij de veiling van de bezittingen van wijlen mr Jan de Bas in 1771 was ook de tegenover gelegen boerderij geveild en in het bezit gekomen van notaris Eilbracht, notaris te Abcoude, alsmede een 4 tal makelaars.⁸⁰ De notaris en één van de makelaars deden al vrij snel hun aandeel in deze aankoop over aan de andere drie, die op het vóór aan de weg gelegen deel een nieuwe buitenplaats stichtten, genaamd **Landgenoegeen**.⁸¹ Afb. 8 brengt in beeld hoe dit buiten zich aan de overzijde van de weg, aan de waterkant voerde met een overdekte ruimte voor wachtende passagiers.

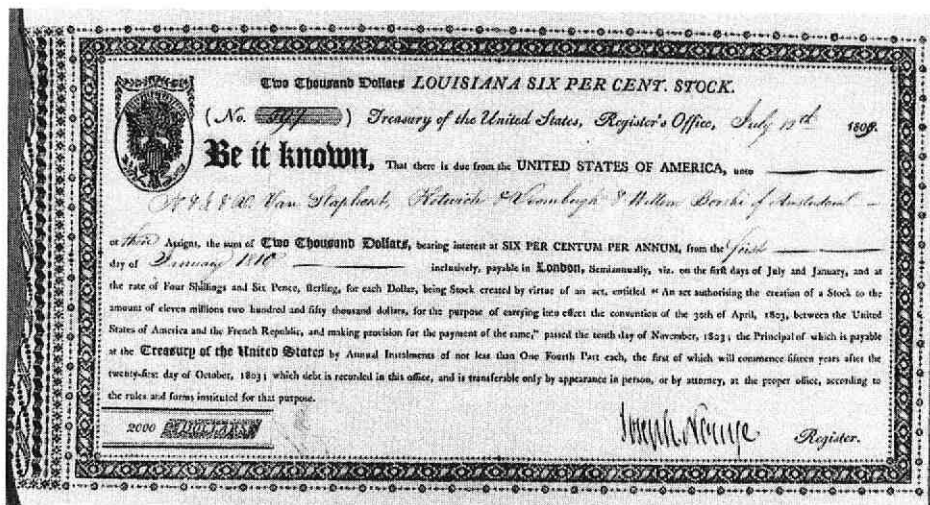
Het valt op dat in een onzekere tijd waarin verscheidene buitenplaatsen in moeilijkheden geraakten er toch nog voldoende vertrouwen was om tot stichting van een nieuwe buitenplaats over te gaan. Wel was **Landgenoege** als buitenplaats juist vóór het uitbreken van de vierde Engelse oorlog op 31 december 1779, gereed gekomen terwijl het deze oorlog was, durend tot 1784, die de tanende economie in de Nederlanden een meer definitieve klap toebracht.

In de loop van enkele jaren tussen 1772 en '78 hebben twee van de drie overgebleven makelaars hun aandeel in de buitenplaats aan de laatste – Pieter Broers – verkocht.⁸² Deze overleed in 1798 en bleek zijn bezit rond deze buitenplaats in die jaren flink te hebben vergroot.⁸³ Er behoorde nu ook de tussen de boerderij en de Baambrugse Zuwe gelegen kavel toe, 9 1/2 morgen groot, alsmede aansluitend 12 morgen in het gerecht Vinkeveen. Pieter heeft het geheel bij zijn overlijden in 1798 aan zijn weduwe nagelaten, waarna het tot 1807 haar eigendom bleef.⁸⁴

Jean Benjamin du Peyrou, die de drie buitenplaatsen **Bassenhoff** – nu **Rusthoff** –, **Meebaal** en **Patiëntie** verenigde, is in 1786 overleden. en de executeurs van zijn nalatenschap houden dit bezit niet bij elkaar. Zij verkopen **Rusthoff**, waarin **Meebaal** is geïncorporeerd, reeds in datzelfde jaar aan Mr. David Cornelis van den Bergh en diens echtgenote, Johanna Maria Thuret voor f29.000,-.⁸⁵ In 1791 verkopen deze nieuwe eigenaren dit bezit voor f25.000,- aan Abraham van Ketwich, evenals Jean Benjamin du Peyrou op zoek naar belegging van door hem verworven gelden.⁸⁶ In 1786 werd, tegelijk met **Rusthoff**, **Patiëntie** alsmede de 11 morgen, die er destijds toe behoorden, in opdracht van genoemde executeurs ter veiling gebracht en gekocht door Arie Sol, meesterbroodbakker te Baambrugge voor de som van f6.200,-.⁸⁷ De broodbakker, die zich ook wel op de onroerend-goed markt bewoog, verkocht de buitenplaats in 1791 eveneens aan Abraham van Ketwich.⁸⁸ De erven van Arie Sol deden datzelfde twee jaar later met de 11 morgen, zodat de 3 buitenplaatsen zich wederom in één hand bevonden.⁸⁹

De nieuwe eigenaar sinds 1791, Abraham van Ketwich (1743-1809), stamde uit een geslacht dat terugvoert op Henrick van Ketwich, geboren te Bocholtz (Zuid Limburg), die zijn bruid in 1632 vond in Bredevoort (Achterhoek) en daar ook is blijven wonen. Een zoon werd chirurgijn te Raalte, waarvan verscheidene zonen en kleinzonen zich in Amsterdam vestigden.⁹⁰ Hieruit werd onder andere in 1743 Abraham van Ketwich geboren, voor de eerste maal getrouwd met Susanna Maria Ruswurm (1768) en enkele jaren na het overlijden van zijn eerste vrouw in 1804 hertrouwd met Bartina Gerharda Bernard (1757-1822). Het enige kind uit het eerste huwelijk van Abraham is als jonge knaap overleden.⁹¹

De vader van Abraham, Izaak van Ketwich (1710-1789), had zich vanuit Raalte

Afb. 9. Louisiana Purchase obligatie.

in Amsterdam gevestigd en had aldaar in 1740 het poorterschap verworven. Zoon Abraham ontwikkelde zich tot een ook thans nog op internet (zoekmachine Google) veelvuldig gememoreerd bankier. Die bekendheid is te danken aan het feit dat hij een der eerste beleggingsfondsen ter wereld oprichtte in 1774, 'Eendragt maakt magt' geheten. Later, in 1800, richtte hij met zijn neven Dirk Jan Voomborgh en Gerrit van Ketwiche het handels- en bankiers-huis Van Ketwiche & Voomborgh op. (Zijn grootvader Abraham was getrouwd met Hendrikje Voomborgh). Dirk Jan Voomborgh, evenals Abraham van Ketwiche bankier te Amsterdam, kocht in 1806 de buitenplaats **Slotzicht** bij Vreeland en liet daar in 1808 de riante voorbouw optrekken die nu het aanzicht van het huis bepaalt.⁹²

Juist dezer dagen wordt in de V.S. herdacht dat op 20/21 December 1803 de aankoop en overdracht van het Louisiana Territorium plaats vond, een gebied dat ongeveer 1/3 van het grondgebied van de huidige V.S. uitmaakt. Het reikt van de havenstad New Orleans aan de Golf van Mexico tot aan de Canadese grens en werd namens Frankrijk door Napoleon Bonaparte, die in geldnood zat voor zijn in Europa te voeren oorlogen, voor 15 miljoen Amerikaanse dollars overgedragen aan de Amerikaanse President Jefferson.

Deze transactie werd geregeld door banken in Amsterdam en Londen. De hierbij afgebeelde Louisiana Purchase obligatie met een coupure van \$ 2000,-, rentende 6%, draagt in handschrift de namen Staphorst, Ketwiche en Voomborgh alsmede Willem Borschi te Amsterdam. (Afb. 9)

Het laat zich aanzien dat Abraham van Ketwich aan het einde van de 18de eeuw spreiding van belegging zocht voor de door hem in de handel en het bankbedrijf verworven gelden en om die reden de drie buitenplaatsen, **Patiëntie**, **Bassenhoff** en **Meebaal**, waarop wij het oog gericht hebben, kort na elkaar heeft gekocht.

Een gelijk gestemde heer was Anthonie Bassi, waaromtrent wij in het jaarboekje van 2001 berichtten dat hij zowel **Poelesteyn** als de landerijen van de voormalige buitenplaats **Zorgvrij** in het jaar 1804 kocht.⁹³ Deze heer Bassi bezat in dezelfde jaren reeds enkele landerijen aan de westzijde van de Angstel, die hij in 1808 completeerde met de aankoop van **Landgenoegen**⁹⁴, waarvan hij het nieuw gestichte herenhuis met de tuinmanswoning, het koetshuis en verdere getimmerten met 2 morgen land doorverkocht voor f5.000,- aan Abraham van Ketwich.

Niet lang daarna op 4 Juli 1809 overlijdt Abraham op **Rusthoff**, waar hij met zijn tweede echtgenote was gaan wonen.⁹⁵

Zijn weduwe verkocht een jaar later aan een sloper de opstallen van de buitenplaats **Landgenoegen**, *tot welkers amotie speciaal autorisatie is verleend door de Minister van Finantiën van het Koninkrijk Holland*.⁹⁶ Helaas is de datum van deze autorisatie in de akte van verkoop niet ingevuld. Het is echter het eerste bewijs dat de overheid zich met de afbraak van de buitenplaatsen [die tot verminderde belastingopbrengsten leidden] ging bemoeien. In de archieven van het Koninkrijk Holland is daaromtrent echter nog niets teruggevonden.

De weduwe Van Ketwich hertrouwde in 1811 met Johannes van Westenhout, weduwnaar van Adriana Maria Trouillé, en bracht de overige eigendommen van haar overleden echtgenoot bij dat huwelijk in.⁹⁷ Johannes van Westenhout wordt omschreven als 'Collonel van de Armee', later 'Collonel der Genie' en lid van het 'Instituut van Schoone Kunsten en Wetenschappen'.

Dit echtpaar woonde in Amsterdam, doch verbleef regelmatig op **Rusthoff**.

Vele van de hiervóór gemelde eigendomswisselingen in de 18de eeuw zijn aan **Paddenburg** voorbij gegaan, dat eerst in 1805 van eigenaar zou wisselen. Conform de laatste testamentaire beschikking van Simon Barchman Wuytiers vererfde deze buitenplaats in 1727 aan zijn neef Herman Rijcksz⁹⁸, zoon van zijn zuster Saliger, Margarita Barchman Wuytiers, en van Mr Jan Carel Rijcksz, advocaat bij het Hof van Holland, die een petekind was van de op het schilderij van Rembrandt geportretteerde Jan Rijksen (Afb. 7). Het echtpaar Rijcksz-Barchman Wuytiers woonde in Amsterdam.

Leden van het geslacht Barchman Wuytiers spelen in Amsterdam nog wel hun regentenrol, en zij bezitten dan nog wel enige weilanden in de omgeving van Loenersloot maar in relatie met **Paddenburg** komen wij hen niet meer tegen.

Afb. 10. Baron Jean Philippe de Pelichy (ca 1750).

Herman Rijcksz, die in 1701 getrouwd was met Isabella Margarita Heerman, kocht deze buitenplaats uit de boedel van zijn oom. Hij overleed in 1736, twee kinderen nalatende: Jan Carel, ook wel Johan Carel genoemd, en Isabella Margaretha.⁹⁹ De buitenplaats behoorde tot het beperkte gedeelte van de zeer uitgebreide nalatenschap van Herman, dat onverdeeld bleef, hetgeen tot 1805 zou voortduren. In de boedelscheiding van Februari 1738 wordt vermeld dat dit huis *staat bewoond te worden door Jan Carel Rijcksz. tegen 1 Mey aanstaande*, waarmede de zomerbewoning zal zijn bedoeld.¹⁰⁰

Isabella Margaretha, de dochter van Herman, trouwde met Jean Philippe de Pelichy (Afb. 10), geboren in 1716 op **De Coppel** (Koppelrust). Zijn ouders zijn beschreven in het *Jaarboekje* van 2002, o.m. de afbeeldingen 15 en 16 op pagina 104.

Jean Philippe studeerde de beide rechten aan het Jezuieten College te Douai, en keerde voor de voltooiing van deze studies naar Utrecht terug. Hij werd aldaar doctor in de beide rechten in 1735.¹⁰¹ Hij trouwde met Isabella Margaretha Rijcksz in 1736 en verkreeg als oudste zoon van zijn vader, Theodore de Pe-

Afb. 11. Geertruyd de Pelichy (ca 1770).

lichy, niet alleen de titel van baron, maar was door vererving van zijn vader tevens Heer van **Turksweert**, waarover wij in het *Jaarboekje 2002* reeds berichtten.

Het gezin van Jean Philippe de Pelichy en Isabella Rijcksz woonde in Utrecht; kreeg eerst drie kinderen die de wieg niet ontgroeiden en daarna één zoon, Theodore en drie dochters, waarvan enkele op hun buitenplaats **Gildestein** even buiten de Witte Vrouwenpoort te Utrecht werden geboren.

Nadat moeder Isabella in 1747 was overleden heeft Jean Philippe zich met de vier overgebleven kinderen in Brugge gevestigd, van welke stad hij later burgemeester werd.¹⁰²

Twee dochters zijn in Vlaanderen als jong meisje overleden In de archieven van het gerecht Abcoude-Baambrugge komen daaromtrent taxaties van **Paddenburg** voor onder andere $\frac{1}{4}$ in de helft van Paddenburg, nagelaten door Clementia Margarita Maria Cecilia de Pelichy (1752).¹⁰³

Jean Philippe hertrouwde in 1761 met een hofdame van keizerin Marie-Thérèse van Oostenrijk, Barbe Jeanne Françoise Barret, waarbij hij nog enkele kinderen kreeg en tenslotte in 1792 te Brugge overleed.¹⁰⁴

Van de twee overgebleven kinderen uit zijn eerste huwelijk ontwikkelde Geert-ruyd (1743-1825) zich tot een alom gewaardeerd portretschilderes. Haar studie voltooide zij in Parijs en zij werd lid van de Academie des Beaux Arts te Brugge.¹⁰⁵ (Afb. 11)

De enige zoon, Theodore, werd de derde baron de Pelichy. Zowel Theodore als Geertruyd vinden wij terug in de akte van verkoop van **Paddenburg** in 1805.¹⁰⁶

Gebruik van deze buitenplaats hebben zij niet gemaakt; daarvoor was **Turksweert** hen blijkbaar te geliefd, terwijl zij de bezitting in Baambrugge overlieten aan de andere gerechtigde in de boedel van Herman Rijcksz, mr. Jan Carel Rijcksz, (1712-'77), drossaard van Montfort, in Limburg ten zuiden van Roermond gelegen.

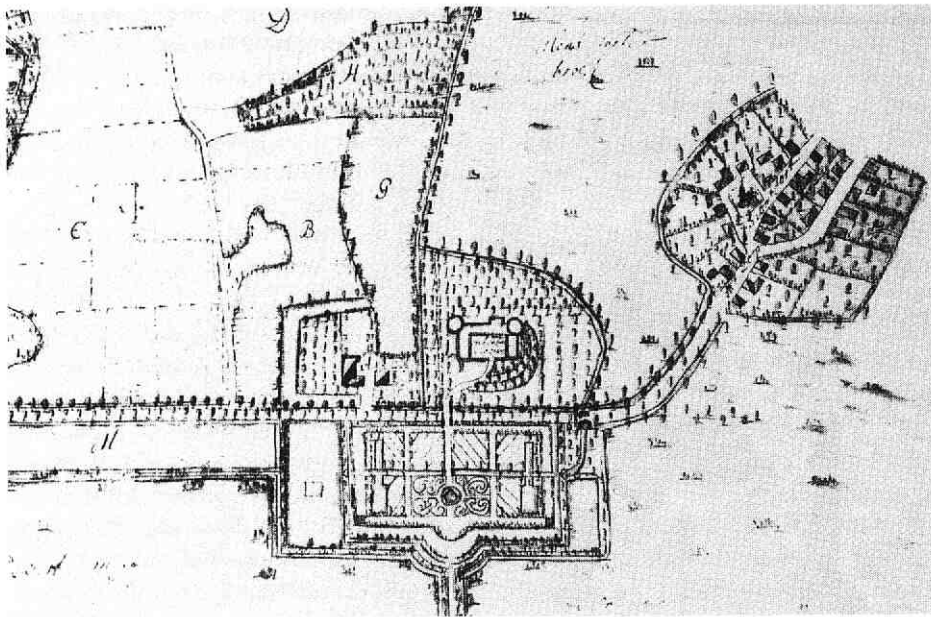
Mr. Jan Carel Rijcksz, in 1736 getrouwd met Margarita Maria van Baerle, heeft met deze echtgenote een groot gezin gehad, waaromtrent weinig in de Amsterdamse en Utrechtse archivalia was terug te vinden. Jan Carel werd namelijk reeds enkele jaren na de hierboven genoemde boedelscheiding van zijn overleden vader, als drossaard van Montfort geïnstalleerd.¹⁰⁷

De in de Duitse taal gestelde instructie voor de drossaard van de heerlijkheid Montfort, Joan Carel Rijcksz, dateert van 26 Maart 1743 en was getekend 'Friderich'.¹⁰⁸ Uit zijn ambtseed: *...zal hij Drossaard aan Zijne Doorluchtige Edele Hoogheid den Heere Prince van Orange, enz. enz. enz. als Heere van den Ampte en Heerlijkheid Montfort goed en getrouw weezen, desselfs Regt, Hoogheid ende Heerlijkheid wel en getrouwelijk bewaaren en verdedigen...*¹⁰⁹

Tot de emolumenten van deze functie behoorden de woningen van het kasteel Montfort, en in deze plaats zijn ook de laatste drie kinderen uit zijn huwelijk gedoopt.¹¹⁰ Voorts verkreeg hij het genot van de tuinen, boomaarden en visserij van het kasteel mitsgaders het gebruik van een vrij groot aantal landerijen alsmede de *jagt van het cleyn en groff wilt*.¹¹¹ (Afb. 12)

Mr Jan Carel Rijcksz overleed op het kasteel Montfort. na een ziekbed van enkele maanden, op 22 October 1777, oud 64 jaren, 11 maanden en 17 dagen.¹¹²

Het lijkt niet waarschijnlijk dat hij na zijn installatie tot drossaard, **Paddenburg** nog zal hebben gefrequentieerd, hoewel van een verhuuring in de Abcouse archieven niets is vastgelegd. In de boedelinventaris van de op 3 Januari 1784¹¹³ overleden pachter Klaas Boom wordt wel de verschuldigde pacht vermeld ten behoeve van mr Jan Carel Rijcksz terwijl wij uit de verkoopakte van 1805 kunnen opmaken dat van de nazaten van Jan Carel in dat jaar nog 8 staken, via kin-

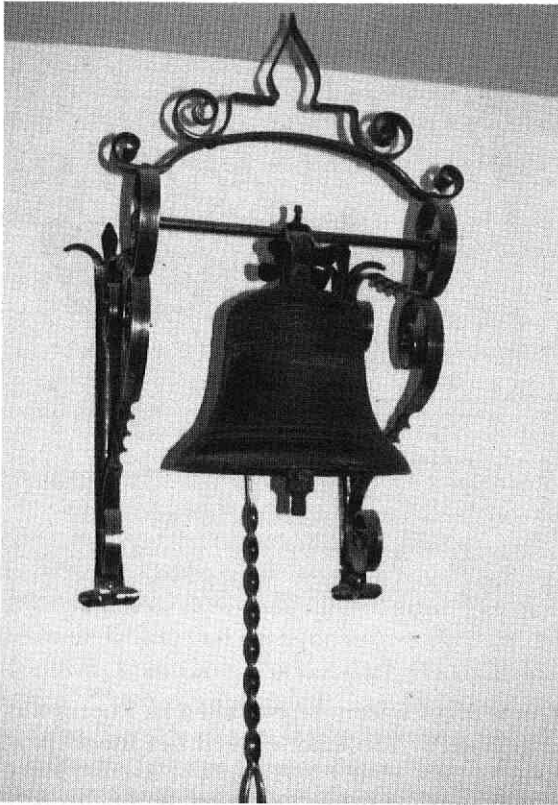

Afb. 12. Kasteel Montfort.

deren of kleinkinderen vertegenwoordigd waren, vrijwel allen in Roermond, Maastricht, Venlo of omgeving gevestigd. Van enkele werd het huwelijk in Montfort ingezegend.

De gezamenlijke erfgenamen Rijcksz en De Pelichy verkochten **Paddenburg** in 1805 aan mr Paulus Willem Bosch, zich later noemende Bosch van Drakensteyn. De tot de buitenplaats tevens behorende 7 morgen, die aansluitend aan de weilanden achter Paddenburg, in de Hoekerpolder in het gerecht Nigtevecht lagen, behoorden mede tot deze verkoop.

De gouden tijden dat een geslacht naast een huis in de stad ook een buitenplaats bezat om in de zomer met familie en vrienden de tijd buiten door te brengen, zijn rond 1800 echter wel voorbij. We zien dat soms één van de buitens nog een aantal jaren in handen komt van een familie, die er gebruik van maakt om er zelf te wonen, maar het koopgedrag van Jean Benjamin du Peyrou en Abraham van Ketwich maken ons duidelijk dat de tijden van weleer voorbij zijn. **Paddenburg** heeft zich, naar het zich laat aanzien, evenals enkele andere, nog enige tijd aan de grondhandel kunnen onttrekken, maar dan niet als tweede doch als eerste woning.¹¹⁴ Zowel de heer Bosch van Drakesteyn als zijn op-

Afb. 13. De bengel van Paddenburg
(foto W.W. Timmer).

volgers, respectievelijk Charlemagne Joseph Bruna en mr Jacobus Johannes Christoffel de la Sablonière hebben een aantal jaren in het herenhuis gewoond en verhuurden boerderij en landerijen.¹¹⁵ Vooral de heer Bruna, die **Paddenburg** van 1817 tot 1821 in bezit had, investeerde in die jaren veel in onderhoud en verbetering van de diverse opstallen, hetgeen kon worden geconstateerd bij raadpleging van het grootboek van de toen in Baambrugge gevestigde metselaarsbaas Dirk de Groot (1753-1825).¹¹⁶ Aan alle gebouwen werd een flink bedrag verwerkt, zo ook aan de *paardestal, daar de bengel staat*. De bengel was de klok waarmee de schafttijd voor het tuinpersoneel werd aangekondigd. Tevens werd in rekening gebracht *twee jaar koffie/thee gedronken als ik bij Ued. werkte: f2.-.*
8 De bengel is thans nog aanwezig in de in 1909 nieuw gebouwde boerderij **Paddenburg** en draagt het randschrift *Soli Deo Gloria 1754*. (Afb. 13) Het valt te betreuren dat niet achterhaald kon worden wie deze bengel in 1754 heeft aangebracht.

Wanneer de heer Bruna in 1820, overigens tevergeefs, de buitenplaats ter veiling brengt luidt de omschrijving van het herenhuis: *Paddenburg met desselfs hecht en sterk en uitmuntend nieuw opgebouwde dubbele heerenhuizinge, afzonderlijk staand koetshuis, stalling en tuinmanswoning, koepel en verdere getimmerten, menagerieën, boomgaarden, tuinen, broeierijen, bosschen, lanen en vijvers, groot 4 morgen. Ten zuiden daarvan lag de boerenhofstede met 33 morgen, gedeeltelijk liggend, aanpalend, onder Vreeland.*¹¹⁷

In 1821 verkocht hij dit geheel aan de heer De la Sablonière, die in 1823 trouwde, waarna zijn echtgenote in 1824 op Paddenburg het leven schonk aan een dochter.¹¹⁸

In 1827 heeft hij de buitenplaats ter veiling gebracht, maar omdat de opbrengst tegenviel, doen ophouden, waarna hij in 1828 wel een koper vond in Jan Christoffel Rente Linsen, koopman te Amsterdam, die vermoedelijk ook belegging voor zijn gelden zocht.¹¹⁹

Deze heeft het complex vrij lang in bezit gehad maar het is daarmee, ondanks alle tien jaar tevoren gedane investeringen aan het herenhuis, wel dezelfde weg gegaan, die hierboven werd beschreven voor de drie ten noorden daarvan gelegen buitens. In hetzelfde jaar 1828 namelijk verhuurde de heer Rente Linsen de landerijen aan Jan Miltenburg, doch in het huurcontract wordt dan reeds melding gemaakt van de **inmiddels gesloopte opstallen** van het herenhuis van **Paddenburg**!¹²⁰

Over de eerder behandelde drie buitens valt nog te vermelden dat deze, nadat zij in 1793 alle drie weer in één hand waren gekomen de een na de ander aan de slopershamer ten offer vielen. Het eerst was dit het lot van **Patiëntie** in 1815, in welk jaar de toenmalige eigenaar, Jacobus Johannes van Westenhout namens zijn echtgenote de afbraakmaterialen verkocht.¹²¹

Het herenhuis van **Rusthoff** is in stand gebleven ook nadat J.J. van Westenhout was overleden; eerst de erven van zijn weduwe verkochten het huis in 1824 ten behoeve van de sloop, waarbij zij aangetekend dat de opstallen van **Meebaal** inmiddels ook reeds waren geamoveerd.¹²² Bij deze drie buitens heeft sinds de verbouwing van **Meebaal**, ca 1668, geen boerderij meer behoord, van waaruit de gronden konden worden onderhouden en beweid. Willem van Wees, een telg van een veehoudersgeslacht dat aan het einde van de 18de eeuw in Abcoude en Baambrugge vaste voet kreeg, en die de oude boerderij van de familie Buys in 1818 met 13 morgen land had gekocht¹²³, maakte gebruik van de mogelijkheid zijn landerijen te vergroten en kocht in 1824 alle land, dat aan de 3 buitenplaatsen heeft behoord, teneinde dit areaal toe te voegen aan de landerijen van de oude boerderij van de familie Buys, waaraan hij nu de naam **Rusthoff** verbond.

De hoek van het terrein die aan de landerijen van **Paddenburg** grensde verkocht Willem van Wees in 1829 aan de gemeente ten behoeve van de aanleg van een begraafplaats¹²⁴, welke rustplaats ook thans nog wordt gebruikt, zij het in 1891 vergroot eveneens ten koste van de landerijen van v.m. **Rusthoff/Meebaal**.

Aan de overzijde van de Angstel hebben de erfgenamen van de weduwe Westenhout dan nog de 2 morgen ondergrond van **Landgenoegen** – gesloopt in-gevolge de autorisatie van de Minister van Finantien uit 1810 – in handen, hetgeen zij in 1824 verkopen aan Theodorus Pijzelman, die in datzelfde jaar ook de boerderij met de landerijen van Landgenoegen opkocht.¹²⁵

In het *Jaarboekje van 2001* vermeldden wij reeds dat Theodorus Pijzelman zich als rentenier op de buitenplaats **Slootwijk** had gevestigd, en dat hij eveneens in het jaar 1824 de gronden van **Poelesteyn** had gekocht. De heer Pijzelman heeft aldus in dat jaar in Baambrugge op meerdere plaatsen belegging voor zijn gelden gevonden.

Op deze wijze hebben, met uitzondering van het gedeelte dat tot begraafplaats is ingericht, alle gronden, waar enkele generaties hun zomers vertier vonden, na sloping van de herenhuizen, weer een agrarisch gebruik gekregen, waarmee dit onderzoek, als gebruikelijk, tot een einde kwam.

Voor het niet-aflatend support van de heer W.W. Timmer bij dit onderzoek ben ik hem bijzonder erkentelijk.

Ir D.L.H. Slebos

Abcoude 2004

Bijlage

Overzicht van de eigenaren van de hiervóór beschreven buitenplaatsen

Patiëntie

Bouwoheer

Pieter Apostool 1670-'80

vererving

Niesje Willinck, wed. Pieter Apostool 1680-'97

vererving

Pieter Apostool Pietersz 1697-

vererving

Maria Apostool echtgen. v. Harmen Govertsz
-1744

verkoop

Mej.Rikotier, wed. Hendrik Witzen 1744-'50

verkoop na naasting

Jan van Berkum 1750-'65

vererving

Maria Dull, wed. Jan van Berkum 1765-'68

verkoop bij splitsing:

Huis:

Gerrit Bante 1768-'73

Landerijen:

Jan Carel van der Upwich 1768-'72

verkoop Landerijen:

Jan Benjamin du Peyrou 1772-'86

verkoop Huis:

Jan Benjamin du Peyrou 1773-'86

verkoop:

Arie Sol 1786-'91

verkoop Huis:

Abraham van Ketwich 1791-1809

verkoop Landerijen:

Abraham van Ketwich 1793-1809

vererving

Gerarda Bartina Bernard wed. Abraham van
Ketwich in 2e echt. Jacobus Johannes van
Westenhout 1809-'24

afgebroken 1824

Bassenhoff

Bouwheer

Lodewijk de Bas (1634-1700) ca 1665-1700

vererving

Lodewijk de Bas (1691-1756) 1700-'56

verkoop

Jan de Bas 1756-'70

vererving

Maria Jacoba de Surmont, vrouwe van Vloos-
wijk, Wed. Jan de Bas 1770-'71

verkoop

Bassenhoff wordt **Rusthoff**

Jan Benjamin du Peyrou 1771-'86

verkoop na vererving

Mr David Cornelis van den Bergh 1786-'91

verkoop

Abraham van Ketwich 1791-1809

vererving

Gerarda Bartina Bernard wed. Abraham van
Ketwich, in 2e echt Jacobus Johannes van
Westenhout 1809-'23

vererving

Erven Jacobus Johannes van Westenhout 1823-'24
afgebroken 1824

Meebaal

Eigendom

Familie van Sanen 1637-

vererving

Maria van Sanen -1680

Bouwheer

Willem Pieterszn Blacu echtgen. van Maria van
Sanen ca 1670

vererving

Catharina Maria Blaeu 1680-1700

verkoop

Cornelis van der Sluys 1700-'01

verkoop

Gerard Cloribus 1701-'02

?

Geertruyd van Geleyn, wed. Harman ten Kate
-1716

Sara Paris, wed. Laurens Facet 1716-

?

Bartholomeus Bazuyñ vóór 1722-'36

verkoop

Aert Dirksz Schouten 1736-'68

vererving

Johanna Geertruy Meyssenheim wed. Aert
Dirksz Schouten 1768-'80

verkoop

Jean Benjamin du Peyrou 1780-'86

In **Rusthoff** getrokken

Paddenburg

eigendom

Cornelis Barchman Wuytiers 1661-'81

Bouwheer

Cornelis Barchman Wuytiers 1664

vererving

Simon Cornelisz Barchman Wuytiers 1681-1727

vererving

Herman Rijcksz 1727-'36

vererving

Jan Carel Rijcksz 1736-

vererving

Erven Jan Carel Rijcksz -1805

verkoop

Paulus Willem Bosch van Drakensteyn 1805-1816

verkoop

Joan August Classen 1816-'17

verkoop

Charlemagne Joseph Bruna 1817-'21

verkoop

Jacobus Johannes Christoffel de la Sablonière
1821-'28

verkoop

Jan Willem Rente Linsen 1828-

Afgebroken 1828

Landgenoegen

Eigendom

Lodewijk de Bas (1634-1700) vóór 1700

vererving

Lodewijk de Bas (1691-1756) 1700-'56

verkoop

Jan de Bas 1756-'70

vererving

Maria Jacoba de Surmont, vrouwe van Vlooswijk, wed. Jan de Bas 1770-'71

verkoop

Pieter Broers e.a. 1771-'79

Verkoop

Bouwheer

Pieter Broers 1779

Pieter Broers 1779-'98

vererving

Cornelia van Nulck, wed. Pieter Broers 1798-1808

verkoop

Anthonie Bassi 1808

Abraham van Ketwich 1808-'09

vererving

Gerarda Bartina Bernard, Wed. Abraham van Ketwich 1809-'24

Afgebroken 1810

Literatuur

Bicker Raye, Jacob, *Notitie van het merckwaardigste meyn bekend 1732-1772*.

Breugel Douglas, C. van, *La Famille Du Peyrou*. z.j.

Dillen, G.J. van, *Bedrijfsleven en Gildewezen in Amsterdam, deel II en III*. Den Haag 1933.

Elias, J.E., *De Vroedschap van Amsterdam*. Haarlem 1903-1905.

Gijsbers, W., *Kapitale ossen*. Hilversum 1999.

Hempünne, G. de, et Douchamps, H. *La Famille de Pelichy*. Brussel 1999.

Kort, J.C., *Repertorium op de tenen van Gaasbeek*. Hilversum 2001.

Munnig Schmidt, E. en Lisman, A.J.A.M., *Plaatsen aan de Vecht en de Angstel*. Alphen aan den Rijn, 4e dr. 1997.

Rademaker A., *Hollands Arcadia*. Amsterdam 1730.

Zijlstra S., *Geschiedenis van de dopersen in de Nederlanden 1531-1675*. Hilversum 2000.

Afkortingen

RAU. Dorpsger.

Rijksarchief te Utrecht. Gerechtelijke archieven.

RAU. Not.

Idem, notarieel archief.

RAU. D.T.B.

Idem, doop, trouw en begraafregisters.

RAL. Ger.

Rijksarchief te Maastricht. Gerechtelijke archieven.

RAL. D.T.B.

Idem, doop, trouw en begraafregisters.

GAA. Not.

Gem. archief Amsterdam, notarieel archief.

GAA. D.T.B.

Idem, doop, trouw en begraafregisters.

GAA. Bibl.

Idem, bibliotheek.

Gen. Bur. Bibl.

Centraal Bureau voor Genealogie, bibliotheek.

OAAB.

Streekarchief Mijdrecht.

Noten

1. Repertorium op de lenen van Gaasbeek.
2. GAA. Not. no 6643.
3. Id.id.
4. RAU. Dorpsger. no 9.
5. RAU. Dorpsger. no 8.
6. OAAAB. Doss. no 18, 19 en 20.
7. GAA. Rechterlijk archief no 5061, doss no 1813 e.v.
8. Gijsbers, W., *Kapitale ossen*.
9. RAU. Dorpsger. no 8 en 19.
10. RAU. Bibl. *Nieuw Biografisch Woordenboek*.
11. Dillen, van, *Bedrijfsleven en Gildewezen van Amsterdam*.
12. Zie no 7.
13. Grevenstuk, J.G.Th., *Niftarlake Jrb. 1930*.
14. RAU. D.T.B.
15. Elias, J.E., *De vroedschap van Amsterdam*.
16. Bicker Raye, J., *Notitie van het merkwaardigste meyn bekend*.
17. Zie no 13.
18. RAU. Dorpsger. no 9.
19. Zie no 10.
20. Zijlstra, S., *Geschiedenis van de dopersen in de Nederlanden*.
21. Munnig Schmidt, E., *Plaatsen aan de Vecht en de Angstel*. 4e dr. 1997
22. Zie no 20.
23. OAAAB. Doss. no 16.
24. Zie no 7.
25. RAU. Not. no 8.
26. RAU. Bibl. *Kwartierstatenboek*.
27. Roever, A. de, 'Het geslacht Barchman Wuytiers', *Amsterdams jaarboekje 1890*.
28. *Jb Amstelod.* 1905, p. 100.
29. Voets, B., *Kracht in zwakheid. Jb. Amstelod.* 1959.
30. RAU. Kerkelijk archief; RK parochie.
31. Id.id.
32. RAU. Not. no 3.
33. Id.id.
34. Id.id.
35. GAA. Not. no 7774.
36. *Jb. Amstelod.* 1906, p. 109.
37. RAU. Not. no 3.
38. Eeghen, I.H. van, *Jb. Amstelod.* 1967 en 1968.
39. GAA. Not. no 4183.
40. Eeghen, I.H. van, *Mbl. Amstelod.* Juni/Juli 1970.
41. Elias, J.E., *De vroedschap van Amsterdam*.
42. Zie no 38.
43. GAA. Not. no 6643.
44. Id.id.
45. Id.id.
46. Zie no 40.
47. RAU. Dorpsger. no 8.
48. Id.id.
49. Zie no 43.
50. Id.id.
51. Zie no 40.
52. Zie no 47.
53. Id.id.
54. RAU. Dorpsger. no 10.
55. RAU. Dorpsger. no 33.
56. Zie no 47.
57. Zie no 43.
58. RAU. Dorpsger. no 12.
59. RAU. Dorpsger. no 13.
60. GAA. Not. no 10494.
61. RAU. Dorpsger. no 11 en 20.
62. RAU. Dorpsger. no 11.
63. RAU. Dorpsger. no 12.
64. Id.id.
65. Slebos, Ir. D.L.H., *Niftarlake Jrb. 2000*
66. Zie no 21.
67. Zie no 63.
68. Id.id.
69. Id.id.
70. Zie no 13.
71. Zie no 62.
72. Zie no 16.
73. Eeghen, I.H. van, *Centr. Bur. V. Geneal. Jrb.* 1967.
74. RAU. Not. no 25.
75. Id.id.
76. RAU. Dorpsger. no 12.
77. Van Breugel Douglas, C., *La famille du Peyrou*.
78. Id.id.
79. RAU. Dorpsger. no 13.

80. RAU. Dorpsger. no 12.
 81. Zie no 79.
 82. Id.id.
 83. RAU. Not. no 43.
 84. RAU. Dorpsger. no 21.
 85. RAU. Dorpsger. no 14.
 86. RAU. Dorpsger. no 15.
 87. Id.id.
 88. RAU. Not. no 39.
 89. RAU. Dorpsger. no 16.
 90. *Ned. Patriciaat*. Genealogie Van Ketwich.
 91. Id.id.
 92. Zie no 21.
 93. Slebos, Ir. D.L.H., *Nifstarkte*. Jrb. 2001.
 94. RAU. Dorpsger. no 18.
 95. Zie no 90.
 96. RAU. Dorpsger. no 33.
 97. RAU. Dorpsger. no 23 en no 26.
 98. RAU. Not. no 3.
 99. RAU. Not. no 20.
 100. RAU. Not. Dirk Oskamp, Utrecht.
 101. Hemptinne & Douxchamps, *La famille de Pelichy*.
 102. Id.id.
 103. RAU. Dorpsger. no 11.
 104. Zie no 101.
 105. Id.id.
 106. RAU. Dorpsger. no 21.
 107. RAL. Doss. 16.0674. inv. no 1538.
 108. RAL. Doss. 16.0674. inv. no 1537.
 109. Id.id.
 110. RAL. D.T.B.
 111. RAL. Doss. 16.0674. inv. no 1533.
 112. RAL. Doss. 16.0674. inv. no 1536.
 113. RAU. Dorpsger. no 17.
 114. RAU. Not. no 60.
 115. RAU. Not. no 61.
 116. Munnig Schmidt, E., *Nifstarkte*. Jrb. 1988.
 117. RAU. Not. no 61.
 118. RAU. Not. no 66.
 119. RAU. Not. no 74.
 120. RAU. Not. no 75.
 121. RAU. Not. no 56.
 122. RAU. Not. no 69.
 123. RAU. Not. no 62.
 124. RAU. Not. no 77.
 125. RAU. Not. no 69.

Rectificatie op Jaarboek 2000

In het artikel 'Popta en Vreederijk geven hun geheimen prijs' werd vermeld dat familie De Groot de boerderij Popta tot 1962 bezat. Dat moet zijn tot 1989 toen Joannes de Groot (1909-'93) de boerderij verkocht. Dat was ook het einde van het agrarisch gebruik daarvan. Op blz. 75 is de naam van mevrouw A.M. Manovic-de Groot verkeerd gespeld. Het onderschrift bij de foto op die bladzijde dient te luiden: "Afb. 11. Borstbeeld opgegraven bij VredeRijk te Baambrugge. Het zandstenen beeld met panterkop en -klauw betreft waarschijnlijk Bacchus, god van de wijn en daarmee vaak zinnebeeld voor de herfst. (Foto W.W. Timmer)". D.L.H.S.

Jaarverslag 2003

dr R. van Luttervelt Restauratie Stichting

De restauratie van het Vechtheek van Doornburgh, waarvoor de stichting de verantwoording heeft genomen uit naam van het daar gevestigde klooster, verloopt goed. Smid Kees van der Horst aan de Bemuurde Weerd te Utrecht is goed op gang met het omvangrijke werk.

Het blijkt dat veel eerdere reparaties aan het hek onoordeelkundig zijn geschied. Zo is er veel gelast in plaats van geklonken en zijn veel rozetten slecht gecopieerd. De beide torens op de pilaren waren totaal doorgeroest en zijn nieuw gemaakt. Onderaan de beide draaihekken waren alle pieken tussen de spijlen verdwenen. Gelukkig heeft RDMZ te Zeist een prachtige scherpe foto van het hek uit de 20er jaren waarop te zien is hoe verschillende details er toen uitzagen. Bovendien is gebleken dat de draaihekken voor de oprijlaan van kasteel Linschoten onder Woerden sterk overeenkomen met die van het hek van Doornburgh en dat beide op eenzelfde ontwerp moeten teruggaan. De vader van Kees van der Horst heeft lang geleden dat hek onder handen gehad en daarvan tekeningen bewaard. Zo kunnen de pieken weer aangebracht worden op de correcte wijze evenals de rozetten.

Zeer verheugend is dat een groot aantal instellingen aan de restauratie bijdragen. Lokaal zijn dat de Rabobank Maarssen-dorp en de gemeente Maarssen. De Provincie Utrecht schiet een deel van het Rijkssubsidie voor. Het VSB fonds, het Prins Bernhard Cultuur fonds, het SNS Reaal fonds en het Elise Mathilde fonds doen mee en hartverwarmend is een fors bedrag dat naar de stichting vloeide en dat bijeengebracht is door de relaties van het restaurant Vink&Veen te Nieuwersluis bij de opening daarvan. Een aantal heren op retraite in het klooster bracht een bedrag bijeen en het klooster zelf gaat het schilderen betalen. Bij bezoeken van groepen aan huis Nieuwerhoek te Loenen wordt een bijdrage gevraagd ten behoeve van deze restauratie. Tenslotte draagt onze stichting ca. €4500 bij. Zo is de financiering van de restauratie van bijna €60.000 rond gekregen.

De stichting gaat bijdragen aan de restauratie van het torenkruis van de kerk in Vreeland. Ook is een startsubsidie toegezegd voor een restauratieplan van het markante botenhuis bij Nijenrode, dat door een burger roeivereniging wordt gebruikt.

Een volgend project is het herstel van het kleine hek dat bij de mooie ommuurde tuin van mevrouw Hobijn dus bij het koetshuis van Vreedenhoev ten noorden van Maarssen aan de Straatweg staat. Het prachtige vroeg 18de eeuwse hek behoeft dringend herstel wil het niet te gronde gaan. Het stond eertijds, zoals de in het hek te vinden naam aangeeft, voor de buitenplaats Vegt en Steyn ten zuiden van Maarssen aan het Zandpad en is op een onbekend moment verhuisd naar Vreedenhoev.

Het hek voor het overpark van het verdwenen buiten Welgelegen aan de Bergseweg te Vreeland verkeert in een deerniswekkende staat en staat al lang op de lijst van te ondernemen projecten. Het is een even dure restauratie als die bij Doornburgh, maar minder spectaculair en dan is het verwerven van gelden moeilijker. Het is de enige getuige van het bestaan van wat eens de grootste buitenplaats aan de Vecht was en uit de empiretijd en dat maakt het uniek.

De stichting heeft iets met hekken en dus staat er nog een hek op de lijst van te ondernemen smeedwerk: het hek van Otterspoor naast Leeuwenburg aan het Zandpad ten noorden van Maarssen. Het door Ignatius van Logteren ontworpen hek dient gestaalstraald en geschopeerd en hier en daar bijgewerkt te worden.

Eenieder die helpen wil om de mooie streek ook zo te houden wordt uitgenodigd een gift te doen op rek. nr. 59.74.60.019 van de dr R. van Luttervelt Rest. St. te Vreeland.

E. Munnig Schmidt, Voorzitter

Loenen 2004

De bibliotheek in 2003

De bibliotheek bleef gevestigd op Huis Bijdorp in Loenen aan de Vecht, telefoon 0294-23 46 53, fax 0294-23 08 80 of e-mail: geuze-recter@planet.nl. Bezoek is mogelijk na afspraak en bij voorkeur op donderdag.

De *'Catalogus van de Bibliotheek'* (bijgewerkt tot en met januari 1999) is verkrijgbaar voor €3,50, en het *'Register op de Jaarboekjes'* (bijgewerkt tot en met 2001) voor €5,50. Aanvullingen op de *Catalogus* (1999-2003) zijn eveneens beschikbaar. Voor het nog steeds toenemend aantal Internetgebruikers: u kunt het bibliotheekbestand, enigszins anders gestructureerd, ook vinden op de website www.vecht.nl onder het hoofdje Bibliografisch bestand.

Het kan niet vaak genoeg gezegd worden hoe welkom uw oude jaarboekjes zijn. Mocht u besluiten er afstand van te willen doen: laat het ons weten! Het afgelopen jaar is weer herhaaldelijk gebleken dat wij er anderen een plezier mee kunnen doen.

Ook in 2003 nam het bibliotheekbestand weer in aantal toe, dit jaar met zowel boeken als tijdschriften. Wij noemen u een aantal titels met een korte beschrijving.

ALGEMEEN

Restauratietechniek

Jaaruitgave Monumenten, regelgeving, financiering en beleid – Editie 2004. Uitg. Sdu Uitgevers, 's-Gravenhage, 2003, A. Elbers.

Dit is het vierde deel van het zakboekje *'Monumenten'* met een beknopte weergave van de regelgeving op het gebied van de monumentenzorg. Dit laatste deel geeft informatie over vergunningen en subsidies, een voor een leek moeilijk onderwerp, waarbij enige toelichting zeer welkom kan zijn.

Tuinelementen

Hekken in Nederland. Uitg. Waanders / Rijksdienst voor de Monumentenzorg, Zwolle / Zeist, 2002, P. Meijer.

Dit fraaie fotoboek met goede informatieve inleiding en begeleidende teksten

heeft als motto een citaat uit het hofdicht van Constantijn Huygens over zijn buiten Hofwijck te Voorburg (1653). Hierin geeft hij duidelijk aan waarom hij een hek verkiest boven een poort:

*Noch staen wij voor mijn Poort ('t is onbedacht gesproken,
Mijn Poorten most'er staen, of 't waer mijn woord gebroken)
Noch staen wij niet daer voor; ons 'oogen zijnder in;
't zijn Heckens, Vreemdeling, en dat heeft oock sijn sin:
't En is niet door een deur; 't is door twee open deuren:
Den ruymen ingangh thoont wat binnen sal gebeuren.
't Is open – deuren werck.*

Een poort sluit een terrein af voor de buitenwereld, maar het aardige van een hek is juist dat het een doorkijkje geeft naar het terrein erachter. Een poort biedt bescherming, zoals bijv. bij het middeleeuwse kasteel, waar de eisen van verdediging primair waren. De poortvorm is dan ook de voorloper van het monumentale toegangshek. Op een gravure uit ±1630 van het oude Goudestein te Maarssen is dit nog duidelijk te zien: de toegang tot het jaagpad langs de Vecht wordt afgesloten door enkele poortgebouwtjes.

Pas vanaf het midden van de 17e eeuw, toen er in ons land op grote schaal buitenplaatsen werden aangelegd in lommerrijke streken en langs rivieren als de Vecht en de Amstel, kwam het sierlijke smeedijzeren toegangshek in zwang. Het hek diende allereerst ter afsluiting van het privé domein, maar gaf ook blijk van de status en rijkdom van de eigenaar.

De auteur Peter Meijer heeft voor zijn boek een selectie gemaakt van honderd hekken in Nederland, grotendeels van landgoederen en buitenplaatsen, maar tevens van boerderijen, openbare gebouwen en begraafplaatsen. Hij bespreekt ook de verschillende materialen die toegepast zijn. Voor de stijlen oftewel pijlers werd aanvankelijk hout gebruikt, later ook hardsteen of soms Bentheimer zandsteen en tenslotte baksteen in gemetselde vorm. De hekvleugels waren aanvankelijk van sierlijk smeedwerk, veel later ook van gietijzer.

Het zal de lezer niet verbazen dat bij de foto's de Vechtstreek goed vertegenwoordigd is (VreedeenHoff, Vegtvliet, Goudestein, te veel om op te noemen). Dit blijkt mede uit de kleurenfoto's op de omslag, met aan de voorzijde een stralend detail van het toegangshek van kasteel Nederhorst en op de achterzijde een detail van het zeer bijzondere hek aan de Vechtzijde van Doornburgh te Maarssen.

REGIO

Vecht en Plassengebied

VechtVisie dl. I, Vecht Vademecum (=leidraad). Uitg. Vechtplassencommissie, Amsterdam, 2002, Noël van Dooren m.m.v. Karen de Groot.

Geschreven in opdracht van de Vechtplassencommissie, die al tientallen jaren opkomt voor het behoud van de schoonheid van de Vecht en de Vechtstreek. Dank zij de Nota Belvedere, de cultuurhistorische beleidsnota van de Rijksoverheid, kon het boekje met Belvedere-subsidie verschijnen.

Het beoogt een aantrekkelijke selectie te geven van die 'gelegenheden', waar ruimtelijke ordening en cultuurhistorie gelijk op kunnen gaan en samen het Vechtlandschap kunnen veraangenamen (zie het Voorwoord). Kortom, het is een soort beknopte handleiding voor de bewoners en bezoekers van de Vechtstreek. Hoe toegankelijk deze informatie is oordele de lezer zelf.

Het zoeken naar een ordenend principe is nu eenmaal een hele opgave bij een dergelijk werkje. Hier is gekozen voor een alfabetische volgorde van trefwoorden, waardoor de losse onderdelen onderling geen verband hebben. Om dit enigszins te ondervangen worden onder het hoofdje "motto" in het midden van het boekje vier centrale thema's genoemd die elk weer een aantal trefwoorden omvatten. Was het niet beter geweest deze thema's aan het begin van het boekje op te nemen om de lezer alvast enig inzicht te geven in de structuur ervan? Nu rollen de trefwoorden letterlijk van a tot z over elkaar, nu eens zeer concreet, dan weer volkomen abstract! Had daar ook niet enige eenheid in betracht kunnen worden? Waarom bijv. gekozen voor het hoofdje "bitterling" i.p.v. voor "oeverbescherming", voor "ongeluk" i.p.v. "verkeerssituaties"?

Ook de vermelding van het enkelvoud bij woorden als "boom", "dijk", "woonboot" doet nogal aap-noot-mies-achtig aan. Waarom niet gewoon het meervoud vermeld, daar gaat het toch over? En waarom vallen foto's van de Vecht tussen bos-sages en een landweggetje met knotwilgen onder het hoofdje "geluk?". En een historisch overzicht onder "jaartallen"? Genoeg hierover. Indelen blijft moeilijk.

Op zich geven de losse stukjes goede informatie. De landkaartjes zijn duidelijk en de foto's gewoon goed.

VechtVisie dl. II, Belvedere bouwen Vecht en Plassen. Uitg. 1a4sale / Vechtplassencommissie, Amsterdam, 2002, Pepijn Godefroy, Marieke Timmermans m.m.v. Karen de Groot.

Deze studie, evenals het *Vecht Vademecum* geschreven in opdracht van de Vechtplassencommissie, heeft als uitgangspunt de strategie van de Nota Belvedere: behoud door ontwikkeling. Dit tweede deel van *VechtVisie* wil met name richtlijnen geven voor toekomstige woningbouw in de Vechtstreek. Behoud van de cultuurhistorische identiteit van het landschap is daarbij van het grootste belang. In twee deelstudies wordt onderzocht hoe dit in het Vecht- en Plassengebied gerealiseerd zou kunnen worden.

1. Allereerst het “*Nieuw Vechts wonen*”, waarin wordt uitgelegd hoe door kleinschalige woningbouw het “Vechtse” karakter kan worden uitgebreid. Met foto’s en geestige trucfoto’s wordt geïllustreerd hoe door afwisseling in de bebouwing en ruimtewerking een evenwichtige compositie kan ontstaan. Een voorbeeld is het veelgesmade nieuwe huis met het groene dak aan het Oud Over in Loenen van de architect Michael Graves. Met de architectuur van het gebouw is in wezen niets mis, het voldoet aan de “Vechtse” criteria, maar doordat het op een veel te klein terrein staat komt het niet tot zijn recht (en verstoort het totaal het evenwicht in de bebouwing langs het Oud Over – noot van de schrijfster dezes). Voor de toekomst is het belangrijk dat de beleidsmakers in de lokale en provinciale politiek rekening houden met het karakter van de Vechtstreek. Er is al veel bedorven, bijv. door de bouw van karakterloze woonwijken. Woningbouw in de toekomst – bijv. bij de invulling van het DSM-terrein, de waterzuivering en de jachtwerf tussen Maarssen en Oud-Zuilen – biedt een unieke kans om de Vecht haar oorspronkelijke identiteit terug te geven.
2. De tweede deelstudie betreft de Horstermeer en pleit ervoor om van **de** meer weer **het** meer te maken. Dit zou verschillende voordelen met zich mee brengen:
  - er zou ruimte komen voor woningbouw in de vorm van waterwoningen
  - een groot aantal woonboten, dat nu de Vecht ontsiert, zou hier een ligplaats kunnen krijgen
  - een groot nieuw oppervlak waterrecreatie zou kunnen worden aangebodenVanuit de Belvedèregedachte zouden de regels voor ontwikkeling die voor de Vecht zijn opgesteld ook op maat gemaakt kunnen worden voor de andere veenrivieren in de omgeving: Angstel, Holendrecht, Gaasp, Waver en zelfs de Amstel. Op deze wijze zou ook verantwoorde bebouwing langs het Amsterdam-Rijnkanaal tot de mogelijkheden kunnen behoren.

PLAATSEN

Amsterdam

Begin februari 2003 ontving de bibliotheek uit de nalatenschap van wijlen ons lid de heer Pieter Fischer een belangrijke verzameling van Amsterdamse periodieken:

- 54 jaargangen (vanaf nr. 1, 1949) van het maandblad ‘*Ons Amsterdam*’
- 88 jaargangen (vanaf nr. 1, 1914) van het maandblad ‘*Amstelodamum*’
- 90 jaarboeken (vanaf nr. 1, 1900) van het Genootschap Amstelodamum

Een klein gedeelte van de maandbladen was nog niet ingebonden. Om de toegankelijkheid te bevorderen heeft ons genootschap dit gedeelte laten inbinden, en ter continuering van de verzameling zich op beide periodieken ge-

abonneerd. De verzameling maandbladen is nu compleet, van de jaarboeken van het Genootschap Amstelodamum ontbreken echter de jaarboeken nr. 2 en 3 (1901-1904) en nr. 37 (1939). Heeft één van onze leden wellicht een concrete tip hoe wij deze drie ontbrekende jaarboeken alsnog zouden kunnen verwerven?

Baambrugge

Baambrugge, landschappen en dorpsgezichten. Uitg. Bert Post, Noorden, 2003, C.A. Maasdam (tek.), W.W. Timmer (tekst).

Dit nog maar net verschenen plaatwerk (november 2003) met potloodtekeningen van Kees Maasdam en teksten van Wim Timmer trok al vóór het verschijnen de aandacht: de voorintekenperiode was zeer succesvol.

Kees Maasdam heeft een bouwkundige achtergrond en dat vinden we in zijn tekeningen terug: ze zijn zeer gedetailleerd, maar allerm minst steriel. Hij tekent vooral oude huizen en landschappen in en om Baambrugge. De bijschriften van Wim Timmer zorgen, waar nodig, voor de historische achtergrond. Hopelijk laten de landschappelijke ontwikkelingen, zoals de aanstaande uitbreiding van de spoorbaan en van de A2, het oude dorp Baambrugge en de boerderijen langs de Angstel ongemoeid: ze zijn het waard!

G. Recter

Loenen aan de Vecht, februari 2004

Inhoud

Ereleden en bestuur	2
Ledenlijst 2003	3
Jaaroverzicht 2003	17
Concept staat van baten en lasten	20
Mededelingen	21
Het ideale buitenleven aan de oevers van de Vecht in de poëzie van de 18de eeuw	23
De dubbele ophaalbrug te Vreeland	36
De schilder Fredericus Jacobus van Rossum du Chattel (1856-1917) "Ontdekker" van de Vecht	38
"Zoo als 't behoort". Een aannemingscontract voor Spruytenburg	61
Meer Baambrugse buitenplaatsen	66
Jaarverslag van de Dr R. van Luttervelt Restauratie Stichting	101
De bibliotheek in 2003	103